

Lokalna akcijska grupa „Laura“

Lokalna razvojna strategija 2014.-2020.

Verzija: siječanj2021.

Lokalna akcijska grupa „Laura“

Šetalište kneza Branimira 2, 23210 Biograd na Moru

Koordinator izrade LRS: Centum percent d.o.o.

OVAJ LAG SUFINANCIRAN JE SREDSTVIMA EUROPESKE UNIJE
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj

Podmjera 19.1. "Priprema pomoći" u okviru Mjere 19."LEADER-CLLD"

LAG LAURA

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA 2014. - 2020.

Udio sufinanciranja: 90% EU, 10% RH

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj: Europa ulazi u ruralna područja

Sadržaj

UVOD	2
OPIS PODRUČJA OBUHVAĆENOG LAG-OM	3
Opće zemljopisne značajke područja	3
Površina i granice područja	3
Reljefne i klimatske karakteristike područja	4
Prirodna baština i stanje okoliša.....	5
Demografske karakteristike područja.....	6
Kretanje broja stanovnika.....	6
Obrazovna struktura	8
Infrastruktura i društvene djelatnosti.....	8
Prometna infrastruktura.....	8
Telekomunikacijska infrastruktura.....	9
Opskrba energijom	9
Stanje sustava vodoopskrbe, odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda.....	10
Gospodarenje otpadom.....	10
Obrazovna i zdravstvena infrastruktura	10
Ostala infrastruktura	11
Kulturno povijesna i tradicijska baština	11
Civilno društvo	12
Gospodarstvo.....	12
Stanje gospodarstva.....	12
Tržište rada.....	14
Poljoprivreda i šumarstvo.....	15
Turizam	19
ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA.....	20
Rezultati analize stanja.....	20
Rezultati analize anketnih upitnika i održanih radionica	22
SWOT analiza	23
OPIS STRATEGIJE (VIZIJA, CILJEVI, PRIORITETI)	26
Kombinacija programiranih mjera u smislu doprinosa horizontalnim ciljevima - inovacija, klimatske promjene i okoliš.....	29
Usklađenost s nadređenim strateškim dokumentima	30
OPIS ODABRANIH MJERA	31
Mjera 1 „Potpora generacijskoj obnovi u poljoprivredi“	32
Korisnici	32
Uvjeti prihvatljivosti	33
Potpora	33
Prihvatljivi troškovi.....	33

Mjera 2 „Ulaganja u razvoj i održivost poljoprivrede područja“	33
Korisnici	34
Uvjeti prihvatljivosti	34
Potpora	34
Prihvatljivi troškovi.....	34
Mjera 8 „Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili širenje lokalnih temeljnih usluga“	34
Korisnici	34
Uvjeti prihvatljivosti	35
Potpora	35
Prihvatljivi troškovi.....	35
Mjera 9 „Pripremna suradnja“.....	35
Korisnici	36
Uvjeti prihvatljivosti	36
Potpora	36
Prihvatljivi troškovi.....	36
Mjera 10 „Suradnja“.....	36
Korisnici	37
Uvjeti prihvatljivosti	37
Potpora	37
Prihvatljivi troškovi.....	37
Mjera 11 „Tekući troškovi i animacija“	37
Korisnici	37
Potpora	37
Prihvatljivi troškovi.....	37
OPIS ODABIRA PROJEKATA	37
Procedura odabira projekata	40
Opis odabira projekata suradnje	42
Opis tema planiranih projekata suradnje	43
UKLJUČENOST LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS	44
Sudjelovanje različitih interesnih skupina u izradi LRS-a i primjena načela odozdo prema gore	44
Opis partnerstva.....	45
AKCIJSKI PLAN PROVEDBE LOKALNE RAZVOJNE STRATEGIJE	46
NAČIN PRAĆENJA I PROCJENE PROVEDBE	47
Praćenje provedbe i indikatori za mjerjenje učinka	47
Evaluacijski plan	49
Ciljevi i svrha	49
Upravljanje planom	50
Teme i aktivnosti ocjenjivanja	51
Izvori podataka	51

Raspored provedbe i potrebni resursi.....	52
Komunikacija	52
OPIS SPOSOBNOSTI PROVEDBE LRS	53
Ljudski kapaciteti za provedbu LRS	53
Financijski kapaciteti za provedbu LRS.....	53
Iskustvo u provedbi projekata unutar i izvan mjere LEADER	54
FINANCIJSKI PLAN PROVEDBE I RADA LAG-a	54
Financiranje provedbe LRS-a i procjena potrebnih sredstava za provedbu projekata.....	54

POPIS TABLICA, SLIKA I GRAFIKONA

Tablica 1. Usporedba obrazovne strukture područja LAG-a, ZŽ i RH (2011).....	8
Tablica 2. Zaposleni po djelatnostima u 2014. god. na području LAG-a i ZŽ.....	14
Tablica 3. Struktura poljoprivrednih gospodarstava na području LAG-a u 2015. god.	16
Tablica 4. Broj PG - po razredima površina poljoprivrednog zemljišta na području LAG-a u 2015. god.	17
Tablica 5. SWOT analiza	25
Tablica 6. Doprinos LRS LEADER specifičnim ciljevima.....	28
Tablica 7. Doprinos LRS prioritetima PRR	29
Tablica 8. Poveznica mjera LRS-a i mjera PRR RH 2014.-2020.....	31
Tablica 9. Struktura članstva LAG-a „Laura“	45
Tablica 10. Indikativni Akcijski plan provedbe LRS „Laura“	46
Tablica 11. LAG „Laura“ - EU obvezna tablica za praćenje	48
Tablica 12. Indikativna raspodjela ukupno ugovorene potpore po godinama provedbe	55
Tablica 13. Indikativna raspodjela ukupne potpore po mjerama.....	55
Tablica 14. Indikativan udio sredstava za provedbu projekata LRS „Laura“	56
Tablica 15. Indikativna preraspodjela sredstava za LRS po prioritetima i ciljevima	56
<hr/>	
Slika 1. Prostorne karakteristike područja LAG-a Laura	3
Slika 2. Klimadijagrami na odabranim mjernim postajama u Zadarskoj županiji i području LAG-a....	5
Slika 3. Površina NATURA 2000 na području LAG-a „Laura“	6
Slika 4. Intervencijska logika	27
Slika 5. Aktivnosti Akcijskog plana LAG-a.....	47
Slika 6. Ključni dionici u procesu evaluacije LAG-a.....	50
Slika 7. Izvori podataka i informacija potrebnih za provedbu evaluacije	52
<hr/>	
Grafikon 1. Međupopisno kretanje broja stanovnika na području LAG-a	7
Grafikon 2. Dobno spolna struktura na području LAG-a prema popisu stanovništva iz 2011. god.....	7
Grafikon 3. Obrazovna struktura radnog kontingenta na području LAG-a 2011. god.....	8
Grafikon 4. Broj djece u vrtićima, osnovnim i srednjim školama na području LAG-a u razdoblju od 2013.-2015.god.	11
Grafikon 5. Indeks razvijenosti na području LAG-a u 2013. god.....	13
Grafikon 6. Pokazatelji poslovanja poduzetnika na području LAG-a u 2013.-2014. god.....	13
Grafikon 7. Kretanje broja zaposlenih i nezaposlenih osoba na području LAG-a 2013.-2015. god....	14
Grafikon 8. Nezaposlenost po dobi na području LAG-a u 2015. god.....	15
Grafikon 9. Broj korisnika potpora na području LAG-a u razdoblju 2012. do 2014. god.....	15
Grafikon 10. Stočni fond prema podacima AGRONET-a u 2015. god.....	17
Grafikon 11. Spolna struktura nositelja PG-a na području LAG-a u 2015. god.	18
Grafikon 12. Dobna struktura nositelja PG-a na području LAG-a u 2015. god.	18
Grafikon 13. Dolasci i noćenja na području LAG-a u razdoblju od 2013.-2015. god.	19
Grafikon 14. Dolasci i noćenja po mjesecima na području LAG-a u 2014. god.....	19
Grafikon 15. Dolasci i noćenja na zaobalnom području u razdoblju od 2013.-2015. god.	19
Grafikon 16. Rezultati anketnog upitnika o važnosti ulaganja u pojedina gospodarska područja	22

POPIS KRATICA

APPRRR	Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
CLLD	Lokalni razvoj pod vodstvom zajednice (eng. Community-Led Local Development)
CMEF	Zajednički okvir za praćenje i evaluaciju (eng. Common Monitoring and Evaluation Framework)
EFPR	Europski fond za pomorstvo i ribarstvo
EK	Europska komisija
EMRR	Europska mreža za ruralni razvoj (eng. ENRD)
EP	Evaluacijski plan
EPFRR	Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
ERS	Evaluacijska radna skupina
ESF fondovi	Europski strukturni i investicijski fondovi (EPFRR, EFPR, EFRR, ESF i KF)
EU	Europska unija
GIR	Godišnje izvješće o radu LAG-a
IPARD	Instrument pretpristupne pomoći za ruralni razvoj
JLS	Jedinica lokalne samouprave
LAG	Lokalna akcijska grupa
LEADER	Liaisons Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale
LRS	Lokalna razvojna strategija
MP	Ministarstvo poljoprivrede
MRRFEU	Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije
MSP	Minski sumnjivo područje
OIE	Obnovljivi izvori energije
OO	Ocjjenivački odbor
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
PG	Poljoprivredno gospodarstvo
PRR/Program	Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020.
TNC	Transnacionalni
UO	Upravni odbor
UT	Upravljačko tijelo
UZO	Uredba o zajedničkim odredbama
ZPP	Zajednička poljoprivredna politika
ZŽ	Zadarska županija

POPIS PRILOGA LRS „Laura“

Prilog 1. Poveznica ciljeva LRS-a i nadređenih strateških dokumenata

- Prilog 1.a. Usklađenost ciljeva LRS-a s PRR RH 2014.-2020.
- Prilog 1.b. Usklađenost ciljeva LRS-a sa Strategijom razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.
- Prilog 1.c. Usklađenost ciljeva LRS-a s Glavnim planom Zadarske županije 2013.-2023.

Prilog 2. Kriteriji odabira (10 tablica)

- Prilog 2.a. Kriteriji odabira za M1 „Potpora generacijskoj obnovi u poljoprivredi“
- Prilog 2.b. Kriteriji odabira za M2 „Ulaganja u razvoj i održivost poljoprivrede područja“
- Prilog 2.h. Kriteriji odabira za M8 „Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili širenje lokalnih temeljnih usluga“
- Prilog 2.i. Kriteriji odabira za M9 „Pripremna suradnja“
- Prilog 2.j. Kriteriji odabira za M10 „Suradnja“

Prilog 3. Pokazatelji LRS-a (indikatori izlaza, rezultata i učinka)

Prilog 4.1. Dijagram tijeka projekta pripremne suradnje M9

Prilog 4.2. Dijagram tijeka projekta suradnje M10

Prilog 5. Analiza rizika provedbe LRS „Laura“

Prilog 6. Procjena broja projekata LRS „Laura“ u razdoblju 2014.-2020.

Prilog 7. Indikativni raspored provedbe Evaluacijskog plana

Prilog 8. Popis aktivnosti uključivanja dionika u izradu LRS

Prilog 9. Karta LAG-a „Laura“

Prilog 10. Broj stanovnika i površine naselja na području LAG-a

Prilog 11. Područja NATURA 2000 na području LAG-a „Laura“

Prilog 12. Popis kulturne baštine

Prilog 13. Poduzetničke zone na području LAG-a „Laura“

Prilog 14. Analiza rezultata ispunjenih anketnih upitnika

Prilog 15. Izvori podataka

UVOD

Lokalna akcijska grupa (LAG) „Laura“ osnovana je 2009. godine s ciljem poticanja ruralnog razvijanja kroz povezivanje i sudjelovanje u LEADER programu te provođenju zajedničkih aktivnosti u prikupljanju sredstava i njihove pravilne raspodjele prema namjeni za koje su dobivena, a sve s ciljem podizanja kvalitete života stanovništva ruralnog područja.

Prilikom osnivanja, LAG „Laura“ je bio pilot projekt, a područje LAG-a sastojalo se od dva grada, Biograda na Moru i Benkovca, te sedam općina: Lišane Ostrovičke, Polača, Pakoštane, Stankovci, Sv. Filip i Jakov, Pašman i Tkon. Pilot projektom Ministarstva poljoprivrede pod nazivom „Izgradnja institucionalnih kapaciteta i podrška provedbi SAPARD/IPARD programu u Hrvatskoj“, koji je financiran iz sredstava potpore programa PHARE 2005. u razdoblju 2008.-2009., financirana je i izrada prve Lokalne razvojne strategije (LRS) LAG-a „Laura“. Strategija, izrađena u sklopu tog projekta odnosila se isključivo na prvotno područje LAG-a. Pristupanjem novih jedinica lokalne samouprave u sastav LAG-a, tijekom razdoblja od 2010. do 2012. godine, provedena je i potpuna revizija prve Lokalne razvojne strategije, kako bi se strateški razvoj LAG-a prilagodio smjernicama ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2012.-2014. godine.

Danas LAG „Laura“ djeluje na području Zadarske županije i pokriva područje gradova Biograda na Moru i Benkovca te općina Sukošan, Bibinje, Sv. Filip i Jakov, Pakoštane, Tkon, Pašman, Škabrnja, Polača, Galovac, Stankovci i Lišane Ostrovičke. Ukupno je u sastavu LAG-a 13 jedinica lokalne samouprave. Osim jedinica lokalne samouprave, članovi LAG-a su i predstavnici civilnog i gospodarskog sektora, ukupno 42 člana. Svrha djelovanja LAG-a je pružiti pomoć članovima udruge i potaknuti ih na razmišljanje o dugoročnom potencijalu razvoja svog ruralnog područja, a sve s ciljem jačanja gospodarskog okruženja, očuvanja prirodnog i kulturnog nasljeđa, jačanja kapaciteta zapošljavanja i povećanja broja radnih mjesta unutar svojih zajednica.

S ciljem ostvarivanja razvojne vizije LAG-a dokument Lokalne razvojne strategije u sebi objedinjuje dugoročne strateške ciljeve i prioritete te mјere za njihovu provedbu. Strategija LAG-a je dokument koji mobilizira kapacitete vlastitih resursa i dionika, uvažavajući prostorne preduvjete i ograničenja, ali i kapacitete lokalnih stanovnika, a koje je potrebno dodatno razvijati zajedno sa stvaranjem novih razvojnih mogućnosti kroz inovativne i razvojne programe. Kroz proces izrade Lokalne razvojne strategije podignuta je svijest lokalnih razvojnih dionika o potrebi međusobne suradnje u procesu planiranja, pripreme i provedbe strateškog razvoja te je omogućeno uvažavanje različitih mišljenja, kao i njihovu artikulaciju.

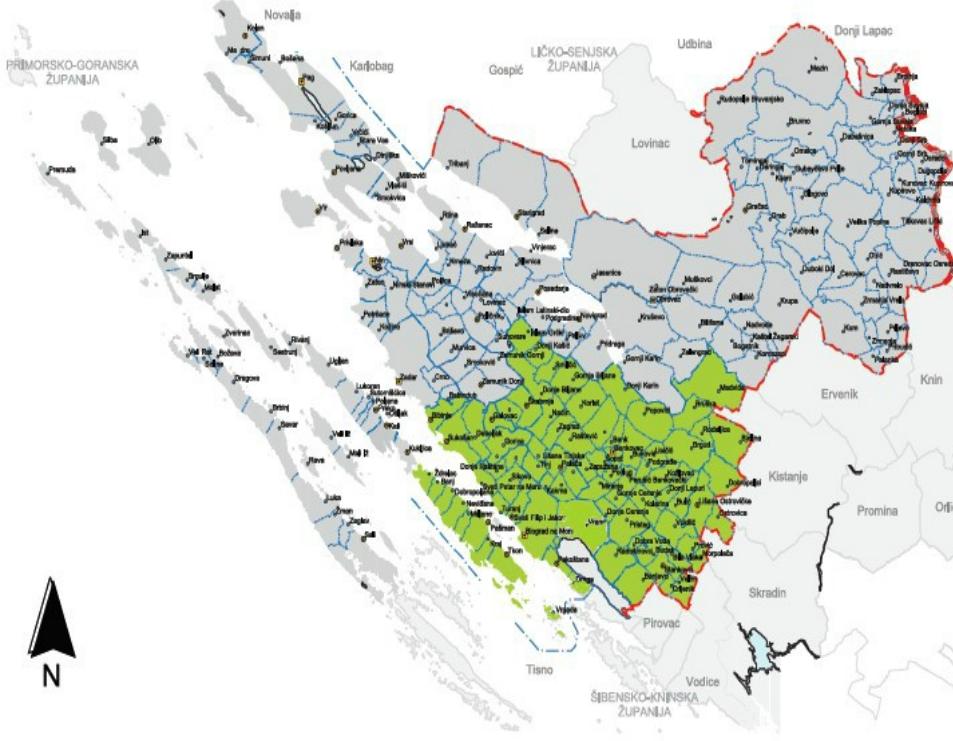
OPIS PODRUČJA OBUHVAĆENOG LAG-OM

Opće zemljopisne značajke područja

Površina i granice područja

Lokalna akcijska grupa „Laura“ osnovna je na principu partnerstva javnog, civilnog i gospodarskog sektora na području Zadarske županije te obuhvaća 13 jedinica lokalne samouprave: gradove Benkovac i Biograd na Moru te općine Stankovci, Lišane Ostrovičke, Pašman, Pakoštane, Sukošan, Bibinje, Sveti Filip i Jakov, Škabrnja, Galovac, Tkon i Polača (sveukupno 83 naselja).

Slika 1. Prostorne karakteristike područja LAG-a Laura

LAG općine	LAG Laura	
 LAG Laura 1. Biograd na Moru 2. Benkovac 3. Polača 4. Pakoštane 5. Sukošan 6. Bibinje 7. Škabrnja 8. Galovac 9. Lišane Ostrovičke 10. Stankovci 11. Pašman 12. Tkon 13. Sveti Filip i Jakov		
Površina LAG-a	Broj stanovnika 2001.god.	Broj stanovnika 2011.god.
995,3 km ²	41.695	43.916

Izvor: Državni zavod za statistiku – Popis stanovništva 2001/2011; Državna geodetska uprava; Program ruralnog razvoja Zadarske županije

Područje LAG-a „Laura“ obuhvaća južni dio Zadarske županije, na sjevernom djelu graniči s administrativnim granicama Grada Zadra, Zemunika Donjeg, Poličnika, Posedarja, Obrovca i Novigrada, dok na jugoistoku graniči sa Šibensko-kninskom županijom. Od promatranih 13 jedinica lokalne samouprave Grad Benkovac teritorijalno je uvjerljivo najveći, s površinom od 514,46 km², dok se na drugom mjestu nalazi Općina Pakoštane s 83,49 km². Površine ostalih jedinica lokalne samouprave su sljedeće: Stankovci 68,67 km², Sukošan 56,44 km², Lišane Ostrovičke 48,97 km², Pašman 48,43 km², Sv. Filip i Jakov 47,58 km², Biograd na Moru 37,18 km², Polača 29,99 km², Škabrnja 22,67 km², Tkon 14,87 km², Bibinje 13,05 km² i Galovac 9,51 km². Karta cjelokupnog područja LAG-a „Laura“ je Prilog 9 ovog dokumenta.

Ukupna površina područja LAG-a iznosi 995,3 km², tj. 13,7% ukupne površine Zadarske županije, od čega u strukturi površine dominira kontinentalni dio, s udjelom od 71% u ukupnoj

površini područja, zatim slijedi obalno područje s 23%, dok otočno područje obuhvaća 6% ukupnog teritorija LAG-a. Na području 13 jedinica lokalne samouprave nalazi se ukupno 83 naselja, od kojih čak 40 na benkovačkom području.

Jedno od razvojnih ograničenja područja LAG-a je minski sumnjivo područje (MSP), koje u ukupnom MSP-u županije sudjeluje sa 66,73% te predstavlja ograničavajući faktor zbog smanjenja kvalitete života stanovništva koje živi u neposrednoj blizini. Ukupna površina MSP LAG-a obuhvaća 28,6 km², od čega se najveći dio nalazi na području grada Benkovca (11,35 km²) te općinama Stankovci (8,7 km²), Pakoštane (5,69 km²) i Škabrnja (0,001 km²).

U 2014. godini je razminirana površina LAG-a iznosila ukupno 1,26 km².

Reljefne i klimatske karakteristike područja

Zadarska županija podijeljena je na sedam prostorno razvojnih cjelina (Zadarska urbana regija, Zadarsko-biogradski otoci, Ravnokotarski zaobalni prostor, Prostor podvelebitskog kanala, Bukovica i Ličko-pounski prostor). Područje LAG-a proteže se na ukupno četiri prostorno razvojne cjeline od kojih se najvećim djelom nalazi u prostoru Zadarsko-biogradskih otoka, Zadarske urbane regije i Bukovice. Sukladno razvojnim cjelinama područje LAG-a karakteriziraju sljedeće geomorfološke karakteristike:

- razvedena obala, koju karakterizira paralelna struktura reljefa naspram planinskog lanca Dinarida;
- karbonatne zone, koje karakteriziraju krški oblici prekriveni gustim makijama, a česti geomorfološki oblici nastali abrazivnim djelovanjem su potkapine i polupećine;
- uz polja, koja su karakteristična za kontinentalni dio LAG-a, postoje autohtone biljne zajednice submediteranskog raslinja degradirane utjecajem čovjeka;
- dijelovi LAG-a, koji nisu obrađeni i zasađeni poljoprivrednim kulturama, obrasli su crnikom, borovima i čempresima ili šikarastim zajednicama makije i gariga.

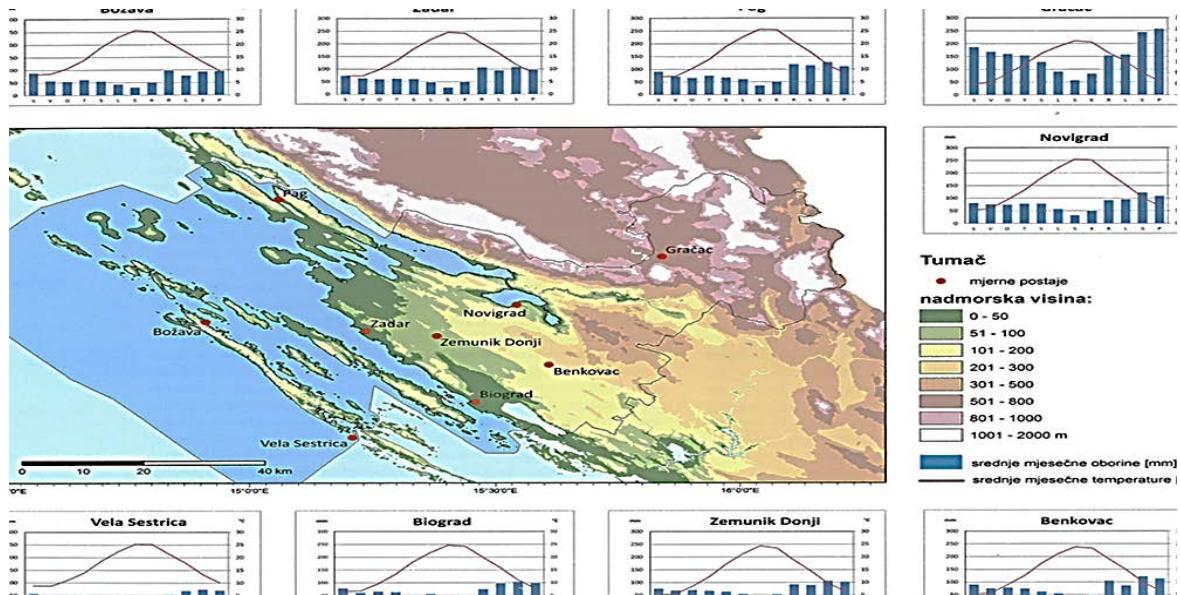
Visok stupanj razvedenosti jugozapadne obale, s nizom poluotočnih formacija, uvala i prirodnih plaža, odražava se na razvoj turističke djelatnosti. Geomorfološke osobine jugozapadne obale posebno pogoduju turističkoj smještajnoj tipologiji u sklopu pejzažne kompozicije s manjim volumenima i u aglomeracijama niske gustoće. Uz polja, koja su karakteristična za kontinentalni dio područja LAG-a, postoje autohtone biljne zajednice submediteranskog raslinja, znatnim djelom degradirane dugotrajnim utjecajem čovjeka i stoke te pretvorene u šikaru, šibljak i kamenjar, a neobrađeno poljoprivredno zemljište obrasio je crnikom, borovima i čempresima ili šikarastim zajednicama makije i gariga.

U strukturi tla absolutno dominira hidromeliorirano, aluvijalno tlo (fluvisol). Osnovna obilježja ove vrste tla su slaba dreniranost i stagnirajuće površinske vode, a prema klasi pogodnosti svrstano je u dobro obradiva tla. Manje pedološke jedinice su i nešto slabije kvalitete, poput crvenice, smeđeg tla, vapneno-dolomitne crnice te antropogenog tla.

Karbonatne zone karakteriziraju krški oblici, jače ili slabije istaknutih kamenjara prekrivenih gustim makijama, ispresjecane manje ili više izraženim suhodolinama i dragama te pojavama vrtača. Flišne zone na otocima su uglavnom potopljene nakon podizanja razine mora u postpleistocenu.

Obalno i otočno područje LAG-a karakterizira iznimno ugodan tip jadranske mediteranske klime, s vrućim i suhim ljetima te blagim zimama, dok kontinentalni dio područja obilježavaju nešto veće temperaturne oscilacije tijekom zime. Tipični vjetrovi na području LAG-a su bura, koja je karakteristična u zimskim mjesecima, dok je su za ljeto karakteristični maestral (svjež vjetar koji ublažava ljetne vrućine) i jugo (vlažan vjetar koji uzrokuje velike valove na obalnom području).

Slika 2. Klimadijagrami na odabranim mjernim postajama u Zadarskoj županiji i području LAG-a

Izvor: Faričić J., Marelić T.: Potencijali društveno – gospodarskog razvijanja Zadarske županije, Prirodno geografske osnove razvijanja Zadarske županije str. 56.

Na temelju 30-godišnjeg niza podataka (1981.– 2011.) o ukupnim mjesecnim i godišnjim količinama oborina meteorološke postaje Zadar, prosječna godišnja količina oborina iznosila je 853,9 mm. Najmanja količina oborina javljala se u srpnju (27,5 mm). Srednja godišnja temperatura na meteorološkoj postaji Zadar za navedeno razdoblje je iznosila 15,3°C. Prema toplinskim oznakama riječ je o umjerenou toploj klimi. Najhladniji mjeseci su bili siječanj i veljača s prosječnom temperaturom od 7,3°C.

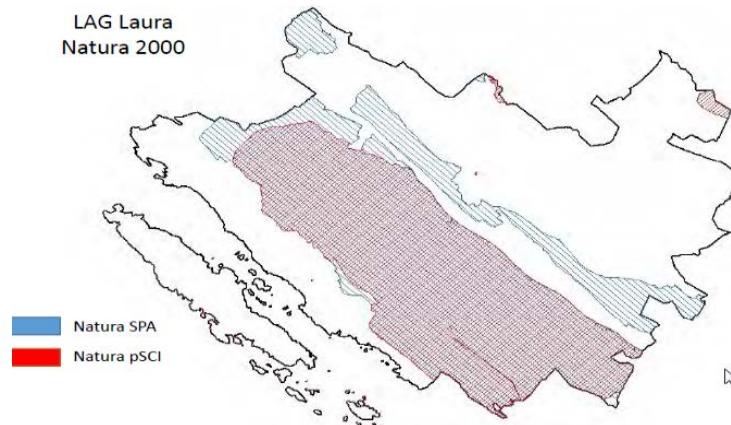
Prirodna baština i stanje okoliša

Prirodna raznolikost područja LAG-a vrlo je važan resurs ovog prostora. Ona je u velikoj mjeri utjecala na tijek dosadašnjeg društvenog i gospodarskog razvoja, odnosno na obilježja osnovnih ekonomskih aktivnosti, izgradnju prometne i stambene infrastrukture, ali i na svakodnevni način života. Raznolikost je vidljiva kroz razvedenost obale, brojne otoke, plodno nizinsko područje te brdska područja u kontinentalnim dijelovima.

Područje LAG-a dio je osjetljivog ekosustava u kojem dominiraju turistička i poljoprivredna djelatnost. Ono predstavlja prirodni okoliš kao sustav šumskog i poljoprivrednog zemljišta. Nepovoljne utjecaje na okoliš uzrokuju septičke jame, neriješen sustav za pročišćavanje otpadnih voda, neadekvatna upotreba sredstava za zaštitu bilja te otpad, koji se baca u more i na morskom dnu izaziva nepopravljive posljedice za životinjski i biljni svijet.

Unatoč tome čistoća mora na cijelokupnom obalnom području LAG-a iznimno je kvalitetna te je prema posljednjim mjerjenjima u 2014. godini zabilježena izvrsna kakvoća mora na 21 mjernoj postaji. Sukladno tome, iznimna kvaliteta morske vode jedan je od razvojnih potencijala u području turizma, ribarstva, marikulture te neizravno svim djelatnostima koje su povezane s navedenim.

Slika 3. Površina NATURA 2000 na području LAG-a „Laura“

Izvor: Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije; Natura Jadera

Od zaštićenih područja prirodne baštine na teritoriju LAG-a iznimno je značajan Park prirode Vransko jezero, kao jedno od rijetkih, gotovo netaknutih prirodnih staništa ptica vodarica te područje osebujnih specifičnosti i bioraznolikosti. Područje je 1999. proglašeno Parkom prirode. Granice Parka smještene su između Pirovca i Pakoštana, a njegova površina iznosi 57 km². Najveći dio od 30,02 km² odnosi se na samo Vransko jezero. Dominantna karakteristika Parka je Posebni ornitološki rezervat koji je zbog svoje očuvanosti, velike bioraznolikosti i izuzetne znanstvene i ekološke vrijednosti još 1983. godine uvršten u listu važnih ornitoloških područja u Europi. Važno je istaknuti i područje NATURA 2000, koje u Zadarskoj županiji obuhvaća 50,3% ukupne površine i zauzima 4. mjesto u Hrvatskoj. Međutim, potrebno je educirati stanovništvo o važnosti očuvanja tog područja i mogućim prednostima prilikom financiranja projekata iz EU fondova na tom području. Ukupna površina na području LAG-a „Laura“ pod zaštitom NATURA 2000 iznosi 441 km² tj., 44,4% ukupne površine LAG-a te predstavlja veliki razvojni potencijal ovog područja. Karta područja NATURA 2000 na području LAG-a je Prilog 11., uvršten na kraju ovog dokumenta.

Od ostalih značajnih područja prirodne baštine tu je značajan krajobraz doline Karišnice i Kličevice, Park šuma Glavica Grubića na području grada Benkovca, park šuma Soline idrvored čempresa u Biogradu na Moru, te spomenik parkovne arhitekture Park Folco Borelli u Sv. Filip i Jakovu. S obzirom na značajnu površinu iznimno očuvanog okoliša na području LAG-a postoje veliki potencijali u njezinom valoriziranju kroz ulaganja u tematske, biciklističke i poučne staze, kao i šetnice kojih je jako malo, a investicije JLS-a izostaju zbog neriješenih imovinsko-pravnih odnosa.

Demografske karakteristike područja

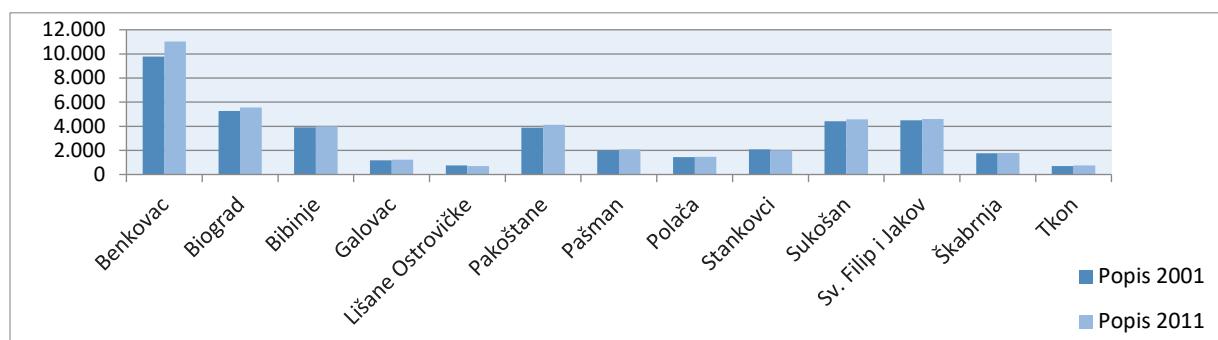
Kretanje broja stanovnika

Razvoj bilo kojeg područja primarno ovisi o ljudskim potencijalima i resursima lokalnog stanovništva za iskorištavanje svih mogućnosti koje im se pružaju u njihovom vlastitom okruženju. Polazeći od pretpostavke da je svaki pojedinac potreban i odgovoran za razvoj područja na kojem živi, isto ukazuje na činjenicu kako se posebna pažnja treba usmjeriti na razvoj programa cjeloživotnog obrazovanja i sposobljavanja za potrebe razvoja LAG-a. Posebnu pažnju pritom treba posvetiti ranjivim skupinama stanovništva, kao što su invalidi, žene, mladi i osobe treće životne dobi.

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine na području LAG-a živjelo je 43.916 osoba (22.015 muškaraca i 21.901 žena), što je povećanje od 5,3% s obzirom na popis iz 2001. godine. Također, prema navedenom Popisu evidentirana su ukupno 14.362 kućanstva. Prirodni prirast zabilježen je u gotovo svim jedinicama lokalne samouprave u međupopisnom razdoblju, s najvećim

porastom na području grada Benkovca (porast od 12,7%), dok je negativan prirodni prirast zabilježen u općinama Lišane Ostrovičke i Stankovcima. Uzveši u obzir negativne demografske trendove na nacionalnoj razini, može se zaključiti kako područje LAG-a zajedno sa Zadarskom županijom spada u pozitivne primjere rasta broja stanovnika s obzirom na nacionalni prosjek. Tablica s podacima o broju stanovnika i površinama po naseljima u sastavu LAG-a je prilog 10. ovog dokumenta.

Grafikon 1. Međupopisno kretanje broja stanovnika na području LAG-a

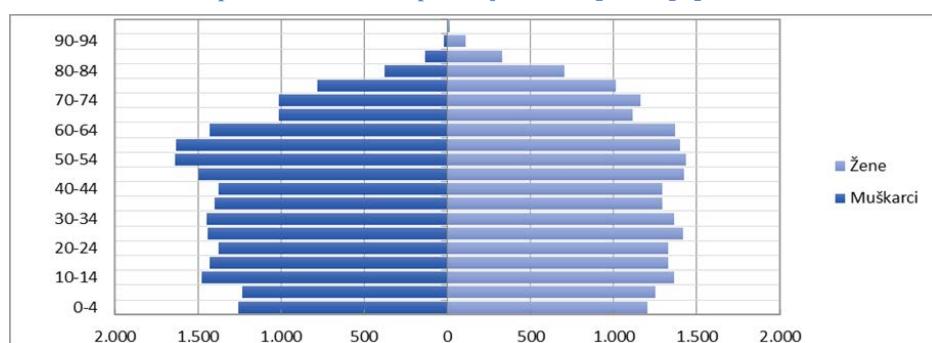
Izvor: Državni zavod za statistiku; Popis stanovništva 2001. i 2011. god.

Prosječna starost stanovništva s područja LAG-a prema popisu iz 2011.god. je 41,2 godine i nešto je niža u usporedbi sa županijskim prosjekom (41,9) i nacionalnim prosjekom (41,7). Najveća prosječna starost zabilježena je u općini Pašman (47,6) dok su Bibinje najmlađa općina s prosjekom godina 37,7 godina.

Prema popisu iz 2011. god. broj osoba s teškoćama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti na području LAG-a iznosi 8.309 (18,9% od ukupne populacije LAG-a), što je 28% svih osoba s poteškoćama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti na području Zadarske županije. Stoga je nužno osigurati prikladnu skrb i uvjete za ovu ranjivu skupinu, kako s institucionalnog, tako i s društvenog aspekta. Prosječna gustoća naseljenosti na području LAG-a iznosila je 84,5 st/km² te je veća od prosjeka Zadarske županije (79,4 st/km²) i od prosjeka RH (75,78 st/km²). Međutim, postoje velika odstupanja s obzirom na geografski položaj JLS-a, priobalne općine imaju prosječnu gustoću naseljenosti veću (136 st/km²), dok kontinentalni dio (53,6 st/km²) i otoci (47,15 st/km²) imaju manju.

Iz grafikona dobno-spolne strukture vidljiv je nepravilan oblik piramide, prema Popisu stanovnika iz 2011. godine, što ukazuje na visok udio starije populacije na području LAG-a. Najbrojnija skupina stanovništva spada u grupu od 50 do 64 god. (18%). Takva struktura stanovništva poklapa se s demografskim procesima na nacionalnoj te europskoj razini, koju karakterizira odumiranje stanovništva sa sve manjim udjelom mlade populacije. Ruralna područja u tom slučaju postaju najranjivija, s obzirom da su popraćena i s depopulacijom zbog nedostatka društvene i ostale infrastrukture u ruralnim područjima, kako je prikazano u poglavlju 1.3..

Grafikon 2. Dobno spolna struktura na području LAG-a prema popisu stanovništva iz 2011. god.

Izvor: Državni zavod za statistiku; Popis stanovništva 2011. god.

Obrazovna struktura

Analizirajući podatke o stupnju obrazovanja iz popisa 2011. godine možemo zaključiti kako obrazovna struktura u popriličnoj mjeri zaostaje za nacionalnim i županijskim prosjekom, osobito se to odnosi na srednjoškolsko i osnovnoškolsko obrazovanje. Najviše osoba bez škole zabilježeno je na području Grada Benkovca (723), zatim Sv. Filip i Jakov (226) i Stankovci (132) dok su JLS s najvećim brojem visokoobrazovanih Biograd na Moru (737), Benkovac (506), Sukošan (397) i Sveti Filip i Jakov (365). Pozitivan je podatak da se broj studenata na području LAG-a povećava te je u 2014. godini evidentirano 1.155 studenata, 11,5% više s obzirom na 2012. godinu.

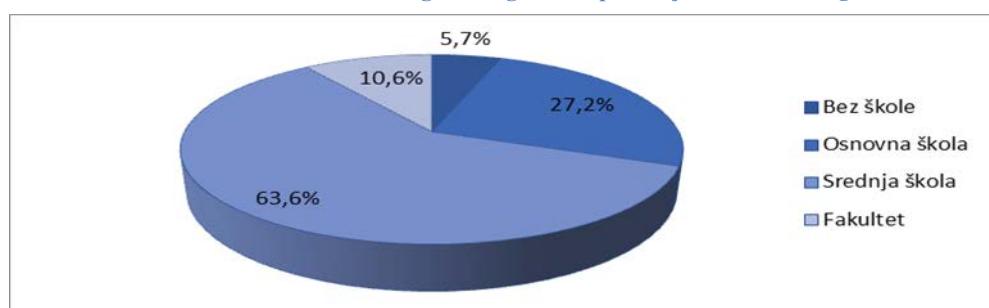
Tablica 1. Usporedba obrazovne strukture područja LAG-a, ZŽ i RH (2011)

	Bez škole	1.-3. Razred	4.-7. Razred	Osnovna Škola	Srednja škola ¹	Stručni studij ²	Sveučilišni studij ³	Doktor znanosti
Republika Hrvatska	1,45%	0,81%	5,81%	18,05%	44,62%	4,95%	8,22%	0,27%
Zadarska županija	2,44%	1,26%	6,62%	16,31%	44,74%	4,76%	7,56%	0,13%
LAG	2,08%	1,12%	5,96%	13,5%	34,42%	5,66%	8,67%	0,16%

Izvor: Državni zavod za statistiku; Popis stanovništva 2011. god.

Od ukupno radno sposobnog stanovništva na području LAG-a (prema popisu iz 2011. god. 28.328 osoba 15-64 god.) 27,2% ima osnovnoškolsko obrazovanje, 63,6% ima srednjoškolsko obrazovanje, dok 10,6% ima visokoškolsko obrazovanje. Udio osoba bez obrazovanja iznosi 5,7%. Međutim, ovaj visok postotak može se objasniti velikim udjelom starije populacije.

Grafikon 3. Obrazovna struktura radnog kontingenta na području LAG-a 2011. god.

Izvor: Državni zavod za statistiku; Popis stanovništva 2011. god.

Infrastruktura i društvene djelatnosti

Kvalitetna infrastruktura jedan je od razvojnih temelja kvalitete života lokalnog stanovništva i gospodarskog razvoja. Bez kvalitetne prometne, komunalne i informacijsko-komunikacijske infrastrukture razvoj je uvelike otežan, čega su stanovnici LAG-a izuzetno svjesni. Infrastruktura, poput poslovnih zona, važna je za gospodarski razvoj LAG-a i za razvoj poduzetništva, a bez poljoprivredne i turističke infrastrukture nema razvoja ruralnih područja. No, jednako tako, zdravstvena infrastruktura jedna je od ključnih pomoću koje se može spriječiti depopulacija stanovništva u manjim sredinama. Koliko god važna bila urbana središta, ukoliko se veća pozornost ne posveti napuštanju ruralnih sredina, doći će do njihovih nestajanja.

Prometna infrastruktura

Područje LAG-a prometno je vrlo dobro povezano. Pristup autocesti A1 Zagreb–Split omogućen je s 5 ulaza/izlaza na području Zadarske županije (Maslenica, Benkovac, Zadar 1, Zadar 2 i

¹ Obuhvaćene su sve srednje škole – Industrijske i obrtničke strukovne škole, škole za zanimanje, škole za KV i VKV radnike, tehničke i srodne strukovne škole i gimnazije.

² Obuhvaćene su sve više škole I. (IV.) stupnjevi fakulteta te stručni studij po Bologni.

³ Obuhvaćeni su svi fakulteti, umjetničke akademije, svi sveučilišni studij po Bologni te magistarski, znanstveni, stručni i umjetnički studij.

Posedarje), dok je čvorište Benkovac od velikog značaja za područje LAG-a, s obzirom da njemu gravitira šire benkovačko područje te područje biogradske rivijere. Okosnicu županijske cestovne mreže Zadarske županije čine prometnice koje povezuju naselja Zadar, Nin, Pag, Biograd na Moru, Benkovac, Obrovac i Gračac, koji su međusobno povezani i s najvećim naseljima susjednih županija. Otoci su povezani trajektnim linijama Biograd–Tkon i Vrgada–Pakoštane–Biograd.

Cestovna infrastruktura na području LAG-a sastoji se od 51,2 km autoseste, 208 km državnih cesta, 455,7 km županijskih cesta, 206,8 km lokalnih cesta i 748 km nerazvrstanih cesta. Navedene kategorije cesta ukupno čine 1.659,7 km cesta koje prolaze kroz područje LAG-a. Od županijskih i lokalnih cesta asfaltirano je 587,2 km, dok je makadamskog dijela 75,38 km. Građenje nerazvrstanih cesta prioritet su gotovo svih općina na području LAG-a, s obzirom na njihov nepostojanje ili loše postojeće stanje. Međutim, zbog neriješenih imovinsko-pravnih odnosa najveći dio vremena iziskuje pripremanje potrebne dokumentacije.

Javni prijevoz školske djece i putnika na području LAG isprepletjen je mnoštvom subjekata, od kojih su najvažniji državna i županijska uprava, kao pružatelji koncesije i vlasnici infrastrukture, te prijevoznici-koncesionari, vlasnici kolodvora i putnici. Na području Zadarske županije javni autobusni prijevoz obavlja 7 koncesionara, od kojih je najznačajnija Liburnija d.o.o. Zadar (pokriva 28 od 50 linija na području županije⁴). Na području LAG-a autobusni kolodvori nalaze se u Biogradu na Moru i Benkovcu, dok su u ostalim JLS autobusne postaje. Povezanost zaobalnog područja javnim prijevozom nije dovoljno razvijena i redovita te predstavlja jedno od razvojnih ograničenja područja.

Na području Zadarske županije nalazi se ukupno 76 luka kojima upravlja Županijska lučka uprava čiji je osnivač Zadarske županija. Pomorski promet na području LAG-a organiziran je putem trajektnog prijevoza, a trajektna pristaništa nalaze se na području Biograda i Tkona. Od nautičkih marina na području LAG-a nalaze se marina Dalmacija u Sukošanu/Bibinjama, marina Kornati i Šangulin u Biogradu na Moru.

Zračni promet na prostoru LAG-a odvija se međunarodnom zračnom lukom Zadar, koja se nalazi na području Zemunika Donjeg i prometno je vrlo dobro povezana autocestom A1 Zagreb – Split. Zračna luka spada u kategoriju 4E i u funkciji je zadovoljenja potreba putničkog prometa, iako uloga teretnog prijevoza u posljednjih nekoliko godina raste.

Telekomunikacijska infrastruktura

Sustav telekomunikacijske mreže na zadovoljavajućoj je razini i s vrlo dobrom pokrivenošću, kako na razini Zadarske županije, tako i na razini LAG-a. Ulaganja se provode u smjeru veće dostupnosti širokopojasnog interneta putem svih centrala, a postavljanje optičkih kabela provodi se na razini cijele županije.

Tijekom ljetnih mjeseci javljaju se problemi s kvalitetnijim pružanjem telekomunikacijskih usluga na otocima, uslijed preopterećenosti telekomunikacijske infrastrukture.

Opskrba energijom

Cjelokupno područje Zadarske županije, pa time i područje LAG-a „Laura“, pokriveno je elektroenergetskom mrežom, s relativno zadovoljavajućom gustoćom mreže i sigurnošću opskrbe.

Na području LAG-a postoje povoljni preduvjeti za korištenje obnovljivih izvora energije, kao što su energija vjetra, sunca, vode, biomase i otpada. Međutim, jedino se na prostoru Grada

⁴ Fakultet prometnih znanosti; Studija prijevoza putnika u cestovnom prometu na području Zadarske županije; Zagreb 2010. god.

Benkovca iskorištava energija vjetra. Tako je na samom području LAG-a aktivno 13 solarnih elektrana (ukupne snage 4,36 MW) i 4 vjetroelektrane, i to na području Benkovca (ukupne snage 68 MW). Također, na području Benkovca u planu je izgradnja dodatnih 4 vjetroelektrana i 1 elektrane na biomasu.

Stanje sustava vodoopskrbe, odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda

Sustavom vodoopskrbe i odvodnje na području LAG upravljaju četiri poduzeća. Komunalac d.o.o. zadužen je za područje Grada Biograda i općina Sveti Filip i Jakov, Pakoštane, Tkon i Pašman. Općine Sukošan, Bibinje, Galovac i Škabrnja su pod nadležnosti poduzeća Vodovod d.o.o. Zadar, dok Vodovod i odvodnja Benkovac pokriva područje Grada Benkovca, Lišana Ostrovičkih i Polače. Općina Stankovci pod nadležnosti je poduzeća Vodovod i odvodnja d.o.o. Šibenik.

Prema podacima nadležnih komunalnih poduzeća, na području LAG-a registrirano je 17.266 priključaka na sustav vodoopskrbe. Međutim, u brojnim naseljima u zaobalnom području (18 od 41 naselja na području Benkovca nema mogućnost priključka na sustav vodoopskrbe) ne postoji izgrađen sustav vodoopskrbe, već se pitka voda dostavlja putem cisterni. Priključak na kanalizacijski sustav i pročišćavanje otpadnih voda dostupno je za samo 20%, ili 3430 kućanstava. Trenutno je u procesu izgradnja kanalizacijskog sustava Biogradske rivijere, koji obuhvaća grad Biograd na Moru i općine Sveti Filip i Jakov, Pakoštane, Pašman i Tkon, a čijim bi se završetkom riješio problem odvodnje i zbrinjavanja otpadnih voda. Problem odvodnje i vodoopskrbe Pašmana i Tkona planira se riješiti do kraja 2023. godine. Na vodoopskrbnoj mreži javljaju se veliki gubici vode, što ukazuje na to da izgrađena vodovodna mreža nije dovoljno kvalitetna i što podrazumijeva potrebu većih ulaganja u rekonstrukciju pojedinih dijelova. Vodoopskrba se ostvaruje s mnogo problema, posebno u ljetnim mjesecima u satima veće potrošnje, a taj problem je najizraženiji na otocima u sklopu LAG-a.

Gospodarenje otpadom

Na području LAG-a Laura djeluje 13 komunalnih poduzeća zaduženih za preuzimanje, prijevoz i zbrinjavanje komunalnog otpada, a to su Bošana d.o.o., Mull trans d.o.o., Komunalno društvo Polača d.o.o., Loši d.o.o., Latra d.o.o., PO Marija, Zlatna Luka Sukošan d.o.o., Bibinjac d.o.o., JKU Prevnj, JKU „Otok Pašman“ i Benković d.o.o., Benkovac.

Od 13 općina i gradova na području LAG-a, njih 8 (Benkovac, Lišane Ostrovičke, Pakoštane, Stankovci, Sveti Filip i Jakov, Škabrnja, Bibinje i Sukošan) nema komunalno odlagalište otpada. Pakoštane, Sveti Filip i Jakov i Tkon otpad odlažu na odlagalište „Baštijunski brig“, na koje se odlaže i otpad s područja Grada Biograda. Benkovac i Polača otpad odlažu na odlagalište u Polači, dok u Lišanima Ostrovičkim postoji koncesionar koji otpad zbrinjava u Jasenice. Problem svih JLS su divlja odlagališta otpada koja zahtijevaju sanaciju i kvalitetno zbrinjavanje. Također, još jedan od problema jest postojanje odlagališta za građevinski otpad na području samo 6 općina, dok niti jedna JLS nema odlagalište opasnog otpada.

Problem zbrinjavanja otpada trebao bi se riješiti završetkom projekta izgradnje županijskog centra za gospodarenjem otpada u Biljanima Donjim tijekom 2018. godine.

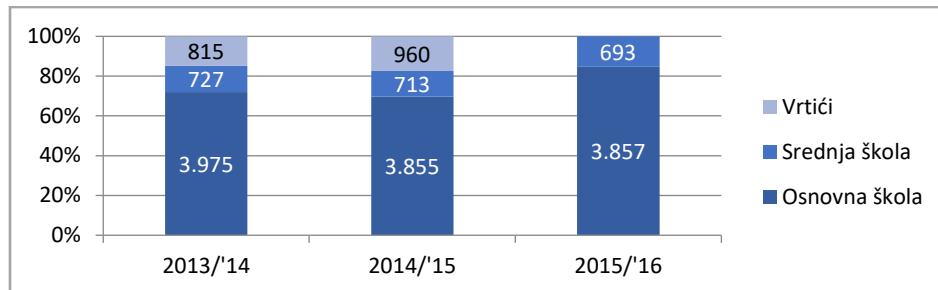
Obrazovna i zdravstvena infrastruktura

Na području LAG-a od odgojno obrazovnih institucija djeluje 12 osnovnih škola s 26 područnih škola, 2 srednje škole i 11 vrtića. U školskoj godini 2015./2016. u 12 osnovnih škola na području LAG evidentirano je 3.857 učenika što je pad od 3,9% u odnosu na školsku godinu 2012./2013 (4.013 učenika).

Dvije srednje škole u Benkovcu i Biogradu na Moru imaju razredne odjele, koji pokrivaju gimnazijski, ekonomski i strukovni program. U školskoj godini 2015./2016. ove dvije škole ukupno je pohađalo 693 djece, a najveći broj je pohađao gimnazijski i ekonomski program (399

djece). Broj djece u vrtićima u posljednjih nekoliko godina bilježi rast, a jedan od razloga je i otvaranje novih vrtića, osobito u ruralnim područjima od strane jedinica lokalne samouprave. Međutim, i dalje ostaje problem nedostupnosti jaslica i vrtića u većini naselja na području LAG-a, s obzirom da na području od 13 JLS-a (83 naselja) djeluje samo 11 vrtića (Lišane Ostrovičke i Galovac nemaju vrtić).

Grafikon 4. Broj djece u vrtićima, osnovnim i srednjim školama na području LAG-a u razdoblju od 2013.-2015.god.

Izvor: Ured državne uprave Zadar

Ordinacija opće medicine na području LAG-a ima 19, dentalne medicine 20, specijalističke medicine 3 te 13 ljekarni, što je izuzetno malo s obzirom na veličinu područja koje pokriva. Općenito gledajući, zdravstveni i obrazovni sustav na području LAG-a suočava se s nedostatkom kvalitetne infrastrukture. Većina usluga koncentrirana je u većim centrima, dok je njihov nedostatak vidljiv u ruralnim područjima i otocima.

Centri za socijalnu skrb nalaze se u Biogradu na Moru i Benkovcu te u posljednjih 6 godina bilježe smanjenje broja korisnika potpora. Broj osoba koji gravitira (iz šireg područja) centrima za socijalnu skrb u Biogradu i Benkovcu iznosi 32.287 te se ovi centri suočavaju s nedovoljnim ljudskim kapacitetima (samo 19 socijalnih radnika).

Ostala infrastruktura

Još jedan od problema s kojim se suočavaju mnoge jedinice lokalne samouprave odnosi se na loše stanje lokalnih groblja i mrtvačnica, odnosno iskazana je potreba za njihovom obnovom i proširenjem. Nedostatak društvenih i kulturnih domova, loše stanje i nedostatak sportskih objekata, kao i manjak prostorija za kvalitetno funkcioniranje civilnog sektora za posljedicu imaju migracije i depopulaciju mladog stanovništva iz ruralnih područja u veće gradove.

Kulturno povjesna i tradicijska baština

Područje LAG-a Laura iznimno je bogato kulturno-povjesnom baštinom te se prema Registru kulturne baštine na tom području nalazi 130 objekata zaštićene kulturne baštine (Popis kulturne baštine je Prilog 12. ovog dokumenta). 98 objekta svrstano je u nepokretnu kulturnu baštinu, 28 objekta registrirani su kao pokretna kulturna baština, dok je „Tradiciji godišnji običaj neviska koleda“ u naselju Neviđane jedino nematerijalno kulturno dobro. Najveći dio kulturne baštine nalazi se na području Grada Benkovca (33 objekta), zatim na otoku Pašmanu (22 objekta), Pakoštane (14 objekata), Biograd na Moru (13 objekata) i Tkonu (12 objekata). Na području LAG-a djeluju dva zavičajna muzeja, u Biogradu na Moru i Benkovcu, i etnografska zbirka u Bibinjama, koji se javljaju kao potpora kulturnim manifestacijama. Najviše interesa kod posjetitelja zavičajnog muzeja Biograd plijeni Kulturno povjesna zbirka „Teret potopljenog broda iz 16. stoljeća“, jedinstvena zbirka koja se sastoji od preko 10.000 predmeta izvađenih iz potonulog mletačkog broda u 16. stoljeću. Na području 6 jedinica lokalne samouprave (Sv. Filip i Jakov, Benkovac, Biograd na Moru, Pakoštane, Sukošan i Bibinje) postoji zaštićene kulturno povjesne cjeline, čiji se dijelovi nalaze u privatnom vlasništvu.

Od novijih primjera valoriziranja kulturnih dobra možemo istaknuti Maškovića han, najzapadniji i najveći spomenik turske arhitekture u Europi, u naselju Vrana pokraj Vranskog jezera. Spomenik je registriran kao zaštićeno kulturno dobro od nacionalnog značaja. Također, može se

nавести и откриће подморског археолошког налазишта старог приближно 3000 година, које се додатило 2014. год. у насељу Turanj на подручју општине Sveti Filip i Jakov.

Очуванju традицијске баštine доприноси постојање бројних КУД-ова и осталих удружења у култури, који промоцијом старијих напева, приказом ноћнијег пlesања народних пlesova упознају новије генерације, али и госте, с повијеšću и идентитетом овог подручја. Постоје бројни обичаји који се и данас нјегују (посебице они vezani uz crkvene blagdane), док је дио очуван кроз књиге и слике. Општине и градови, које обухвата LAG „Laura“ поносни су на очување традицијске баštine и обичаја кроз манифестације и удружења. Нјихова је задаћа указивање на vrijednost kulturne баštine Zadarske županije, али и потребу нjenog очувања. Управо се на овај начин доприноси čvrstom идентитету и njegovoj prepoznatljivosti. Jedan од начина очувања традицијске баštine су гастрономске манифестације, као што је „Materine užance“ u Pakoštanima, гастрономски догађај на којем жene припремају домаће специјалитете на традицијски начин. На Pašmanu се традиција нјегује кроз разне догађаје попут традицијских метода ribarenja и припремања hrane te se na taj начин gostima prenosi znanje, традиција се штити od zaborava, a уједно се чува идентитет ovog подручја.

S obzirom na veliki потенцијал које подручје LAG-a има u kulturi prisutan je problem centralizације kulturnih манифестација u urbanim središtima, osobito u Gradu Zadru, dok остали dijelovi ostaju marginalizirani. Potrebno je организирање kulturnih манифестација tijekom cijele godine, kako bi se izbjegla preklapanja tijekom ljeta, dok zimi takve манифестације izostaju. Također, istaknut je problem nerazmјernog financiranja kulturnih dionika, као и netransparentnost kriterija za ostvarenje financiranja.

Civilno društvo

Na подручју LAG-a дјелују 372 удружења. Организације civilног društva изнимно су значајан razvojni sektor LAG-a, jer osiguravaju опći društveni razvoj, uključenost svih društvenih skupina, али и razvoj poljoprivrede i poduzetništva. Najviše удружења registrirano je u подручју sportskih, kulturnih i gospodarskih djelatnosti. Iskazane su potrebe за опреманjem, uređenjem i izgradnjom prostorija za okupljanje dionika civilног sektora u mnogim jedinicama lokalne samouprave, jer bi se time potaklo njihovo aktivnije sudjelovanje u razvoju подручја LAG-a. Prostori u kojem sada дјелују su neadekvatni.

Posebno su значајне организације које се баве очувањем и revitalizацијом природне, kulturno-povijesne i традицијске баštine, гастрономске удружење te književне удружење, које су, u suradnji s turističkim zajednicама i подузетничким сектором u turizmu, nositelji turističке ponude ovog подручја. Potrebno je i dalje потicati uključivanje gospodарског сектора u активности civilног društva, jer ће то posljedično značiti i uspjeh na gospodарском i širem подручју, a što ће napisljetku dovesti i do uravnoteženog razvoja cjelokupног подручја.

Gospodarstvo

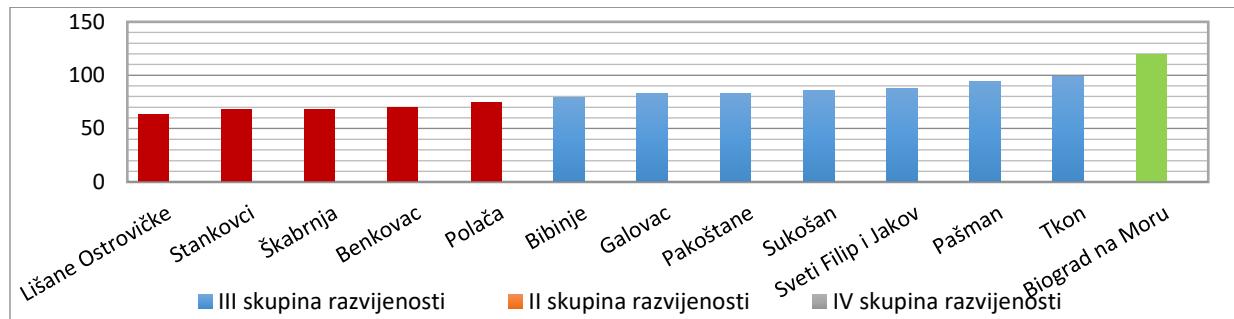
Stanje gospodarstva

Razvoj gospodarstva LAG-a одређен je prirodnim preduvjetima, poput geografskog položaja, prirodnih resursa i klime, a s друге стране одређен je i tržišnim uvjetima, техничко-технолошким napretkom i razinom инфраструктурне razvijenosti.

Razvijenost JLS-a на подручју LAG-a можемо mjeriti indeksom razvijenosti, koji pokazuje koliko je određena JLS iznad ili ispod razvijenosti od nacionalnog prosjeka. Prilikom izračuna indeksa razvijenosti u obzir se uzimaju kriteriji: stopa nezaposlenosti, visina dohotka po stanovniku, proračunski приходи по stanovniku, опće kretanje stanovništva i stupanj obrazovanja stanovništva.

Od 13 gradova i općina na području LAG-a 5 općina svrstanje je u drugu skupinu razvijenosti, 7 općina u treću, dok je jedino Grad Biograd na Moru svrstan u četvrtu skupinu (s indeksom razvijenosti 119,82). Najniži indeks razvijenosti zabilježen je u općini Lišane Ostrovičke, 63,44.

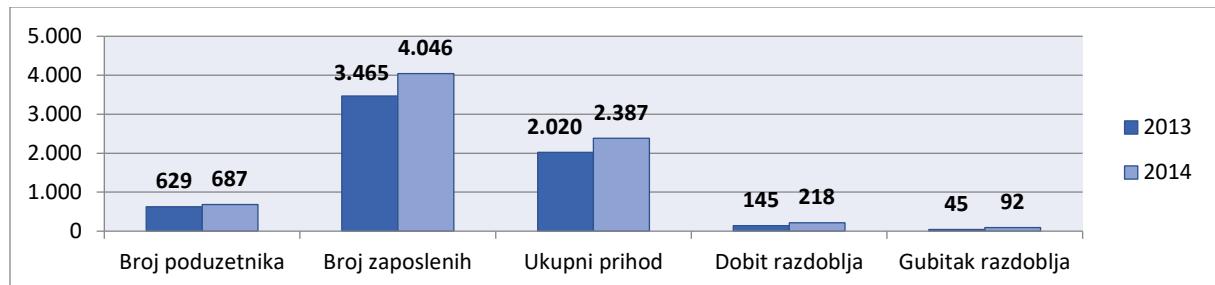
Grafikon 5. Indeks razvijenosti na području LAG-a u 2013. god.

Izvor: MRRFEU, Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN br. 147/14)

Gospodarska situacija na području LAG-a prati trendove na nacionalnoj i županijskoj razini te u posljednjih nekoliko godina bilježi pozitivne rezultate u odnosu na vrijeme prije krize. Broj poduzetnika u 2014. godini povećao se za 58, broj zaposlenih za 581, ukupni prihod za 18%, a dobit razdoblja čak za 50,3% u odnosu na 2013. godinu. Prema podacima Hrvatske gospodarske komore i Udruženja obrtnika u 2014. godini na području LAG-a bio je registriran 1.221 obrtnik, dok je po veličini poduzeća djelovalo 333 malih i 3 velika poduzeća. Krajem 2015. godine najviše je obrtnika bilo registrirano na području Grada Biograda (308), Benkovca (190) i Pakoštana (168), a s obzirom na djelatnost dominiraju uslužne djelatnosti, poput ugostiteljstva i pružanja smještaja.

Grafikon 6. Pokazatelji poslovanja poduzetnika na području LAG-a u 2013.-2014. god.

Izvor: Fin - finansijski rezultati poslovanje poduzetnika po gradovima i općinama

Ukupno ostvareni prihod poduzetnika na području LAG-a u 2014. godini iznosi je 2,38 mlrd kuna, što je 21% ukupnog prihoda svih poduzetnika na području Zadarske županije (udio poduzetnika u ukupnoj dobiti Zadarske županije iznosi 35,6%). Najveći prihodi ostvareni su u Biogradu na Moru, Benkovcu i Stankovcima. U 2014. godini poduzetnici su poslovali s neto dobiti u svim JLS, s izuzetkom općina Bibinje, Polača i Sveti Filip i Jakov, gdje je zabilježen gubitak.

Prema Izvješću o obavljenoj reviziji učinkovitosti osnivanja i ulaganja u opremanje i razvoj poduzetničkih zona na području Zadarske županije iz 2014. godine na području LAG-a bilo je registrirano 19 poduzetničkih zona u 11 JLS, uglavnom specijaliziranih za obavljanje proizvodnih djelatnosti (Popis poduzetničkih zona na području LAG-a je Prilog 13. ovog dokumenta). Prema Izvješću o obavljenoj reviziji o ulaganju i razvoju poduzetničkih zona,

krajem 2013., od 19 poduzetničkih zona u funkciji⁵ je bilo 6 (Benkovac, Pakoštane, Stankovci, Polača, Bibinje i Biograd na Moru). Poslovne zone na području Stankovaca i Benkovca pozitivni su primjeri pokretača gospodarskog razvoja tog područja, dok je poslovna aktivnost u ostalim poduzetničkim zonama, kako na području županije, tako i na području LAG-a, iznimno niska.

Struktura zaposlenih po djelatnostima na području LAG-a pokazuje kako je gospodarstvo okrenuto uglavnom radno intenzivnim djelatnostima uslužnog i sezonskog tipa, poput turizma i ugostiteljstva, trgovine i javnom sektoru. Iako, prema NKD klasifikaciji, nema turizma kao djelatnosti, ono je od velike važnosti za gospodarski razvoj područja LAG-a, s obzirom da neizravno utječe na mnoge druge djelatnosti, poput prijevoza, umjetnosti, zabave i rekreacije, usluživanja hrane i pružanja smještaja te građevinarstva, prilikom izgradnje smještajnih kapaciteta.

Tablica 2. Zaposleni po djelatnostima u 2014. god. na području LAG-a i ZŽ

	Djelatnost po NKD 2007	LAG	Udio	ZŽ	Udio
A	Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo	393	7,8%	1.107	3,6%
B	Rudarstvo i vađenje	117	2,3%	244	0,8%
C	Preradivačka industrija	851	16,8%	2.967	9,5%
D	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	35	0,7%	408	1,3%
E	Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelat. Sanacije okoliša	125	2,5%	1.043	3,3%
F	Građevinarstvo	198	3,9%	1.332	4,3%
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	595	11,8%	5.211	16,7%
H	Prijevoz i skladištenje	148	2,9%	1.451	4,7%
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanje hrane	278	5,5%	1.503	4,8%
J	Informacije i komunikacije	19	0,4%	310	1,0%
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	32	0,6%	1.000	3,2%
L	Poslovanje nekretninama	0	0,0%	99	0,3%
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	83	1,6%	835	2,7%
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	313	6,2%	1.407	4,5%
O	Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	486	9,6%	4.092	13,1%
P	Obrazovanje	804	15,9%	4.355	14,0%
Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	434	8,6%	2.802	9,0%
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	77	1,5%	768	2,5%
S	Ostale uslužne djelatnosti	70	1,4%	246	0,8%

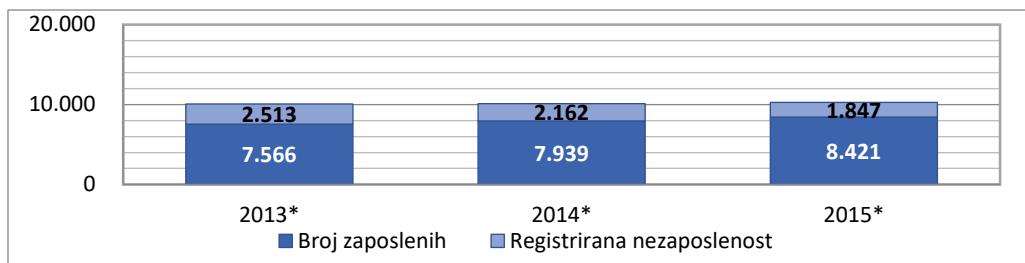
Izvor: Državni zavod za statistiku

Tržište rada

Situacija na tržištu rada u posljednjih nekoliko godina bilježi znakove oporavka, što je vidljivo kroz smanjenje broja nezaposlenih osoba za 27% u 2015. godini u odnosu na 2013.godinu, dok se istovremeno zaposlenost povećala za 11% u istom razdoblju. Međutim, situacija na tržištu rada tijekom godine bilježi izrazite razlike, a razlog tome je visoka sezonska zaposlenost u djelatnostima povezanih s turizmom te povećanje nezaposlenosti nakon završetka turističke sezone. Najveći broj nezaposlenih osoba ima srednjoškolsko obrazovanje (62%) i osnovnoškolsko obrazovanje (23%).

Grafikon 7. Kretanje broja zaposlenih i nezaposlenih osoba na području LAG-a 2013.-2015. god.

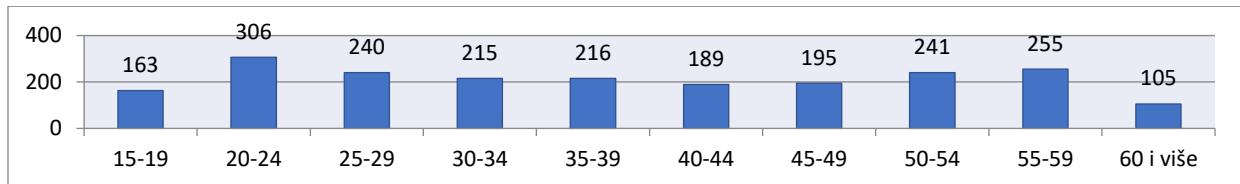
⁵ Postojanje minimalno jednog poduzeća koje zapošljava jednu osobu.

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje

Problem nezaposlenosti mladih aktualan je, kako na nacionalnoj, tako i na razini LAG-a. Nezaposlenost osoba mlađih od 29 godina na području LAG iznosila je 33,4% u 2015. godini, što je iznimno mnogo. Međutim, ipak je manja od nacionalnog prosjeka (40,1%). Nužno je dakle usklađivanje politika zapošljavanja s tržištem rada, kako bi se ovi trendovi popravili, te poticanje strukovnih oblika obrazovanja, za čime postoji velika potražnja na tržištu rada. Otežano zapošljavanje predstavlja problem ženama starijim od 45 godina, osobama koje još ne ispunjavaju uvjete za mirovinu te osobama s invaliditetom koje je nužno aktivno uključiti u život zajednice.

Grafikon 8. Nezaposlenost po dobi na području LAG-a u 2015. god.

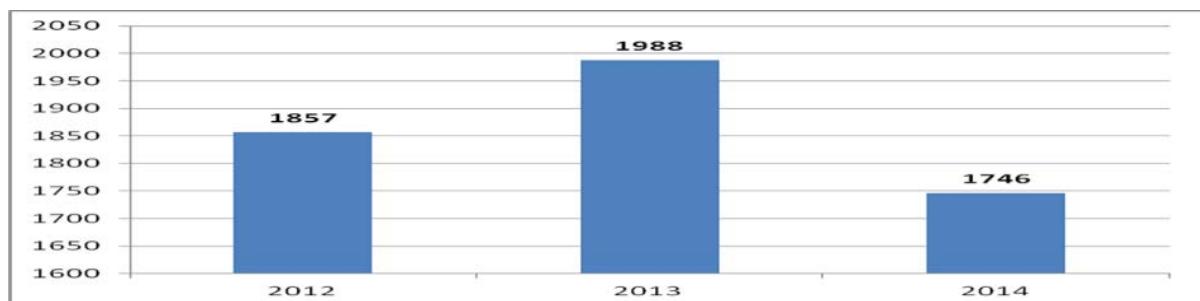

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje

Poljoprivreda i šumarstvo

Postojeći resursi (povoljna klima, poljoprivredno zemljište, mogućnost osiguranja navodnjavanja, prostrani i bogati akvatorij) s jedne strane te sektor turizma kao potencijalno značajno tržište za visokokvalitetne (tradicionalne, prepoznatljive, uzgojene/proizvedene na održiv način) proizvode i s druge strane, uvjeti su koji omogućuju daljnji razvoj poljoprivrede i njezinih pratećih djelatnosti kao značajan element održivog razvoja područja LAG-a. Uspoređujući podatke iz 2015. godine s podacima o stanju poljoprivrede iz 2003. godine na području LAG-a u odnosu na 2003. godinu poljoprivredna gospodarstva raspolaže s manjom količinom zemljišta za 5,11%, a broj OPG-a se smanjio za 42%. Broj korisnika potpora na području LAG-a bilježi silazni trend te je u 2014. godini bilo 1746 korisnika, što je za 12% manje u odnosu na prijašnju godinu.

Grafikon 9. Broj korisnika potpora na području LAG-a u razdoblju 2012. do 2014. god.

Izvor: Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

Prema podacima iz AGRONET-a, na području LAG-a je u 2015. godini bilo 3.389 poljoprivrednih gospodarstava, što predstavlja 45,2% svih poljoprivrednih gospodarstava na području Zadarske županije. Po strukturi gospodarstva dominantan oblik je obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo, odnosno od ukupnog broja svih poljoprivrednika njih 3.333

(98,3%) posluje kao OPG, što je povećanje u odnosu na 2012. god. za 26,2%. Od promatranih gradova i općina na području LAG-a uvjerljivo najviše poljoprivrednih gospodarstava registrirano je na području Grada Benkovca (1.142), zatim slijedi općina Pakoštane (298) te općina Sv. Filip i Jakov (280).

Tablica 3. Struktura poljoprivrednih gospodarstava na području LAG-a u 2015. god.

JL(R)S	OPG	Obrt	Trgovačka društva	Zadruge
Zadarska županija	7380	58	69	31
Benkovac	1142	11	5	3
Bibinje	79	1		1
Biograd na moru	238		3	1
Galovac	90		1	3
Lišane Ostrovičke	103	1		1
Pakoštane	298	1	1	2
Pašman	255	1	1	1
Polača	145	5		2
Stankovci	208	1		1
Sukošan	254	1	1	
Sveti Filip i Jakov	280	1	1	1
Škabrnja	178	1	1	
Tkon	63			

Izvor: Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

Prema podacima APPRRR-a, poljoprivrednici na području LAG-a su u 2015. god. ukupno raspolagali s 7.973 ha poljoprivrednog zemljišta, što je povećanje u odnosu na 2012. god. kada su poljoprivrednici raspolagali s 5.338 ha. Prosječna veličina poljoprivrednog gospodarstva na području LAG-a iznosi 2 ha, što je manje od županijskog (2,73 ha) i trostruko manje od nacionalnog prosjeka (5,6 ha). Prosječan broj parcela na poljoprivrednom gospodarstvu iznosi 8,05, s najviše parcela po PG-u na području Lišana Ostrovičkih (9), Benkovca (8,9) i Polače (7,8). Prosječna veličina parcele iznosila je 3,5 ha, a najveću prosječnu veličinu parcele ima općina Bibinje 7,4 ha. Uzrok velikog broja parcela i usitnjениh posjeda je tradicionalna dioba seoskih domaćinstava. Tako usitnjeni posjedi ne omogućuju suvremenu konkurentnu poljoprivrednu proizvodnju te je nužan proces okrupnjivanja poljoprivrednih gospodarstava i obradivog zemljišta uz pomoć kompetentnih stručnjaka. Još jedan od problema s kojima se suočavaju poljoprivrednici jest slaba tehnološka opremljenost, koja smanjuje konkurentnost. Također, mali je broj poljoprivrednih zadruga i nedostaje interesa za udruživanjem, a što rezultira slabim plasmanom poljoprivrednih proizvoda na tržište.

Najzastupljenije poljoprivredne kulture, prema podacima iz AGRONET-a, na području LAG-a su masline (1081 ha), vinova loza (677 ha), kukuruz (347 ha), pšenica (245 ha), višnja (111 ha) i trešnja (157 ha). Najviše površina maslina nalazi se na području Benkovca, čak 408 ha, i Pašmana, 192 ha, te zajedno zauzimaju više od 50% ukupne površine. Maslinarstvo na području LAG- ima dugu tradiciju i svoju prepoznatljivost te postoje vrlo veliki potencijali za daljnji razvoj ove poljoprivredne kulture. Potencijal posebno postoji kroz brendiranje, jer je sama kvaliteta ulja neupitna. Od sorti maslina koje uspijevaju na ovom području to su Oblica, Karbunčela, Oštrica, Drobnica, Levantinka, Lastovka, Slivnjača, i Dužica. Jedan od razvojnih ograničenja u sektoru

maslinarstva je nedovoljan broj uljara, a postojeće su uglavnom raspoređene u blizini većih urbanih središta.

Tablica 4. Broj PG - po razredima površina poljoprivrednog zemljišta na području LAG-a u 2015. god.

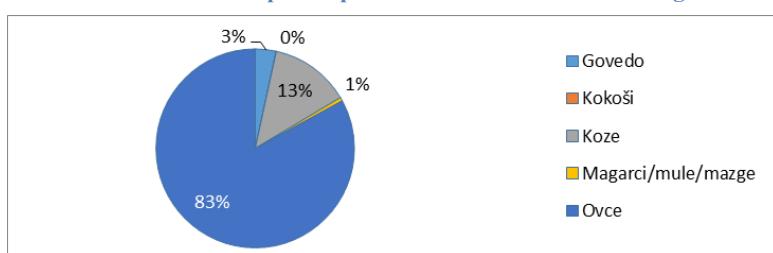
	<3		<=3 i <20		>=20 i <100		>=100 i <1500	
	Broj PG	Površina(ha)	Broj PG	Površina(ha)	Broj PG	Površina(ha)	Broj PG	Površina(ha)
Benkovac	712	992,78	350	2.002,60	16	537,66	1	169,32
Bibinje	63	30,96	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Biograd na moru	183	161,98	17	83,65	1	87,87	1	813,39
Galovac	67	77,10	8	35,84	2	131,44	0	0,00
Lišane Ostrovičke	72	79,02	20	118,62	1	71,12	1	218,22
Pakoštane	243	261,88	29	138,46	1	47,72	0	0,00
Pašman	234	247,78	10	44,87	1	50,42	0	0,00
Polača	87	112,48	50	304,43	2	51,79	0	0,00
Stankovci	159	189,00	36	170,94	0	0,00	0	0,00
Sukošan	190	187,35	23	104,58	0	0,00	0	0,00
Sveti Filip i Jakov	213	234,47	35	152,40	2	60,76	0	0,00
Škabrnja	129	194,72	37	191,31	1	35,14	0	0,00
Tkon	57	64,34	1	3,83	0	0,00	0	0,00

Izvor: Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

Vinogradarstvo na području LAG-a, također, ima dugu tradiciju i predstavlja važnu granu poljoprivredne proizvodnje. Prema regionalizaciji vinogradarskih područja RH na području LAG-a protežu se dva klasificirana vinogorja, Zadarsko-Biogradsko vinogorje i Benkovačko-Stankovačko vinogorje. Prema posljednjim podacima iz AGRONET-a površine pod vinogradima zauzimale su 677 ha, od čega se čak 424 ha nalazi na području Benkovca. Najčešće sorte vinove loze su crne sorte plavina crna, syrah, merlot, cabernet souvignon i grenache, dok su bijele sorte maraština bijela, ugni blanc i grgić bijeli. Plaćanja za održavanje ekološke proizvodnje isplaćena su za ukupno 277 ha u 2015. godini na području LAG-a, a gotovo 60% toga se odnosi na ekološki uzgoj maslina.

Manje zastupljeni poljoprivredni sektori, a također značajni, tradicionalni su sektori uzgoja pojedinih voćnih vrsta (npr. badem i smokva) te povrćarstvo i kozarstvo.

Grafikon 10. Stočni fond prema podacima AGRONET-a u 2015. god.

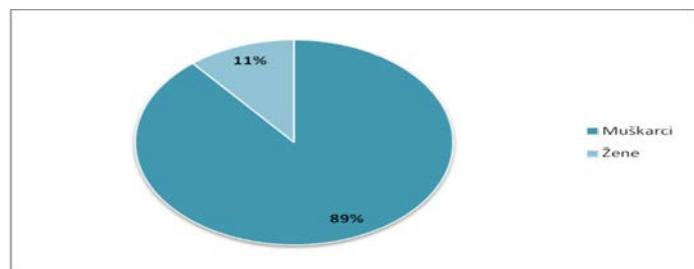

Izvor: Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

Od stočnog fonda prema podacima AGRONET-a najzastupljenije su ovce (83,3%), koze (13,1%) i goveda (3,4%). Što se tiče ukupnog broja grla u 2015. godini stočni fond se sastoji od 1.462 grla goveda, 28 konja, 5.654 koze i 36.093 ovce. Više od 50% grla nalazi se na području Stankovaca i Benkovca.

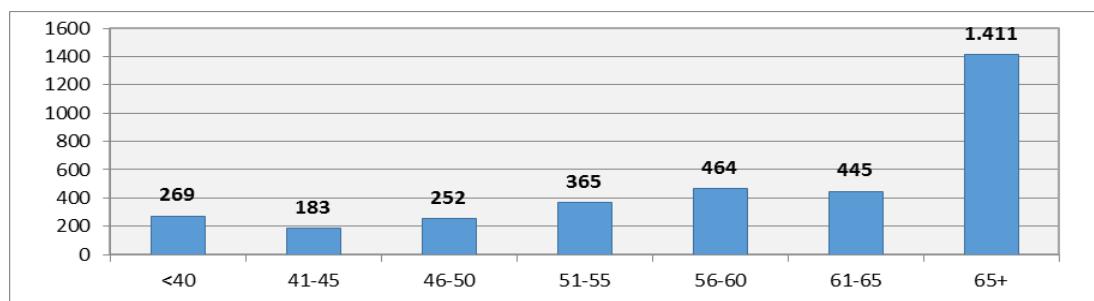
Profil poljoprivrednika na području LAG-a ne zadovoljava moderne zahtjeve poljoprivredne proizvodnje te je nužno ulagati u njihovu edukaciju (s obzirom da je stanovništvo staro, većinom koristi stare tehnike obrade zemljišta te nije upoznato s modernim tehnologijama). Dobna struktura također je nepovoljna. Iz donjeg grafikona dobne strukture vidljivo je kako su nositelji poljoprivrednih gospodarstava osobe starije od 65 godina (1.411 osoba tj. 41,6%), dok je udio mlađih poljoprivrednika još uvijek nizak te iznosi samo 7,9%. Spolna struktura nositelja PG-a na području LAG-a nije ujednačena te u spolnoj strukturi dominiraju muškarci (89% tj. 2.735 muškaraca i 11% tj. 654 žena).

Grafikon 11. Spolna struktura nositelja PG-a na području LAG-a u 2015. god.

Izvor: Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

Grafikon 12. Dobna struktura nositelja PG-a na području LAG-a u 2015. god.

Izvor: Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

Šume i šumska zemljišta na području LAG-a prostiru se na području kontinentalnog i primorskog krša. Dok je područje kontinentalnog krša očuvano zbog nedostupnosti i male naseljenosti kroz povijest, područje primorskog krša je zbog deforestacijske djelatnosti čovjeka ostalo bez prvobitne šumske vegetacije. Primorski dio i otoci područja su sredozemnog pojasa područja šuma crnike i alepskog bora, prema unutrašnjosti slijede šume polusredozemnog pojasa medunca i bjelograba te šume duba i crnog jasena. Dio brdskog pojasa prekrivaju šume medunca i crnog graba.

Državnim šumama na području Zadarske županije upravlja Uprava šuma Split, a šume na području LAG-a u nadležnost su šumarija Benkovac, Biograd na Moru i Zadar. Ukupna površina državnih šuma na području LAG-a iznosi 42.459 ha tj. 20% ukupne površine državnih šuma na području Zadarske županije. Površine šuma na kojima se može osnovati pravo služnosti radi podizanja višegodišnjih nasada iznosi 409 ha (Benkovac 356 ha i Biograd na Moru 53 ha). Ukupna površina privatnih šuma iznosi 2.155,4 ha, a od toga se najveće površine nalaze na području Grada Benkovca (837,5 ha) i općine Pašman (468,9 ha).

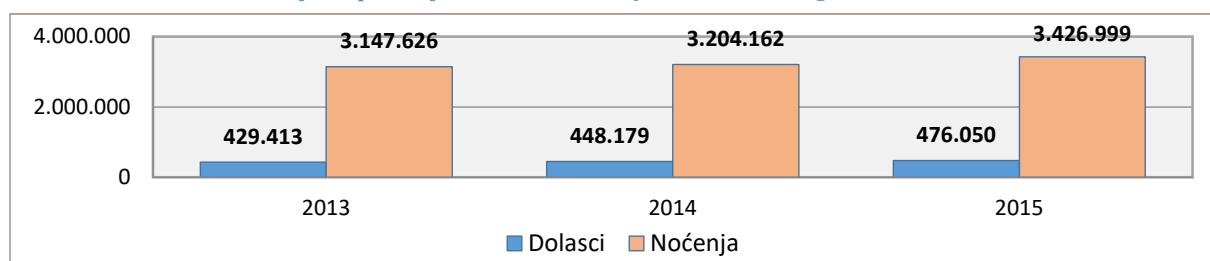
Šumsko područje LAG-a predstavlja veliki potencijal u smislu razvijanja biciklističkih, poučnih i tematskih puteva, za čime su određene JLS već iskazale interes.

Turizam

Na području LAG-a „Laura“ djeluju turističke zajednice gradova Biograd na Moru i Benkovca te općina Pašman, Pakoštane, Sveti Filip i Jakov, Škabrnja, Tkon, Bibinje, Sukošan, Pakoštane i Pašman, dok općine Lišane Ostrovičke, Polača i Galovac nemaju turističke zajednice već su pod nadležnosti turističke zajednice Zadarske županije.

Turistička djelatnost od velike je važnosti za ukupni razvoj područja LAG-a, s obzirom da su mnogi poslovni subjekti izravno ili neizravno, povezani s turizmom. Prema podacima turističke zajednice Zadarske županije, broj noćenja i dolazaka na području LAG-a bilježi konstantan porast u posljednjih 5 godina. Broj noćenja i dolazaka na području LAG-a sudjeluje u ukupnom broju noćenja Zadarske županije s 31%. Najveći broj noćenja u 2015. godini zabilježen je u Biogradu (1.225.090), Pakoštanima (657.776) i Sv. Filipu i Jakovu (447.717). U strukturi gostiju dominiraju strani gosti (86%). U 2014. godini najveći broj noćenja na području LAG-a ostvaren je u privatnom smještaju (1.118.003), a zatim u kampovima (698.466) i u nautičkom smještaju (525.249).

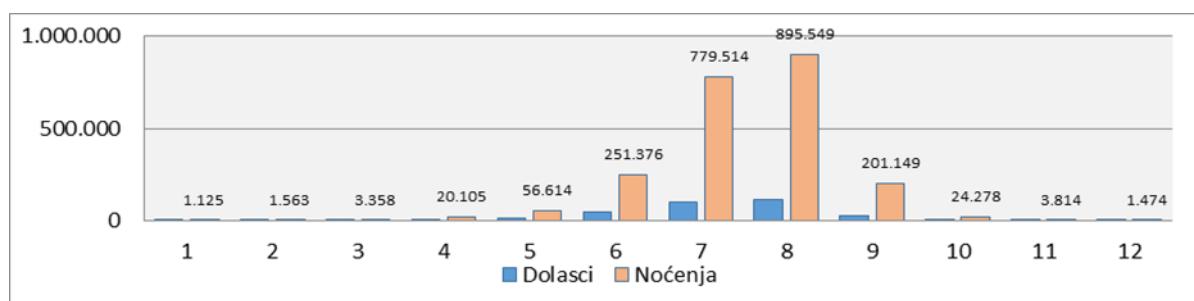
Grafikon 13. Dolasci i noćenja na području LAG-a u razdoblju od 2013.-2015. god.

Izvor: Turistička zajednica Zadarske županije

Jedan od pokazatelja kvalitete turističke ponude je stopa zadržavanja gostiju, a ona na području LAG-a iznosi 7,15 dana te je veća od prosjeka Zadarske županije. Iako su turistički rezultati iz godine u godinu sve bolji, veliki problem je i dalje izrazita sezonalnost turizma s vrhuncem u ljetnim mjesecima.

Grafikon 14. Dolasci i noćenja po mjesecima na području LAG-a u 2014. god.

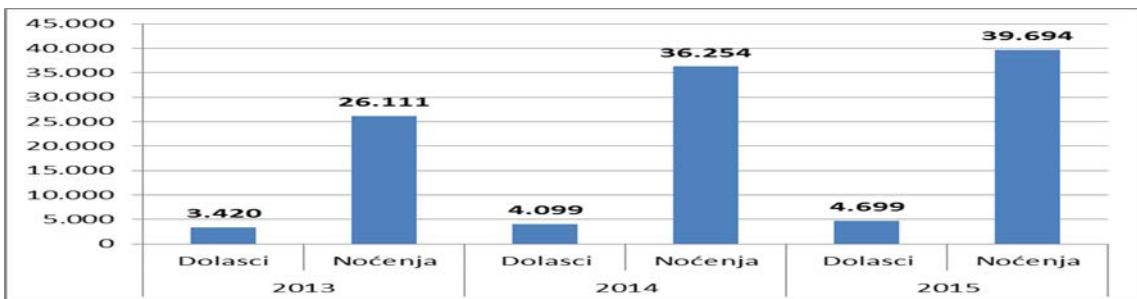

Izvor: Državni zavod za statistiku

Potrebno je veće napore usmjeriti u poboljšanje ponude u mjesecima prije i nakon sezone, s obzirom da za to postoje veliki neiskorišteni potencijali posebno u području ruralnog turizma.

Turizam u zaobalnom području ima zanemarivi udio u turističkom sektoru područja LAG-a, no bilježi pozitivne trendove, što je vidljivo kroz povećanje broja noćenja za 50,2% u 2015. god. u odnosu na 2013. godinu.

Grafikon 15. Dolasci i noćenja na zaobalnom području u razdoblju od 2013.-2015. god.

Izvor: Turistička zajednica Benkovac

ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA

Rezultati analize stanja

Općenito

S obzirom na iznimno povoljan geografski položaj, bogatu kulturno povijesnu baštinu te prirodnu bioraznolikost (NATURA 2000 44.4%), područje LAG-a „Laura“ raspolaže s velikim potencijalima za razvoj sektora poljoprivrede i ruralnog turizma. Međutim, trenutna iskorištenost potencijala uvelike je određena geografskim položajem pojedine JLS. Kao što je to slučaj na nacionalnoj i županijskoj razini, problem s nejednakom teritorijalnom razvijenošću preslikava se i na područje LAG-a, a što je vidljivo kroz koncentraciju većine ekonomskih aktivnosti u središtima Benkovca i Biograda na Moru.

Okoliš i priroda

Veliko područje LAG-a je pod zaštitom Natura 2000 i potrebno je educirati stanovništvo o važnosti očuvanja tog prostora, kao i prednostima koje ono donosi u slučaju financiranja projekata iz EU fondova.

Uočene aktivnosti koje negativno djeluju na okoliš su: neadekvatna upotreba sredstava za zaštitu bilja, otpad koji se baca u more i divlja odlagališta otpada, koja zahtijevaju sanaciju. Potrebno je sustavno raditi na zaštiti okoliša, jer je očuvani okoliš, kao veliki potencijal, potrebno iskoristiti za valorizaciju kroz ulaganja u tematske, biciklističke i poučne staze, kao i šetnice te ostale sadržaje na području LAG-a

Demografija i društvo

Demografsku situaciju na području LAG-a možemo promatrati s dva aspekta. U međupopisnom razdoblju ostvaren je prirodni prirast u gotovo svim jedinicama lokalne samouprave, što je pozitivan primjer s obzirom na negativan trend na nacionalnoj razini. Međutim, s druge strane stanovništvo LAG-a karakterizira nepravilan oblik dobne piramide s najvećim udjelom starijeg stanovništva, dok mlado stanovništvo zbog nedostatka društvene infrastrukture odlazi u veća urbana središta. Obrazovna struktura stanovništva LAG-a ne odgovara potrebama tržišta rada, a većina stanovništva nakon završetka školovanja nema naviku dodatnog usavršavanja i obrazovanja. Posebno se to odnosi na poljoprivrednike, od kojih većina nema potrebna znanja za moderno upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom, a što u krajnosti rezultira smanjenom konkurentnošću. Stoga je potrebno usmjeriti velike napore u animiranje, informiranje i edukaciju lokalnog stanovništva o mogućnostima financiranja projekata iz nacionalnih i EU fondova.

Također, postoji potreba za razvojem programa cjeloživotnog obrazovanja i osposobljavanja u svrhu razvoja LAG-a. Posebnu pažnju pritom treba posvetiti ranjivim skupinama, kao što su invalidi, žene, mladi i osobe treće životne dobi. Također, s obzirom na postojanje 28% osoba s poteškoćama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti na području Zadarske županije, nužno je osigurati prikladnu skrb i uvjete za ovu ranjivu skupinu.

Infrastruktura

Stanje cjelokupne infrastrukture područja LAG „Laura“ ne zadovoljava potrebe lokalnog stanovništva te čini veliku kočnicu razvitku područja, a uzrokuje i depopulaciju ruralnih sredina.

Postoji potreba za izgradnjom novih nerazvrstanih cesta te uređenje i obnovu postojećih lokalnih cesta. Mreža javnog prijevoza pokriva cjelokupno područje LAG-a. Međutim, mnoga naselja u zaobalnom području nemaju frekventne linije s urbanim središtema, što uvelike smanjuje kvalitetu života stanovništva u ruralnim sredinama. Komunalna infrastruktura nalazi se u izrazito lošem stanju i predstavlja jedno od razvojnih ograničenja područja LAG-a. Sustav odvodnje postoji jedino na području gradova Benkovac i Biograd na Moru, dok na ostaku područja ne postoji kvalitetan sustav odvodnje otpadnih voda. Kanalizacijski sustav i pročišćavanje otpadnih voda dostupno je za samo 20% stanovnika, odnosno 3430 kućanstava, a neriješen je i cjelokupni sustav za pročišćavanje otpadnih voda. Također, veliki broj septičkih jama predstavlja i ekološku prijetnju na cjelokupnom području.

Činjenica da u nekim naseljima ne postoji sustav vodoopskrbe, već se voda dostavlja putem cisterni, dovoljno govori o stupnju razvijenosti komunalne infrastrukture. Izgrađena vodovodna mreža nije dovoljno kvalitetna, što podrazumijeva potrebu dodatnih ulaganja u rekonstrukciju pojedinih dijelova.

Važno je istaknuti loše stanje groblja te mrtvačnica, koje je potrebno proširiti i obnoviti.

Obrazovna infrastruktura suočava se s ograničenim kapacitetima s obzirom da se na području cijelog LAG-a nalaze samo dvije srednje škole. One svojim programima ne obuhvaćaju različite interese učenika te velik broj učenika srednju školu upisuje u Zadru. Broj vrtića na prostoru LAG-a, također, ne zadovoljava potrebe, a velik broj JLS planira izgradnju novih i rekonstrukciju postojećih vrtića na svom prostoru.

Na području brojnih JLS nedostaje kvalitetna sportska infrastruktura, a postojeća je dotrajala i treba je obnoviti.

S obzirom na velik i aktivan civilni sektor na području LAG-a, brojne udruge suočavaju se s nedostatkom prostora za okupljanje, a nedostatak društvenih i kulturnih domova, te ostalih sadržaja uzrokuje migracije mladog stanovništva u veće gradove. S obzirom na visok udio starije populacije, nedostatak staračkih domova, ordinacija opće medicine i općenito zdravstvene infrastrukture za posljedicu ima lošiju kvalitetu života osoba starije životne dobi u odnosu na urbana središta.

Gospodarstvo (uključujući turizam i poljoprivrednu)

Iako gospodarstvo bilježi pozitivne trendove, određena negativna obilježja područja LAG-a izravno utječu na jači razvoj gospodarstva. Ta obilježja su: minski sumnjivo područje, iznimno niska poslovna aktivnost u uspostavljenim poduzetničkim zonama (kako na području ZŽ, tako i na području LAG-a), problem centralizacije kulturnih manifestacija u urbanim središtima, problem nezaposlenosti i niži stupanj obrazovanja mladih.

Gospodarska aktivnost na području LAG-a usmjerena je na radno intenzivne i uslužne djelatnosti, koje su usko povezane s turizmom. Poduzetnička aktivnost koncentrirana je u većim središtima, priobalna područja orijentirana su na turizam, dok je u zaobalnom prostoru razvijena poljoprivreda. Glavno obilježje turizma jest iznimna sezonalnost, koja se koncentriira u ljetnim mjesecima, dok u ostatku godine izostaju sadržaji kojima bi se privukli strani gosti. Stoga je nužno usmjeriti se na poboljšanje ponude u mjesecima prije i nakon sezone, a veliki potencijali leže u razvoju ruralnog turizma povezanog s poljoprivrednom proizvodnjom, za kojim postoji veliki interes lokalnog stanovništva. Zbog očuvanog okoliša i činjenice da je LAG većim dijelom u NATURA 2000 području, ponuda se može proširiti razvitkom biciklističkih, poučnih i tematskih puteva (za čime postoji interes JLS).

Najveća prepreka razvoju cjelokupnog područja LAG „Laura“ su neriješeni imovinsko-pravni odnosi i neuskladenost detaljnih planova uređenja, jer nisu prilagođeni stvarnim potrebama.

Upravo to sprječava investicije, kako u turizam, tako i u poljoprivredu, a sporost sudova u rješavanju predmeta onemogućava korištenje nacionalnih i EU fondova.

U sektoru poljoprivrede najveći problem predstavlja dobna struktura nositelja poljoprivrednih gospodarstava, mali posjedi (do 2 ha) te usitnjenost poljoprivrednih posjeda. Nositelji poljoprivrednih gospodarstava većinom su stariji od 65 godina (potrebna generacijska obnova), nedovoljno su educirani o modernim metodama obrade zemljišta (profil poljoprivrednika na području LAG-a ne zadovoljava suvremene zahtjeve poljoprivredne proizvodnje), dok istovremeno mlade osobe gube interes za bavljenje poljoprivredom zbog nemogućnosti stjecanja zemljišta. Usitnjenost posjeda, slaba tehnološka opremljenost PG-ova i slab interes poljoprivrednika za udruživanjem rezultira visokom cijenom poljoprivrednih proizvoda nekonkurentnih na tržištu.

Tradicionalno razvijeno maslinarstvo prati nedostatan broj manjih uljara, jer su sve raspoređene uz veće gradove. Dodatno, postoji interes i potencijal za razvoj, danas manje zastupljenih, no tradicionalno značajnih poljoprivrednih sektora, kao što su uzgoj badema i smokve te povrćarstvo i kozarstvo.

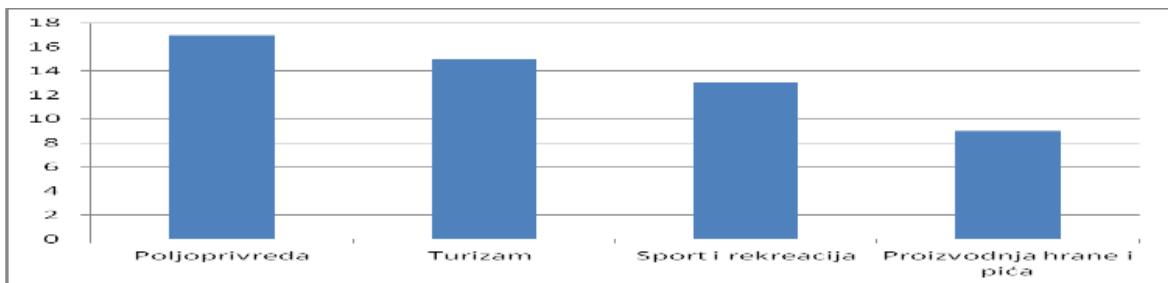
Rezultati analize anketnih upitnika i održanih radionica

Nakon provedene ankete putem anketnih upitnika, dobivena je percepcija stanja na području LAG-a „Laura“ (Analiza rezultata ispunjenih anketnih upitnika je Prilog 14. ovog dokumenta). Anketnim upitnikom obuhvaćena su pitanja iz područja kvalitete pružanja različitih usluga od strane JLS te mišljenja o gospodarskim područjima koja bi trebalo posebno poticati, kao i čimbenicima koji imaju značajan utjecaj na daljnji razvoj područja. Upitnik je postavljen na web stranice LAG-a „Laura“ te su ga stanovnici LAG-a mogli ispunjavati elektronskim putem. Prikupljeno je 28 ispunjenih anketnih upitnika, pa su i rezultati i zaključci temeljeni na takvom malom uzorku.

Prvi dio upitnika dao je odgovor na percepciju lokalnog stanovništva o kvaliteti pružanja određenih usluga na području njihovih gradova ili općina. Usluge su uglavnom imale javni karakter, odnosno nalaze se u nadležnosti jedinica lokalne samouprave. Kvaliteta pružanja usluga na području gradova i općina analizirana je kroz poticanje poduzetništva, zaštitu okoliša, pružanje komunalnih usluga, zaštitu od požara, zbrinjavanje otpada, održavanje cesta, upravljanje općinskim/gradskim vlasništvom, pružanje zdravstvene zaštite, pružanje socijalne skrbi, obrazovanja i predškolskog odgoja, kulturu i sport, prostorno planiranje, izdavanje suglasnosti i dozvola te informiranje stanovništva i dostupnost informacija. Od navedenih pokazatelja, anketirani su najlošije ocijenili poticanje poduzetništva (prosječna ocjena 2,36), upravljanje općinskim/gradskim vlasništvom (ocjena 2,39), izdavanje suglasnosti i dozvola od strane jedinica lokalne samouprave (ocjena 2,39), te informiranje i dostupnost informacija (ocjena 2,43) što ukazuje na netransparentnost poslovanja i loše pružanje osnovnih usluga jedinica lokalne samouprave. Područja obrazovanja, stanovanja i brige o predškolskoj dobi anketirani su ocijenili pozitivnom ocjenom „dobar“, iz čega je vidljivo da postoji mnogo prostora za napredak i u tom području.

U drugom dijelu upitnika ispitanici su odgovarali koje gospodarske djelatnosti je potrebno posebno poticati, a dobiveni rezultati pokazuju kako su to poljoprivreda s najvećim brojem glasova, zatim turističke djelatnosti te sport i rekreacija.

Grafikon 16. Rezultati anketnog upitnika o važnosti ulaganja u pojedina gospodarska područja

Društvena infrastruktura u lošem je stanju na području LAG-a, a iz anketnog upitnika stanovništvo je istaknulo kako su prioritetna ulaganja u obrazovanje, infrastrukturu i komunalne djelatnosti. Od čimbenika koji imaju ograničavajući utjecaj na razvoj područja LAG-a anketirani su istaknuli korupciju i neučinkovitost javne uprave, kao glavne ograničavajuće faktore razvoja.

Tijekom izrade Lokalne razvojne strategije održane su radionice na području svih JLS s dionicima iz javnog, civilnog i privatnog sektora na kojima su dobivene informacije o planiranim razvojnim investicijama sufinanciranim iz PRR. Ujedno, prikupljale su se projektne ideje i zabilježili problemi, što je detaljnije opisano u poglavljiju 6.1.

SWOT analiza

SWOT analiza je strateški alat koji daje ocjenu snaga, slabosti te prilika i prijetnji važnih za razvoj svakog od ključnih društveno-gospodarskih područja LAG-a, kao i za LAG-a u cjelini. Snage su područja, resursi i sposobnosti unutar LAG-a na koje se može osloniti u procesu razvoja, s najvećim mogućnostima za uspjeh te mu daje prednost naspram drugih područja. Slabosti ukazuju koja područja, resursi i sposobnosti unutar LAG-a imaju ograničavajući učinak na razvoj područja. Prilike su resursi, područja i sposobnosti, koje je potencijalno moguće iskoristiti za daljnji razvoj područja. Prijetnje su područja, resursi i sposobnosti na koje LAG ne može utjecati, ali potencijalno mogu ugroziti razvojni proces.

Izradi SWOT analize prethodili su radni sastanci, koji su se održali na području svih 13 jedinica lokalne samouprave s dionicima iz javnog, civilnog i gospodarskog sektora. Tom prilikom ključni dionici iskazali su probleme i potencijale područja LAG-a u sektorima prirodne baštine, kulturno-povjesne baštine, poljoprivrede, gospodarstva, turizma, zaštite okoliša i općih uvjeta života (obrazovanje, civilno društvo, kultura). Prilikom izrade SWOT analize posebno su istaknute prirodne prednosti područja LAG-a, koje se zasnivaju na velikoj biološkoj i krajobraznoj raznolikosti i prostorima zaštićene prirodne baštine te velikom potencijalu za razvoj selektivnih oblika turizma, s posebnim naglaskom na ruralni turizam. S druge strane, faktori koji mogu spriječiti i usporiti razvoj područja LAG-a su, kao i u ostatku ruralnog područja RH, nedostatni ljudski potencijali, depopulacija i negativna dobna struktura stanovništva, s velikim udjelom stanovništva starijeg od 65 godina.

SWOT analizom obuhvaćeni su svi sektori i područja iz analize stanja. Međutim, kako se Lokalna razvojna strategija veže isključivo uz Program ruralnog razvoja RH 2014–2020, moguće je djelovati isključivo na određena obilježja SWOT analize. Kako SWOT analiza zajedno s osnovnom analizom služi kao podloga za određivanje razvojnih ciljeva, prioriteta i mjera, odlučeno je da se isti usmjere ka iskorištavanju sljedećih razvojnih snaga:

- povoljni prirodni preduvjeti za poljoprivrednu proizvodnju;
- razvijeno maslinarstvo, vinogradarstvo, voćarstvo te ovčarstvo i kozarstvo;
- visokokvalitetni poljoprivredni proizvodi, kao potencijal za razvoj robnih marki;
- razvijen sektor turizma, kao potencijalno tržište za poljoprivrednu proizvodnju;
- velik broj poljoprivrednih proizvođača (OPG-ova);
- tradicija bavljenja turizmom;

- kontinuirani rast broja dolazaka i noćenja turista;
- veliki broj objekata zaštićene kulturno-povijesne baštine;
- velika površina područja LAG-a pod zaštitom NATURA 2000.

Razvojne mjere bit će usmjerene na otklanjanje sljedećih slabosti LAG-a:

- nedostatni infrastrukturni kapaciteti za predškolsku i jasličku dob;
- nedostatni i/ili neadekvatno opremljeni prostori društvenih i kulturnih domova;
- neadekvatno stanje dječjih i sportskih igrališta u pojedinim naseljima;
- neadekvatno uređena groblja i mrtvačnice;
- mala prosječna veličina poljoprivrednih gospodarstava;
- nepovoljna dobna struktura nositelja OPG-ova (prevladavaju osobe starije od 65 god.);
- slaba tehnološka opremljenost poljoprivrednih proizvođača;
- nedovoljno iskorišteni prirodni preduvjeti za razvoj poljoprivrede, ali i diversifikacije;
- nedovoljno razvijena vansezonska turistička ponuda.

Prilikom sudjelovanja na sastancima, kao najveći problem naglašeni su neriješeni imovinsko-pravni odnosi, kao najveća kočnica razvoja područja, javnog ali i gospodarskog sektora.

Za potrebe izmjena ove LRS Upravni odbor LAG-a „Laura“ je na održanoj sjednici 19. veljače 2019. godine donio Odluku o pokretanju pripremnih aktivnosti za izmjenu LRS LAG-a, Odluku o osnivanju Radne skupine za izmjenu LRS, kao i Odluku o imenovanju članova Radne skupine za izmjenu LRS. Radna skupina je održala jedan sastanak (17. svibnja 2019. godine) te o zaključcima izvjestila Upravni odbor LAG-a.

Imajući u vidu plan aktivacija tipova operacija koje se provode putem LAG natječaja u 2019. godini te plan objave natječaja APPRRR-a za tipove operacija koje se provode putem LRS u 2019. godini, kao i interes i mogućnosti potencijalnih korisnika mjera na području LAG-a „Laura“, ova verzija LRS usklađena je s donesenim zaključcima i odlukama tijela LAG-a.

Izmjene u ovoj verziji LRS odnose se prvenstveno na prealokaciju raspoloživih sredstava potpore za mjere u okviru Podmjere 19.2., obzirom na odluku o neprovođenju Mjere 3 „Ulaganja u povećanje konkurentnosti poljoprivrede“ (TO 4.1.1.), Mjere 4 „Ulaganja u preradu i marketing poljoprivrednih proizvoda“ (TO 4.2.1.), Mjere 5 „Pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti“ (TO 6.2.1.), Mjere 6 „Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti“ (TO 6.4.1.) i Mjere 7 „Ulaganja vezana uz očuvanje ekosustava“ (TO 4.4.1.). Izmjene su najvećim dijelom utjecale na izmjenu akcijskog i finansijskog plana, a vodilo se računa da ne utječu na definirane ciljeve i prioritete LRS te definirane pokazatelje provedbe LRS tj. da mjere za provedbu izravno i/ili neizravno doprinose utvrđenim ciljevima i prioritetima.

Tablica 5. SWOT analiza

SWOT ANALIZA	
SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ■ dobar geostrateški položaj ■ raznolike reljefne i geomorfološke karakteristike ■ bogata prirodna raznolikost, park prirode, ekološka mreža ■ izvrsna kakvoća mora kao temelj za razvoj turizma, ribarstva i marikulture ■ pozitivan prirodni prirast u većini JLS (osim Lišane i Stankovci) ■ povećanje broja poduzetnika, povećanje broja zaposlenih i ukupnih prihoda ■ dobra prometna povezanost (osim otoka) ■ dobri preduvjeti za korištenje OIE (sunce, vjetar, voda, biomasa) ■ smanjenje broja nezaposlenih osoba ■ povoljni prirodni uvjeti za poljoprivrednu proizvodnju ■ razvijeno maslinarstvo, vinogradarstvo, voćarstvo (trešnja i višnja) te ovčarstvo ■ visokokvalitetni poljoprivredni proizvodi kao potencijal za razvoj robnih marki ■ razvijen sektor turizma kao potencijalno tržište za poljoprivrednu proizvodnju ■ veliki broj poljoprivrednih proizvođača (posebno OPG-ova) ■ tradicija bavljenja turizmom ■ kontinuirani rast broja noćenja i broja dolazaka turista ■ veliki broj manifestacija na području LAG-a ■ veliki broj objekata zaštićene kulturno-povijesne baštine ■ veliki broj aktivnih organizacija civilnog društva ■ šumsko područje kao potencijal za razvoj biciklističkih, turističkih i poučnih staza ■ sve veći broj visokokvalitetnih vina ■ veliko iskustvo u LEADER pristupu 	<ul style="list-style-type: none"> ■ relativno visok udio starije populacije te populacije s teškoćama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti ■ nedostatni institucionalni i infrastrukturni kapaciteti za skrb starih i nemoćnih ■ nedostatni infrastrukturni kapaciteti za predškolsku i jasličku dob ■ obrazovna struktura stanovništva zaostaje za nacionalnim prosjekom ■ nizak stupanj razvijenosti općina (II i III skupina, samo Biograd IV) ■ nedovoljna iskorištenost/niska poslovna aktivnost u pojedinim poduzetničkim zonama ■ usmjerenost na radno-intenzivne djelatnosti uslužnog i sezonskog tipa ■ neizgrađeni i neadekvatni sustavi vodoopskrbe ■ neizgrađeni sustavi odvodnje i pročišćavanja ■ loše stanje nerazvrstanih cesta u većini JLS ■ neizgrađena odlagališta otpada u pojedinim JLS ■ neadekvatno uređena groblja i mrtvačnice ■ nedostatni kapaciteti zdravstvene infrastrukture ■ nedostatni ljudski kapaciteti centara za socijalnu skrb ■ nedostatni i/ili neadekvatno opremljeni prostori društvenih i kulturnih domova ■ neadekvatno stanje dječjih i sportskih igrališta u pojedinim naseljima ■ visok postotak nezaposlenosti mladih osoba, žena i osoba s invaliditetom ■ mala prosječna veličina poljoprivrednih posjeda ■ velika rascjepkanost poljoprivrednih posjeda ■ neriješeni imovinsko-pravni odnosi kao prepreka okrugnjavanju i investicijama ■ nepovoljna dobna struktura nositelja OPG-ova (prevladavaju osobe starije od 65 godina) ■ niska obrazovna struktura nositelja OPG-ova ■ nedostatak specifičnih znanja u poljoprivredi ■ slaba tehnološka opremljenost poljoprivrednih proizvođača ■ nedovoljne iskorištenje tradicijske kulture poput: badema, smokve te povrtlarstvo i kozarstvo ■ nedovoljna zastupljenost kozarstva na području ■ slab interes za udruživanje (udruge zadruge, kratki lanci opskrbe i dr.) ■ slab plasman poljoprivrednih proizvoda ■ nedovoljno razvijena izvansezonska turistička ponuda ■ degradacija šumske vegetacije u području primorskog krša ■ minski sumnjivo područje kao ograničavajući faktor razvoja i faktor smanjenja kvalitete života
PRIЛИKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ■ generalni rast interesa za domaće/tradicijske proizvode ■ rast interesa za proizvode s dodanom vrijednošću (robne marke, proizvodi s oznakama izvornosti i geografskog podrijetla i sl.) ■ povećan interes za ulaganjima u tradicionalne, danas zanemarene, sektore u poljoprivredi (badem, smokva, povrtlarstvo i kozarstvo) ■ trend razvoja selektivnih oblika turizma i povećanje potražnje za istima ■ trend okretanja tradiciji i ruralnom prostoru ■ prekogranična suradnja kao prilika za razmjenu iskustva i primjera najbolje prakse ■ projekti suradnje s drugim LAG-ovima i razvojnim partnerstvima ■ razvoj naprednih oblika udruživanja i interes okruženja za novim vrstama suradnje ■ tehnološki napredak ■ dostupnost različitih izvora finansiranja za privatni, javni i civilni sektor (nacionalni i EU fondovi, programi zajednice) ■ cjeloživotno obrazovanje i ospozobljavanje za potrebe razvoja LAG-a ■ duga tradicija u maslinarstvu ■ rast noćenja i dolazaka ■ viša stopa zadržavanja gostiju od ostatka županije 	<ul style="list-style-type: none"> ■ sporost državne administracije u svim segmentima, posebno u dijelu rješavanja imovinsko-pravnih odnosa ■ prespora obnova zemljишnih knjiga ■ učestale izmjene zakonske regulative ■ preklapanja i nedosljedna primjena pojedinih zakona i propisa ■ manjkava zakonska regulativa usmjerena na razvoj otoka i zaobala ■ siva ekonomija u turizmu, ugostiteljstvu i poljoprivredi ■ nedovoljan institucionalni nadzor tržišta tj. proizvoda na tržištu (primjena standarda, ispravnost proizvoda i sl.) ■ konkurenčija jeftinih uvezenih poljoprivrednih proizvoda ■ nedostatna suradnja između ključnih dionika u ruralnom razvoju ■ brži rast i razvoj te veća konkurentnost poljoprivrednih proizvođača u okruženju uslijed većeg korištenja EU i drugih fondova ■ brži rast i razvoj te veća konkurentnost pružatelja usluga u turizmu iz okruženja uslijed većeg korištenja EU i drugih fondova ■ nedovoljna zainteresiranost stanovnika o mogućnostima sufinanciranja ulaganja iz PRR ■ nedovoljna regeneracija u poljoprivrednom sektoru ■ obrazovna struktura stanovništva ■ nepoznavanje modernih tehnologija u poljoprivredi

OPIS STRATEGIJE (VIZIJA, CILJEVI, PRIORITETI)

Imajući u vidu analizu stanja i SWOT analizu, definirana je **vizija LAG-a „Laura“**:

Područje LAG-a „Laura“ ima nekoliko vrlo naglašenih specifičnosti. Jedna od najvažnijih je činjenica da se radi o području s pozitivnom stopom prirodnog prirasta, ali s negativnom starosnom piramidom, tj. nadprosječnim brojem staračkog stanovništva. Posljedica je to velikog odljeva mladog stanovništva u veće gradove i (u posljednjih nekoliko godina) u inozemstvo. Središnji dio razvojne vizije stoga ističe potrebu zadržavanja stanovništva u području LAG-a stvaranjem uvjeta poželjnih za život stanovnika, s naglaskom na mладо stanovništvo koje postoji, ali i nestaje.

Socio-ekonomska analiza, SWOT analiza i upitnici kojima su izražene prioritetne potrebe ključnih lokalnih dionika pokazale su da su ključna područja ulaganja utemeljena na potencijalima i strateškim snagama – poljoprivredi i ruralnom turizmu.

Sukladno tome, doneseni su i strateški ciljevi koji se žele postići u razdoblju do 2020. godine:

Cilj 1: Održivi razvoj strateških gospodarskih grana LAG područja

Cilj 2: Očuvanje identiteta područja –zaštita, promicanje i razvoj prirodne te kulturno-povijesne baštine

Cilj 3: Poboljšanje kvalitete života i stvaranje radnih mesta

Ciljevi će se postići **integriranim i višeektorskim pristupom** kroz prioritete i odabране mjere, koje **doprinose većem broju ciljeva**, a što je prikazano kroz intervencijsku logiku na slici 4. Ujedno će se voditi briga o horizontalnim ciljevima poput inovacija, klimatskih promjena i okoliša, koje su utemeljene na Strategiji Europa 2020 te prenesene na PRR. Stoga, sve se odabranе mjere prožimaju i kreću u istom strateškom smjeru.

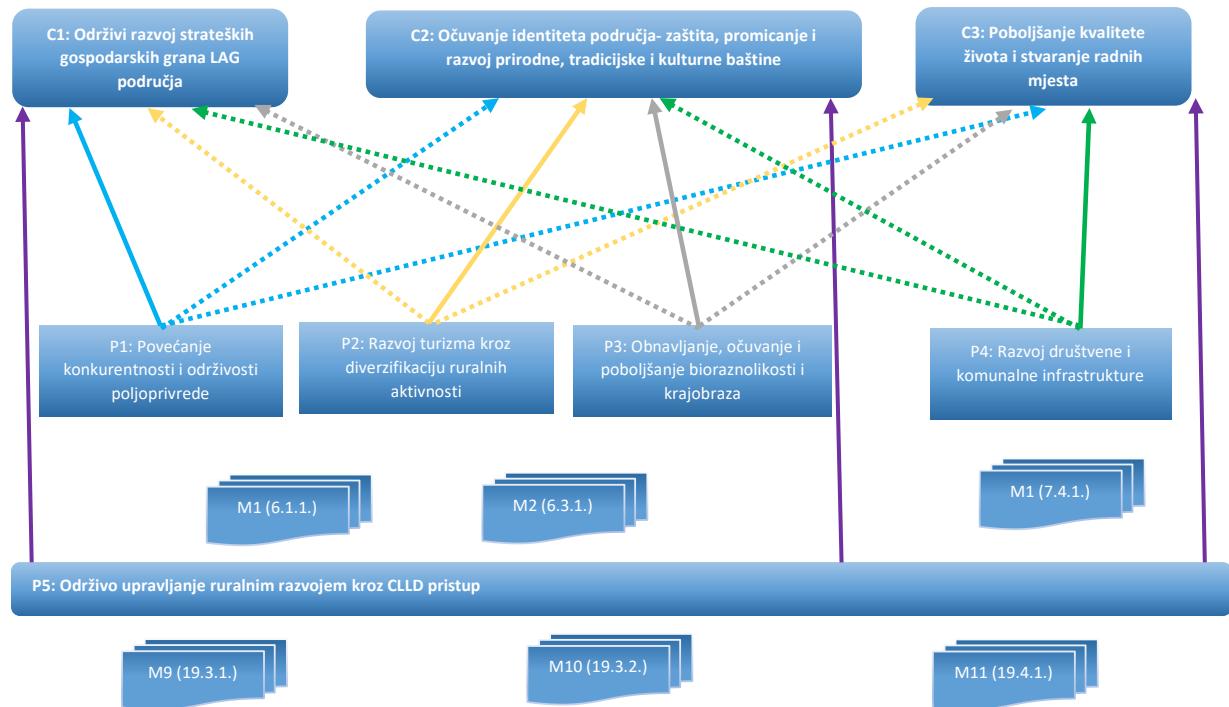

«Područje poželjno za život i rad zahvaljujući sinergiji razvoja turizma i poljoprivrede, povezanosti primorskih dijelova sa zaleđem, uz održivo korištenje bogate kulturno-povijesne i prirodne baštine.»

Slika 4. Intervencijska logika

Ciljevi, prioriteti i mjere LRS

Identitet područja LAG-a Laura zasniva se na bogatoj i prepoznatljivoj prirodnoj i kulturnoj baštini. Razvoj ovog područja je lokalnom stanovništvu prihvatljiv samo uz horizontalno očuvanje i zaštitu vrijednosti naslijeđenih od predaka. Poljoprivreda i turizam ne smiju biti promatrani odvojeno. Snaga poljoprivrede i ruralnog turizma, odnosno njihov razvojni potencijal mogu biti maksimalno iskorišteni jedino ako djeluju prema logici povezivanja i stvaranja sinergijskog efekta. Na povezivanje poljoprivrede i turizma veže se, u konkretnom smislu, tržište. Tržišni odnosi se temeljem zaključaka analize postojećeg stanja i SWOT analize promatraju u dva pravca: povezivanje poljoprivrednih proizvođača u primorskim općinama LAG-a Laura s poljoprivrednom proizvodnjom u unutrašnjosti, a čime se neizravno utječe na jačanje ruralnog turizma u zaledu. Turizam na području LAG-a predstavlja ključno tržište za plasman poljoprivrednih proizvoda, te je stoga cilj poticanjem poljoprivrede izravno utjecati na diversifikaciju poljoprivrede u smjeru ruralnog turizma i time stvoriti taj dodatni sinergijski efekt. Iz tog je razloga važnost održivog razvoja i povezivanja poljoprivrede i ruralnog turizma istaknuta na razini ciljeva 1 i 2. Dodatno, poticanjem održive poljoprivredne proizvodnje utjecat će se na obnavljanje, očuvanje i poboljšanje bioraznolikosti i krajobraza, te osim što će pridonijeti boljem upravljanju okolišem (uključujući očuvanje NATURA 2000 područja), doprinijet će i valoriziranju prirodne baštine uz stvaranje prepoznatljive turističke destinacije.

Uz gospodarski razvoj, na kvalitetu života u ruralnim područjima utječu i drugi čimbenici – komunalna infrastruktura, koja je u velikom broju slučajeva i sama u funkciji razvoja gospodarstva, ali i društvena infrastruktura koja je neophodna kako bi se standard života u ruralnim krajevima izjednačio sa standardom života u gradovima (ili ga čak i prestigao). U tu je svrhu definiran i cilj 3 „Poboljšanje kvalitete života i stvaranje radnih mesta“ kroz uspostavu komunalne, okolišne (očuvanje prirodne baštine, bioraznolikosti i krajobraza) i društvene infrastrukture po mjeri stanovnika LAG-a. U samim ciljevima već su naznačeni i prioriteti područja. Jačanje gospodarstva temeljeno na razvoju poljoprivrede, time posljedično i turizma, kao pretpostavku ima očuvanje bogate biološke raznolikosti, čistoću mora i nezagadjenu prirodu (prepoznate snage). Stoga se dio intervencijske logike LRS bavi upravo pitanjem razvoja okolišne infrastrukture, očuvanjem prirodne baštine, bioraznolikosti i krajobraza.

Sinergija spomenuta u kontekstu povezivanja poljoprivrede i turizma, uz zaštitu i očuvanje prirode i krajobraza, kroz horizontalni **Prioritet 5** „Održivo upravljanje ruralnim razvojem kroz CLLD pristup“ primijenit će se u svim segmentima društveno-gospodarskog razvoja i to kroz:

- promicanje i provedbu politike ruralnog razvoja;
- podizanje svijesti o pristupu odozdo prema gore;
- povećanje razine edukacije i informiranosti lokalnog stanovništva;
- umrežavanje putem proizvođačkih organizacija, ali i kratkih lanaca opskrbe;
- ohrabrvanje stanovništva da zajednički djeluje putem projekata suradnje;
- transfer postignuća, iskustava i stručnog znanja, te dostupnost informacija i zaključaka.

Aktivnosti horizontalnog prioriteta će imati multiplicirajući učinak i, osim što će doprinositi svim ciljevima i prioritetima ove LRS, neizravno će doprinositi ostvarenju svih šest prioriteta Europske unije za ruralni razvoj. LAG „Laura“ će motivirati stanovništvo svog područja, ne samo za realizaciju projekata putem LRS-a **čija su finansijska sredstva ograničena i usmjerena samo na najprioritetnije aktivnosti**, već i za realizaciju svih ostalih aktivnosti, koje su itekako važne za unapređenje proizvodnje, podizanje konkurentnosti te stvaranja prepoznatljivih proizvoda dodane vrijednosti. Također, promovirat će se područje u smislu doprinosa valorizaciji prirodne i kulturne baštine te podizanju svijesti stanovništva o važnosti zaštite naslijedenog krajobraza, biljnih i životinjskih vrsta, autohtonih specijaliteta i običaja. Integriranim djelovanjem kroz ovaj prioritet, poštujući načela LEADER-a, LAG ima ulogu i odgovornost doprinositi očuvanju identiteta područja, uz razvoj strateških gospodarskih grana te stvaranje novih radnih mesta. Također, u smislu integriranog razvoja LAG će surađivati i s LAGUR-om, koji djeluje na području.

Programirane mjere pod ovim prioritetom su:

- ✓ Mjera 9 „Pripremna suradnja“
- ✓ Mjera 10 „Suradnja“
- ✓ Mjera 11 „Tkući troškovi i animacija“

Provedba LRS, kroz horizontalni prioritet i programirane mjere, doprinijet će LEADER specifičnim ciljevima iz PRR, kao što je vidljivo u tablici niže.

Tablica 6. Doprinos LRS LEADER specifičnim ciljevima

Mjere unutar LRS	LEADER specifični ciljevi
Mjera 9 „Pripremna suradnja“	<ul style="list-style-type: none"> • ohrabrvanje i razvoj aktivnosti ruralnog stanovništva da zajednički djeluje putem projekata suradnje
Mjera 10 „Suradnja“	<ul style="list-style-type: none"> • razvijanje integriranih lokalnih razvojnih strategija i pripremanje njihove provedbe
Mjera 11 „Tkući troškovi i animacija“	<ul style="list-style-type: none"> • promicanje lokalnih inicijativa i partnerstava uključivanjem lokalnih zajednica, poslovnih predstavnika i predstavnika lokalne uprave • transfer postignuća, iskustava i stručnog znanja, te dostupnost informacija i zaključaka

Integriranim razvoju, unakrsnim postizanjem ciljeva, doprinijet će i selekcija najboljih projekata za višestruki doprinos (izravni i neizravni) u smislu dostizanja specifičnih, mjerljivih, dostupnih, relevantnih i pravovremenih ciljeva primjene LEADER pristupa, putem sljedećih Prioriteta 1-4:

- poboljšanje životnih i radnih uvjeta;
- očuvanje okoliša;

- promicanje učinkovitosti resursa te poticanje pomaka prema gospodarstvu s niskom razinom ugljika otpornom na klimatske promjene;
- očuvanje i stvaranje novih radnih mesta;
- uvođenje inovacija;
- diversifikacija gospodarskih aktivnosti;
- stvaranje novih, održivih mogućnosti zarade.

Kroz glavni **Prioritet 1** „Povećanje konkurentnosti i održivosti poljoprivrede“ i uz njega vezani **Prioritet 2** „Razvoj turizma kroz diversifikaciju ruralnih aktivnosti“ i **Prioritet 3** „Obnavljanje, očuvanje i poboljšanje bioraznolikosti i krajobraza“ programirane su mjere:

- ✓ Mjera 1 „Potpora generacijskoj obnovi u poljoprivredi“
- ✓ Mjera 2 „Ulaganja u razvoj i održivost poljoprivrede područja“

Prioritet 4 „Razvoj društvene i komunalne infrastrukture“ sadrži jednu programiranu mjeru:

- ✓ Mjera 8 „Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili širenje lokalnih temeljnih usluga“

Svi prioriteti i programirane mjere Lokalne razvojne strategije doprinose (izravno i neizravno) barem jednom od prioriteta iz PRR, a njihova povezanost prikazana je u tablici 7.

Tablica 7. Doprinos LRS prioritetima PRR

Prioriteti PRR	Prioriteti LRS	Mjere LRS
Prioritet 1.: Poticanje prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima	P5	M9, M10 i M11
Prioritet 2.: Jačanje isplativosti poljoprivrednoga gospodarstva i konkurenčnosti svih vrsta poljoprivrede u svim regijama te promicanje inovativnih poljoprivrednih tehnologija i održivog upravljanja šumama	P1	M1, M2
Prioritet 3.: Promicanje organizacije lanca opskrbe hranom, uključujući preradu i plasiranje poljoprivrednih proizvoda na tržište, dobrobit životinja te upravljanje rizikom u poljoprivredi	P1 P5	M9, M10 i M11
Prioritet 4.: Obnavljanje, očuvanje i poboljšanje ekosustava povezanih s poljoprivredom i šumarstvom	P3 P5	M9, M10 i M11
Prioritet 5.: Promicanje učinkovitosti resursa te poticanje pomaka prema gospodarstvu s niskom razinom ugljika otpornom na klimatske promjene u poljoprivrednom, prehrabrenom i šumarskom sektoru	P1 i P2 P5	M1, M2 M9, M10 i M11
Prioritet 6.: Promicanje društvene uključenosti, suzbijanja siromaštva i gospodarskog razvoja u ruralnim područjima	P2 P4	M1, M2 M8

Kombinacija programiranih mjera u smislu doprinosa horizontalnim ciljevima - inovacija, klimatske promjene i okoliš

Inovacija: Sam način izrade i planirana provedba ove LRS predstavlja inovativan pristup za LAG područje, u smislu zajedničkog rješavanja problema područja. Ova LRS je vlasništvo svih, a provedba je podijeljena odgovornost svakog stanovnika i člana LAG-a. Kroz provedbu mjera LRS-a prednost u projektima će imati inovativni projekti, u smislu uvođenja nove prakse, nove usluge, proizvoda ili aktivnosti na lokalnoj razini. Poticanje novih sudionika u M1 doprinjet će generacijskoj obnovi poljoprivrednog sektora te će na taj način stvoriti povoljnije okruženje i za inovacije. Poticanjem poljoprivrednih aktivnosti u ruralnim područjima stvorit će se povoljnije okruženje za eko-društvene inovacije, u smislu posljedičnog razvoja nepoljoprivrednih djelatnosti, koje su često inovativne (M1, M2). Inovativne tehnologije i prakse u pružanju lokalnih osnovnih usluga poticat će se kroz ciljane investicije u M8. Inovacije nisu samo

tehnološke (M1 i M2): one mogu biti i ne-tehnološke, te organizacijske i društvene. Također, i od M9 i M10 se očekuje poticanje inovativnog karaktera aktivnosti lokalnog razvoja i doprinos povećanoj konkurentnosti područja. To se ostvaruje kroz izgradnju kapaciteta, dovođenje novih poslovnih partnera te difuziju inovacija, stručnog znanja i novih vještina.

Okoliš: Okoliš je središnji horizontalni cilj koji utječe na sva prioritetna područja uključena u LRS. Iskorištavanje potencijala jedinstvenih krajobraznih vrijednosti i biološke raznolikosti područja LAG-a predstavlja strateški izbor u smislu davanja prednosti projektima sa značajnim pozitivnim utjecajem na okoliš. Višom razinom znanja koja će se pružiti putem animacijskih, ali i evaluacijskih aktivnosti, M11 će podići svijest o zaštiti okoliša i važnosti očuvanja biološke raznolikosti. Osim što će se provedbom LRS-a podizati svijest o zaštiti okoliša (M9, M10, M11), od svih projekata (M1, M2 i M8) se očekuje pozitivan sekundarni doprinos zaštiti okoliša, primarnom očuvanju krajobraza i bioraznolikosti područja, kao i smanjenju broja prijetnji i rizika različitim ugroženim vrstama i staništima, posebno u NATURA 2000 području.

Prilagodba i ublažavanje klimatskih promjena: Uspostavom seleksijskih principa kroz sve mjere LRS-a sekundarno će se osigurati doprinos prilagodbi i ublažavanju negativnih posljedica klimatskih promjena i smanjenju emisije stakleničkih plinova. To će se ostvariti kroz davanje prednosti projektima usmjerenim na korištenje „zelene“ energije, energetski učinkovitije tehnike i tehnologije te razvoj klimatski otporne infrastrukture i usluga. M11 osigurat će podizanje svijesti stanovništva o važnosti ove problematike za budući naraštaj.

Usklađenost s nadređenim strateškim dokumentima

Lokalna razvojna strategija LAG-a „Laura“ u potpunosti je usklađena s nadređenim dokumentima, proizlazi iz njih, te doprinosi ostvarivanju ciljeva nadređenih strateških dokumenata. LRS se oslanja prije svega na ciljeve i prioritete PRR RH 2014.-2020.⁶ te nove strateške dokumente Zadarske Županije (Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2020.; Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.). Budući je Županijska razvojna strategija još uvijek u izradi, usklađenost s njom garantiraju partneri u procesu izrade.⁷

Prikaz usklađenosti strateških ciljeva s PRR RH 2014.-2020. nalazi se u Prilogu 1.a, odnosno usklađenost sa županijskim strateškim dokumentima u Prilogu 1.b i 1.c, ovog dokumenta.

Temeljem usklađenosti s PRR RH 2014.-2020., koji je u skladu sa Sporazumom o partnerstvu RH te krovnim dokumentima ESI fondova na EU razini⁸, možemo konstatirati sljedeće:

Lokalna razvojna strategija LAG-a „Laura“ će, rješavajući lokalne i specifične probleme te uzimajući u obzir ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju lokalnog područja, doprinositi i ključnim ciljevima Strategije Europa 2020 za pametan, održiv i uključiv rast.

---

⁶ Usklađenost s prioritetima prikazana je u tablici 7

⁷ Dio lokalnog partnerstva je uključeno i u izradu ŽRS.

⁸ Zajednički strateški okvir EU utvrđen je s ciljem promicanja usklađenog, uravnoteženog i održivog razvoja Unije te definira 11 tematskih ciljeva EU i RH koji se, između ostalog, ostvaruju putem 6 prioriteta EAFRD-a odnosno Programa ruralnog razvoja RH 2014.-2020. Procjena doprinosa LAG-a „Laura“ realizaciji ovih ciljeva će biti će dio evaluacijskih aktivnosti provedbe.

OPIS ODABRANIH MJERA

Svaka odabrana mjera LAG-a nedvosmisleno pripada pod jedan tip operacije iz PRR RH 2014.-2020., a njihova poveznica je prikazana na slici 5. Za sve ono što nije propisano u LRS-u, vrijede ista pravila i propisi (važeći provedbeni propisi⁹), kao i za tipove operacija iz PRR.

Tablica 8. Poveznica mjera LRS-a i mjera PRR RH 2014.-2020.

Mjera LRS "Laura"		Mjera/Podmjera/Tip operacije PRR RH 2014.-2020.		
Kod	Naziv Mjere	Kod Mjera ¹⁰ (Podmjera)	Kod TOP	Naziv Tipa operacije
M1	Potpore generacijskoj obnovi u poljoprivredi	M6 (6.1.)	6.1.1.	Potpore mladim poljoprivrednicima
M2	Ulaganja u razvoj i održivost poljoprivrede područja	M6 (6.3.)	6.3.1.	Potpore razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava
M8	Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili širenje lokalnih temeljnih usluga	M7 (7.4.)	7.4.1.	Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu
M9	Pripremna suradnja	M19 (19.3.)	19.3.1.	Priprema i provedba aktivnosti sudjelovanja lokalne akcijske grupe
M10	Suradnja	M19 (19.3.)	19.3.2.	Provedba aktivnosti sudjelovanja lokalne akcijske grupe
M11	Tekući troškovi i animacija	M19 (19.4.)	19.4.1.	Tekući troškovi i animacija

Najvažniji opći uvjeti, koji se primjenjuju na sve mjere LAG-a, su kako slijedi:

- ✓ nositelji projekata¹¹ (korisnici) moraju imati stalno prebivalište ili sjedište na području LAG-a od trenutka podnošenja prijave LAG Natječaj i sve do proteka roka od 5 (pet) godina od dana konačne isplate sredstava potpore, osim u slučaju ako LAG promijeni obuhvat područja ili u slučaju više sile i izvanredne okolnosti;
- ✓ projekt se mora provoditi na području LAG-a;
- ✓ prihvatljivi troškovi nalaze se u listama prihvatljivih troškova objavljenima uz nacionalne natječaje i uređeni su pravilnikom kojim se određuje provedba pojedinog tipa operacije iz Programa i/ili natječajem;
- ✓ lista prihvatljivih troškova se objavljuje u LAG natječaju i sastoji se od prihvatljivih materijalnih, nematerijalnih troškova i općih troškova, zavisno o tipu operacije;
- ✓ neprihvatljivi troškovi propisuju se u LAG natječaju;
- ✓ sljedeći opći troškovi su prihvatljivi: usluge arhitekata, inženjera (uključujući geodete) i konzultantata, kao i naknada za savjetovanja, uključujući izradu studija izvodljivosti. Navedeni troškovi su prihvatljivi, ako su nastali prije podnošenja prijave. Opći troškovi ne mogu biti viši od 10% ukupno odobrenih troškova projekta na koji se odnose;
- ✓ nematerijalni troškovi prepoznati na razini pojedinih mjeru su: kupnja ili razvoj računalnih programa, kupnja prava na patente i licence, autorska prava, registracija i održavanje žigova povezani s materijalnim ulaganjem;
- ✓ ukoliko nije izričito drugačije rečeno u opisu pojedine mjere (podnaslov „prihvatljivi troškovi“), **neprihvatljivi troškovi** su: PDV, osim ako nije povrativ u okviru nacionalnog zakonodavstva o PDV-u; ostali porezi, naknade, doprinosi; kamate; jednostavna zamjena investicije; troškovi vezani uz ugovor o najmu; kupnja prava na poljoprivrednu proizvodnju, prava na plaćanje; troškovi nastali prije prijave na natječaj, osim općih

⁹ Informacije dostupne na web stranici Ministarstva poljoprivrede: <http://ruralnirazvoj.hr/mjere/>

¹⁰ Tipovi operacija iz M6 i M7 se provode kroz Podmjera 19.2. PRR RH

¹¹ Nositelj projekta je svaki subjekt koji je podnio prijavu LAG-u za odabir projekta/operacije te koji je izravno odgovoran za početak, upravljanje, provedbu i rezultate projekta/operacije.

troškova, te ostali troškovi kako je propisano u PRR i Pravilnicima koji uređuju provođenje pojedine operacije;

- ✓ sva plaćanja se moraju potkrnjepiti računima i dokumentima koji dokazuju plaćanje, ili dokumentima koji su ekvivalentni dokaznim vrijednostima;
- ✓ kod projekata za koje je izgledno da će imati negativan **utjecaj na okoliš**, ulaganju mora prethoditi procjena njezinog očekivanog utjecaja na okoliš, u skladu sa Zakonom o zaštiti okoliša (NN 80/13) i Uredbom o procjeni utjecaja zahvata na okoliš (NN 61/14). Također, u skladu s odredbama Zakona o zaštiti prirode (NN 80/13), provodi se procjena utjecaja na ekološku mrežu za zahvat, ili njegove dijelove, a koji bi sami po sebi, ili u kombinaciji s drugim zahvatima, mogli imati značajan negativni utjecaj na ciljeve očuvanja i cjelovitost ekološke mreže Natura 2000;
- ✓ korisnici potpore u vezi s ulaganjem mogu od APPRRR zatražiti isplatu predujma u visini od 50% iznosa javne potpore. Isplata predujma mora biti popraćena uspostavom bankovnog jamstva, ili istovjetne vrste jamstva, u 100% vrijednosti iznosa predujma. **Mogućnost predujma** je moguća za slijedeće odabранe mjere LAG-a: M8 i M11.

Kriteriji odabira detaljno su razrađeni za sve mjere, osim M11 i kao takvi sastavni su dio Priloga 2 ovog dokumenta. Kriteriji su postavljeni vodeći se potrebama područja, postavljenim ciljevima i prioritetima i sa svrhom postizanja usmjerjenog razvoja. Prednost će imati projekti inovativnog karaktera. Također, određeni su „pragovi prolaznosti“ za sve mjere tj. minimalni broj bodova koji se treba dodijeliti pojedinom projektu da bi bio prihvatljiv za sufinanciranje.

Pokazatelji (indikatori) su postavljeni na razini mjera, prioriteta i ciljeva. Sve mjere imaju jasne i kvantificirane izlazne (output) pokazatelje. Pokazatelji rezultata su zajednički na nivou prioriteta, dok su pokazatelji učinka postavljeni na nivou Lokalne razvojne strategije, jer se i postižu isključivo integriranim djelovanjem svih odabranih mjer. Za razliku od pokazatelja outputa i rezultata, pokazatelji učinka su izraženi kvalitativno. U Prilogu 3 ovog dokumenta predstavljen je objedinjeni pregled svih pokazatelja s ciljnim vrijednostima na kraju provedbenog razdoblja.

Sukladno opisanoj LRS i programiranim mjerama pod prioritetima LRS-a, u nastavku slijedi opis odabranih mjeri LAG-a „Laura“.

Mjera 1 „Potpora generacijskoj obnovi u poljoprivredi“

Cilj ove mjeri je poticanje razvoja obnovljenog i inovativnog poljoprivrednog sektora. Mjera odgovara tipu operacije 6.1.1. iz PRR RH, Podmjeri 6.1. „Potpora za pokretanje poslovanja za mlade poljoprivrednike“, M6 „Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja“, te kao takva izravno doprinosi fokus području/cilju 2B¹². Tablica kriterija odabira je prikazana u Prilogu 2.a, a odnosi se na: doprinos ciljevima LRS-a, prioritetne sektore, stručnu spremu korisnika, ekološku poljoprivrodu i sustave kvalitete, inovativnost, te očuvanje okoliša i prirode.

Korisnici

- Osobe starije od 18 i mlađe od 40 godina (dan prije navršavanja 41 godine starosti) na dan podnošenja prijave, koje posjeduju odgovarajuće stručne vještine i znanja za obavljanje poljoprivredne djelatnosti¹³ i koje su prvi put postavljene kao nositelji poljoprivrednog gospodarstva.

¹² „Olakšavanje ulaska poljoprivrednika s odgovarajućom izobrazbom u sektor poljoprivrede, a pogotovo generacijske obnove“

¹³ Za stjecanje potrebnih vještina i profesionalnih sposobnosti odobrava se poček od maksimalnih 36 mjeseci.

Uvjeti prihvatljivosti

- ✓ Poljoprivredno gospodarstvo, za koje će mladi poljoprivrednik pripremiti poslovni plan, pripada ekonomskoj veličini iskazanoj u ukupnom standardnom ekonomskom rezultatu poljoprivrednog gospodarstva od 8.000 EUR do 49.999 EUR u trenutku podnošenja Zahtjeva za potporu;
- ✓ Podnošenje poslovnog plana koji treba biti u potpunosti proveden u razdoblju manjem od tri godine od sklapanja Ugovora o financiranju;
- ✓ Potpora za mlade poljoprivrednike ograničena je na mikro i mala poduzeća;
- ✓ Odgovarajuća stručna znanja i vještine u području poljoprivrede;
- ✓ Procjena poslovnog plana (pokazatelja koji se odnose na finansijsku i ekonomsku održivost projekta);
- ✓ Korisnik nije registriran kao nositelj poljoprivrednog gospodarstva u Upisniku poljoprivrednika duže od 24 mjeseca prije podnošenja Zahtjeva za potporu.

Potpore

Potpore se dodjeljuje u obliku paušalnog iznosa za provedbu poslovnog plana (samo jednom u cijelom programskom razdoblju) i to:

- do 100% vrijednosti ukupnih prihvatljivih troškova, ali ne više od 50.000 EUR po korisniku kojem će poljoprivreda biti glavno zanimanje;
- do 100% vrijednosti ukupnih prihvatljivih troškova, ali ne više od 20.000 EUR po korisniku kojem poljoprivreda neće biti glavno zanimanje.

Potpore će se isplatiti u tri rate nakon u razdoblju od najviše 36 mjeseci nakon sklapanja Ugovora o financiranju.

Prihvatljivi troškovi

Kupnja domaćih životinja, višegodišnjeg bilja, sjemena i sadnog materijala višegodišnjeg bilja; kupnja, građenje i/ili opremanje zatvorenih/zaštićenih prostora i objekata te ostalih gospodarskih objekata uključujući vanjsku i unutarnju infrastrukturu u sklopu poljoprivrednog gospodarstva u svrhu obavljanja poljoprivredne proizvodnje i/ili prerade proizvoda iz Priloga I Ugovora; podizanje novih i/ili restrukturiranje postojećih višegodišnjih nasada; uređenje i poboljšanje kvalitete poljoprivrednog zemljišta u svrhu poljoprivredne proizvodnje; građenje i/ili opremanje objekata za prodaju i prezentaciju vlastitih poljoprivrednih proizvoda uključujući i troškove promidžbe vlastitih poljoprivrednih proizvoda; kupnja ili zakup poljoprivrednog zemljišta; kupnja poljoprivredne mehanizacije, strojeva i opreme; stjecanje potrebnih stručnih znanja i sposobnosti za obavljanje poljoprivredne proizvodnje i prerade proizvoda iz Priloga I. Ugovora; operativno poslovaje poljoprivrednog gospodarstva.

Mjera 2 „Ulaganja u razvoj i održivost poljoprivrede područja“

Mjera odgovara tipu operacije 6.3.1. iz PRR RH, Podmjeri 6.3. „Potpora za pokretanje poslovanja za razvoj malih poljoprivrednih gospodarstava“, M6 „Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja“, te kao takva izravno doprinosi fokus području/cilju 2A¹⁴. U poslovnom planu poljoprivrednici trebaju jasno definirati ulaze, aktivnosti i ciljeve koje će postići kroz sljedeće tri godine. Tablica kriterija odabira prikazana je u Prilogu 2.b, a odnosi se na: doprinos ciljevima LRS-a, prioritetne sektore, korisnike mlade poljoprivrednike i žene, radna mjesta, ekološku poljoprivredu i sustave kvalitete, inovativnost i očuvanje okoliša i prirode.

¹⁴ „Poboljšanje gospodarskih rezultata svih poljoprivrednih gospodarstava i olakšavanje restrukturiranja i modernizacije, osobito s ciljem povećanja sudjelovanja u tržištu i tržišne usmjerenosti, kao i poljoprivredne diversifikacije“

Korisnici

- Mala poljoprivredna gospodarstva upisana u Upisnik poljoprivrednika.

Uvjeti prihvatljivosti

- ✓ Potpora se dodjeljuje korisniku čije se poljoprivredno gospodarstvo nalazi u kategoriji ekonomske veličine iskazane u ukupnom standardnom ekonomskom rezultatu poljoprivrednog gospodarstva od 2.000 EUR do 7.999 EUR;
- ✓ Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava ograničena je na mikro i mala poduzeća;
- ✓ Podnošenje poslovnog plana koji treba u potpunosti biti proveden u razdoblju manjem od tri godine;
- ✓ Procjena poslovnog plana (pokazatelja koji se odnose na kvalitetu i održivost).

Potpore

Potpore se dodjeljuje u obliku paušalnog iznosa za provedbu poslovnog plana i to:

- do 100% vrijednosti ukupnih prihvatljivih troškova, ali ne više od 15.000 EUR po korisniku (samo jednom u cijelom programskom razdoblju).

Potpore se isplaćuje u dvije rate u vremenu od najviše tri godine od izdavanja Odluke o dodjeli sredstava. Isplata zadnje rate uvjetovana je provedbom aktivnosti iz poslovnog plana u propisanom vremenskom razdoblju.

Prihvatljivi troškovi

Kupnja domaćih životinja, jednogodišnjeg i višegodišnjeg bilja, sjemena i sadnog materijala; kupnja, građenje i/ili opremanje zatvorenih/zaštićenih prostora i objekata te ostalih gospodarskih objekata uključujući vanjsku i unutarnju infrastrukturu u sklopu poljoprivrednog gospodarstva u svrhu obavljanja poljoprivredne proizvodnje i/ili prerade proizvoda; podizanje novih i/ili restrukturiranje postojećih nasada; uređenje i trajnije poboljšanje kvalitete poljoprivrednog zemljišta u svrhu poljoprivredne proizvodnje; građenje i/ili opremanje objekata za prodaju i prezentaciju vlastitih poljoprivrednih proizvoda uključujući i troškove promidžbe; kupnja ili zakup poljoprivrednog zemljišta; kupnja poljoprivredne mehanizacije, strojeva i opreme.

Mjera 8 „Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili širenje lokalnih temeljnih usluga“

Ova mjera odgovara tipu operacije 7.4.1. iz PRR RH, Podmjeri 7.4. „Potpora za ulaganja u uspostavu, poboljšanje ili širenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu“, M7 „Osnovne usluge i obnova sela u ruralnim područjima“, te kao takva izravno doprinosi fokus području/cilju 6B¹⁵. Tablica kriterija odabira je prikazana u Prilogu 2.h, a odnosi se na: doprinos ciljevima LRS-a, prioritetna ulaganja (kriterij podizanja kvalitete života mlađe populacije, multifunkcionalnost i javna dostupnost ulaganju), radna mjesta te inovativnost.

Korisnici

- Jedinice lokalne samouprave;
- Trgovačka društva u većinskom vlasništvu jedinica lokalne samouprave;
- Javne ustanove neprofitnog karaktera u kojima su osnivači jedinice lokalne samouprave, osim javnih vatrogasnih postrojbi te lokalnih i regionalnih razvojnih agencija;

---

¹⁵ „Poticanje lokalnog razvoja u ruralnim područjima“

- Udruge/organizacije civilnog društva i vjerske zajednice koje se bave humanitarnim i društvenim djelatnostima od posebnog interesa za lokalno stanovništvo.

Uvjeti prihvatljivosti

- ✓ Ulaganje je prihvatljivo u naseljima s najviše 5000 stanovnika;
- ✓ Ulaganje je prihvatljivo ako je u skladu sa strateškom razvojnom dokumentacijom i prostornim planom jedinice lokalne samouprave;
- ✓ Korisnik mora osigurati da je ulaganje u funkciji, uključujući održavanje i upravljanje, najmanje 5 godina od konačne isplate sredstava.

Potpore

Intenzitet potpore iznosi do 100%¹⁶ ukupnih prihvatljivih troškova i to:

- najniža vrijednost javne potpore po projektu iznosi 15.000 EUR;
- najviša vrijednost javne potpore po projektu iznosi 100.000 EUR.

Ukoliko to omoguće relevantni nacionalni pravilnici, propisani intenzitet javne potpore se može uvećati za dodatnih 20 postotnih bodova u slučajevima opisanima u PRR RH 2014.-2020., ali i u slučajevima koja procjenjuje sam LAG i to:

- kod inovativnog karaktera projekta na lokalnom nivou;
- kod projekta koji je od zajedničkog interesa za lokalnu zajednicu;
- kod projekta koji osigurava javni pristup.

Prihvatljivi troškovi

- ✓ troškovi građenja objekata za sportske i zabavne aktivnosti (društvenih domova, vatrogasnih domova, planinarskih domova i skloništa, kulturnih centara), dječjih igrališta, sportskih i rekreacijskih površina i objekata, objekata za sportski ribolov, rekreacijskih zona na rijekama i jezerima, biciklističkih staza, turističkih informativnih centara, tematskih putova i parkova, objekata za predškolski odgoj i obrazovanje (dječjih vrtića i sl.), javnih površina (javnih zelenih površina, pješačkih staza, pješačkih zona, otvorenih odvodnih kanala, lokalnih tržnica, groblja itd.);
- ✓ kupnja opreme za objekte za sportske i zabavne aktivnosti (društveni domovi, vatrogasni domovi, planinarski domovi i skloništa, kulturni centri), dječjih igrališta, sportskih i rekreacijskih površina i objekata, objekata za sportski ribolov, rekreacijskih zona na rijekama i jezerima, biciklističkih staza, turističkih informativnih centara, tematskih putova i parkova, objekata za predškolski odgoj i obrazovanje (dječjih vrtića i sl.), javnih površina (javnih zelenih površina, pješačkih staza, pješačkih zona, otvorenih odvodnih kanala, lokalnih tržnica, groblja), uključujući i IT hardver i softver do tržišne vrijednosti.

Mjera 9 „Priprema suradnja“

Cilj mjere je priprema projekata suradnje, kako bi budući projekti suradnje iz Mjere 10 ili drugih izvora financiranja bili realizirani, potencijalno bolji i uspješniji. Mjera odgovara tipu operacije PRR RH 19.3.1, Podmjere 19.3. „Priprema i provođenje aktivnosti sudjelovanja lokalne akcijske grupe“, M19 „Potpora za lokalni razvoj LEADER (lokalni razvoj pod vodstvom zajednice)“, te izravno doprinosi fokus području 6B. Pripremna suradnja može se odnositi na međuteritorijalne/transnacionalne (TNC) projekte suradnje.

---

¹⁶ Do 100% za ulaganja u JLS, koja se razvrstavaju u II. skupinu razvijenosti, do 90% za ulaganje u JLS, koja se razvrstavaju u III. skupinu razvijenosti i do 80% za ulaganje u JLS iz IV. skupine razvijenosti. Maksimalni intenziteti potpore će se umanjivati u slučajevima koja će propisati provedbeni nacionalni pravilnik.

Potreba za ovom mjerom proizlazi iz dosadašnjeg iskustva u traženju partnera i razvoju projekata s drugim područjima. Naime, pripremne aktivnosti, osim ljudskih napora, zahtijevaju i značajna finansijska sredstva. Stoga se od ove mjere očekuje bolja procjena koristi potencijalnog projekta suradnje za teritorij LAG-a, dostizanje ciljeva LRS-a te kvalitetna priprema projekata TNC i međuteritorijalne suradnje.

Tipovi/tematska područja pripremne suradnje LAG-a „Laura“ moraju biti u skladu s budućim projektom suradnje mogućih tema: očuvanja i promocije tradicionalnih poljoprivrednih kultura; promocija lokalne gastronomije uz pomoć plasmana, brendiranja i edukacija; jačanje poljoprivredne djelatnosti kroz plasman proizvoda i razmjenu dobroih praksi u turizmu; podršku razvoju udruženja u poljoprivredi; promocija poljoprivrednih djelatnosti u NATURA 2000 i ekološka proizvodnja u zaštićenim područjima. Detaljna tablica kriterija odabira je prikazana u Prilogu 2.i. dokumenta.

Korisnici

- LAG „Laura“

Uvjeti prihvatljivosti

- ✓ Troškovi su prihvatljivi ako su izravno vezani za pripremu aktivnosti suradnje, te ako su u skladu s ciljevima, tipom/tematskim područjem planiranih projekta suradnje iz ove LRS;
- ✓ Troškovi moraju nastati najduže 18 mjeseci od dana donošenja odluke o pokretanju pripremnih aktivnosti za provedbu planiranog projekta suradnje, ali ne kasnije od 1. prosinca 2020. godine;
- ✓ Priprema projekta suradnje mora rezultirati Sporazumom o suradnji;

Potpore

Intenzitet potpore iznosi do 100% prihvatljivih troškova.

Do 20% ukupne alokacije za suradnju (M9 i M10) se može iskoristiti za pripremu projekata suradnje.

Prihvatljivi troškovi

- troškovi putovanja i smještaja tijekom traženja partnera za suradnju;
- troškovi prijevoda, simultanog prijevoda, organizacije sastanaka, itd.;
- specifična znanja vezana uz djelokrug planiranog projekta suradnje.

Mjera 10 „Suradnja“

Cilj mjeru je razmjena iskustava i primjera dobre prakse, prijenos znanja, poboljšanje kapaciteta LAG-a, promocija inovacija i stvaranje mreža. Suradnja i dijeljenje iskustava u projektima transnacionalne suradnje je učinkovit način da se pristupi novim idejama, inovativnim pristupima i novim vještinama. No, projekti suradnje mogu, također, biti usmjereni na izgradnju kapaciteta te prijenos iskustava o lokalnom razvoju. Mjera odgovara tipu operacije PRR RH 19.3.2, Podmjere 19.3. „Priprema i provođenje aktivnosti sudjelovanja lokalne akcijske grupe“, M19 „Potpora za lokalni razvoj LEADER (lokalni razvoj pod vodstvom zajednice)“, te izravno doprinosi fokus području 6B.

Projekt suradnje može biti međuteritorijalni (unutar granica RH) te TNC projekt suradnje koji se provodi unutar EU ili s trećim državama.

Dozvoljeni tipovi/tematska područja suradnje su: očuvanje i promocije tradicionalnih poljoprivrednih kultura; promocija lokalne gastronomije uz pomoć plasmana, brendiranja i edukacija; jačanje poljoprivredne djelatnosti kroz plasman proizvoda i razmjenu dobroih praksi u

turizmu; podršku razvoju udruženja u poljoprivredi; promocija poljoprivrednih djelatnosti u NATURA 2000 i ekološka proizvodnja u zaštićenim područjima.

Jedan projekt može biti vezan za više tematskih područja suradnje, čime se doprinosi integriranom razvoju i učinkovitijem postizanju ciljeva LRS-a, ali i sveukupnim ciljevima ruralnog razvoja RH kroz sekundarne doprinose. Detaljna tablica kriterija odabira je prikazana u Prilogu 2.j. dokumenta.

Korisnici

- LAG „Laura“

Uvjeti prihvatljivosti

- ✓ Uključenost najmanje 2 prihvatljiva tematska područja;
- ✓ Usklađenost projekta s tipom/tematskim područjem planiranih projekata suradnje;
- ✓ Partneri na projektu moraju sklopiti Sporazum o suradnji, sukladno Pravilniku o provedbi Podmjere 19.2., 19.3. i 19.4., čl.51;

Potpore

Intenzitet potpore iznosi do 100 % prihvatljivih troškova.

Prihvatljivi troškovi

Dozvoljeni su troškovi provedbe međuteritorijalnih i transnacionalnih projekata suradnje. Iz ukupnih troškova projekta, prihvatljiv je samo onaj dio troškova koje sufinancira LAG.

Mjera 11 „Tokući troškovi i animacija“

Mjera 11 je, uz Mjere 9 i 10, horizontalna mjera LRS-a, koja odgovara tipu operacije PRR RH 19.4.1, Podmjere 19.4. „Potpora za tekuće troškove i animiranje“, M19 „Potpora za lokalni razvoj LEADER (lokalni razvoj pod vodstvom zajednice)“, te izravno doprinosi fokus području 6B. Ciljevi ove mjeru su: priprema i provedba LRS; jačanje kapaciteta među stanovnicima LAG područja; pomoć u razvoju i realizaciji projektnih ideja stanovništva; podupiranje inovativnih lokalnih rješenja za probleme područja; razvoj, organizacija i vođenje LAG-a, uključujući projekte suradnje te praćenje, evaluacija i izvještavanje.

Korisnici

- LAG „Laura“

Potpore

Intenzitet potpore iznosi do 100%. Tijekom programskog razdoblja maksimalna visina potpore za ovu mjeru će biti do 25% ukupne vrijednosti potpore za sve ostale mjeru LRS, a ukupna vrijednost potpore za tekuće troškova neće biti veća od 70%, odnosno za animaciju neće biti manja od 30% potpore za ovu mjeru.

Prihvatljivi troškovi

Svi tekući troškovi (plaće, režije, najam, stručnjaci...) i troškovi animacije sukladni PRR RH i relevantnom provedbenom propisu.

OPIS ODABIRA PROJEKATA

Tjela LAG-a i njihove zadaće propisane su Statutom Lokalne akcijske grupe „Laura“. No, uzimajući u obzir dodatne zadaće (npr. odabir projekata) u smislu provedbe LRS-a sredstvima

EFPRR, specifične zadaće su opisane kroz LRS te će biti detaljnije propisane općim aktima o postupanju.¹⁷

Ključnu ulogu/tehnicičku zadaću u procesima odabira projekata imat će slijedeća tijela:

- Služba za provedbu, praćenje i evaluaciju LAG-a (voditelj, zaposlenici, volonteri)¹⁸
- Ocjenjivački odbor/OO¹⁹
- Upravni odbor (UO)
- Povjerenstvo za prigovore

Na čelu Službe za provedbu, praćenje i evaluaciju LAG-a (nadalje Služba) je voditelj LAG-a. Sveukupna koordinacija upravljanja LRS, objava LAG natječaja na nivou pojedinačnih mjera, odabira projekata, komuniciranja i izvršavanja obveza prema APPRRR i MP te poslovi tajništva prema Upravnom odboru i Skupštini, su u opisu posla Službe. Služba priprema sve akte (uključujući Pravilnike o radu OO, Povjerenstva za prigovore, Pravilnik o sukobu interesa, obrazac Izjave o nepristranosti i povjerljivosti, kontrolne liste, vodiče, LAG Natječaj te ostale procedure) odobrava Upravni odbor.

U slučaju potrebe, imenovat će se više Ocjenjivačkih odbora za pojedine mjere, odnosno LAG Natječaja.

Najmanje jedan predstavnik Službe (zaposlenik ili voditelj) će sudjelovati u radu OO, s ulogom tajnika odbora. Ocjenjivački odbor sastojat će se od neparnog broja članova, a uz tajnika OO, činit će ga vanjski stručnjaci, eksperti, ovisno o područjima (javna nabava, poslovni plan, zaštita okoliša, građevinarstvo, itd). Na taj način će se osigurati stručnost u radu s obzirom na ciljeve i teme (poljoprivreda, turizam, društvena infrastruktura, očuvanje/promicanje prirodne baštine). Članove OO imenuje UO LAG-a. Uz imenovanje stalnih članova i njihovih zamjena, imenuje se i alternativna lista potencijalnih članova u slučaju spriječenosti člana/zamjene pri tome poštujući načelo ravnopravnosti i sukoba interesa kod odlučivanja. Prilikom imenovanja članova OO, treba voditi računa da niti jedna interesna skupina ne predstavlja više od 49% glasačkih prava. Rad OO bit će definiran internim pravilnicima i procedurama.

Za edukaciju članova OO koristit će se sredstva iz M11, a kontinuitet članova bit će ključan za održavanje organizacijske memorije.

LAG LAURA je 17. veljače 2017. godine sklopio Ugovor o dodjeli sredstava i 07. siječnja 2019. Aneks Ugovora o dodjeli sredstva s Agencijom za plaćanje. LAG-u je na raspolaganju ukupno 11.573.418,78 HRK. Od toga je za provedbu Podmjeru 19.2. (provedba LRS) dodijeljeno 8.817.842,88 HRK, dok je za Podmjeru 19.3. dodijeljeno 440.892,14 HRK. Za Podmjeru 19.4. na raspolaganju je 2.314.683,76 HRK.

Priprema i objava LAG natječaja

LAG će krenuti sa pripremama za raspisivanje natječaja na LAG razini, nakon što Agencija za plaćanja i LAG sklope Sporazum o suradnji u izvršavanju delegiranih administrativnih provjera (Sporazum) kojim se definiraju funkcije i odgovornosti između Agencije za plaćanja i LAG-a pri

---

¹⁷ Sukladno Statutu LAG-a opće akte o postupanju donijet će Skupština LAG-a na prijedlog Upravnog odbora, nakon odabira LRS-a za finansiranje i sklapanja ugovora sa APPRRR, a prije dostave Plana provedbe LRS i objave prvog LAG natječaja. Oni će uključivati pisane upute i kontrolne liste za rad ocjenjivačkog odbora.

¹⁸ Sukladno Statutu radi obavljanja stručnih, financijskih i drugih poslova Službu osniva Upravni odbor.

¹⁹ Sukladno Statutu, Upravni Odbor će imenovati jednu Radnu skupinu za ocjenjivanje projektnih prijedloga (Ocenjivački odbor).

provedbi delegiranih administrativnih provjera u vidu prihvatljivosti korisnika i sukladnosti prijave projekta s kriterijima odabira.

Pod uvjetom da je Agencija za plaćanje raspisala najmanje jedan nacionalni natječaj za tip operacije, a koji je sukladan tipu operacije iz LRS, LAG će raspisati natječaj prema akcijskom i finansijskom planu kako je navedeno u ovoj LRS te Planu provedbe LRS. Tekst natječaja će odobriti Upravni odbor. LAG natječaji se objavljuju na nivou mjere, budući se i odabir projekata te njihovo rangiranje odvija na toj razini. No, istovremeno se može objaviti više LAG natječaja za više različitih mjera.

Plan objave natječaja LAG će objaviti na svojoj mrežnoj stranici. U svrhu pravovremene rezervacije sredstava, LAG će obavijestiti Agenciju za plaćanje o raspisanom natječaju.

Tekst LAG Natječaja sadržavat će najmanje sljedeće informacije: predmet, svrhu i iznos raspoloživih sredstava LAG Natječaja; uvjete prihvatljivosti nositelja projekta i dokumentaciju; uvjete prihvatljivosti projekta i dokumentaciju; uvjete prihvatljivosti troškova i dokumentaciju; kriterije odabira projekata i dokumentaciju; prihvatljive i neprihvatljive troškove; detaljni postupak odabira projekata; visinu i intenzitet potpore (s jasno definiranim uvećanjima); način, uvjete i rokove prijave projekta i popis priloga i obrazaca. LAG Natječaj će biti moguće izmijeniti i/ili ispraviti najkasnije do dana koji prethodi datumu kojim počinje rok za prijavu projekta.

Pravo na donošenje odluka kod odabira projekata ima UO. Upravni odbor preispituje i potvrđuje ispravnost provedenog postupka i prijedloga odluke o rangiranju projekata od strane OO.

Kako bi se osiguralo nepostojanje/izbjegavanje sukoba interesa, sve osobe uključene u procese zaprimanja, otvaranja, obrade, ocjenjivanja i donošenja odluka će propisanom Izjavom o nepristranosti i povjerljivosti prihvatići izuzeće u bilo kojoj fazi postupka i to na vlastiti zahtjev i/ili ostalih uključenih dionika u procesu. S time će se onemogućiti da svojom odlukom, ili drugim djelovanjem, uključeni pogoduju sebi, ili sebi bliskim osobama, i osobama s kojima su povezani u slučajevima obiteljske povezanosti, ekonomskih interesa, ili drugog zajedničkog interesa. Izjava o nepristranosti i povjerljivosti objavljena je na službenoj mrežnoj stranici Agencije za plaćanja (www.apprrr.hr). Istom izjavom osoba potvrđuje i da nema osobnih interesa kojima može utjecati na nepristranost prilikom postupka odabira projekata, i da će u postupku odabira projekata postupati časno, poštano, savjesno, odgovorno i nepristrano čuvajući povjerljivost podataka i informacija te vlastitu vjerodostojnost i dostojanstvo.

LAG je dužan voditi registar evidencije potencijalnog sukoba interesa.

Ukoliko se utvrdi sukob interesa, osoba koja sudjeluje u postupku odabira projekata obavezna je o tome odmah izvjestiti ostale sudionike i nadležno tijelo LAG-a te pisanim putem zatražiti izuzimanje iz dalnjeg postupka u vezi s projektom na koji se odnosi utvrđeni sukob interesa. U toj situaciji LAG će izuzeti takvu osobu iz dalnjeg postupanja kod predmetnog projekta.

Za izuzetu osobu/osobe, bit će osigurana zamjena poštujući načelo ravnopravnosti. Pridržavanje procedure o izbjegavanju sukoba interesa izuzetno je važno za osiguranje transparentnog i nepristranog procesa, pa će se svi sudionici procesa dodatno educirati o toj temi. Ukoliko za nekog od sudionika procesa, po prijavi treće strane, bude utvrđeno da je, ili je bio, u sukobu interesa, a nije se sam izuzeo iz procesa odabira projekata, bit će pokrenut postupak isključivanja te osobe iz svih procedura odabira projekata.

Pitanje sukoba interesa mora biti uključeno u dnevni red sjednica/sastanaka/povjerenstava LAG-a.

Ulogu potpune kontrole i nadzora nad radom Službe, OO, Upravnog odbora te Povjerenstva za prigovore će vršiti Skupština, uključujući prepoznavanje i procjenu uzroka svakog odstupanja od

propisanog rada, sprečavanje i otkrivanje nepravilnosti i prijevara u radu te izbjegavanje sukoba interesa..

U slučaju da se nakon izuzimanja članova UO LAG-a zbog sukoba interesa ne može osigurati kvorum i ravnopravnost u odlučivanju, odlučivanje o odabiru projekta obavlja skupština LAG-a pridržavajući se svih uvjeta kao i UO.

Procedura odabira projekata

Procedure odabira projekata detaljnije će biti opisane u internim procedurama i pravilnicima LAG-a.

Postupak odabira projekata sastoji se od sljedećih faza:

- 1.faza: administrativna kontrola projekta
- 2. faza: ocjenjivanje projekata
- 3. faza: odabir projekata od strane UO LAG-a
- 4.faza: prigovori na odluke LAG-a

Administrativna kontrola projekta

- Nositelj projekta podnosi prijavu LAG-u prema uvjetima i rokovima propisanim LAG Natječajem;
- Administrativna kontrola provodi se sukladno internim procedurama LAG-a i provodi je Služba LAG-a;
- Cilj administrativne kontrole je utvrditi pravovremenost i potpunost prijave te prihvatljivost nositelja projekta sukladno odredbama propisanim LAG Natječajem;
- U slučaju neispunjavanja uvjeta administrativne kontrole, projekt se isključuje iz daljnog postupka odabira;

Ocenjivanje i rangiranje projekata

- Cilj ove faze je provjeriti usklađenost projekta s uvjetima prihvatljivosti i kriterijima odabira, utvrditi prihvatljive troškove/aktivnosti te iznose istih, intenzitet i iznos potpore, broj bodova po projektu, ovisno o tipu LAG Natječaja;
- Ocjenjivanje projekta obavlja Ocjenjivački odbor (OO) kojeg imenuje UO LAG-a;
- Članovi OO ne mogu biti članovi niti jednog tijela LAG-a koje sudjeluje u postupku odabira projekta;
- Negativno ocjenjeni projekti isključuju se iz daljnog potupka odabira;
- Rad OO bit će definiran internim pravilnikom o radu OO kojeg odobrava UO;
- Nakon završnog ocjenivanja projekata, OO formira rang listu sukladno kriterijima odabira projekata koji su navedeni u LRS;
- Rang lista će sadržavati jasno obrazložeće za svaku preporuku pojedinačnog projekta za odabir uz jasno naznačeni naziv projekta, prihvatljive troškove/aktivnosti, najviši iznos prihvatljivog troška/aktivnosti, intenzitet i iznos potpore te ostvareni broj bodova uz jasnu napomenu UO LAG-a o opravdanosti projekta;
- Na rang listi nalaze se i projekti koji su isključeni iz postupka odabira;

- U slučaju kada se utvrdi da temeljem rang liste nema dovoljno raspoloživih sredstava za sve pozitivno ocjenjene projekte, u skladu s LAG Natječajem određuje se prag raspoloživosti iznad kojeg se nalaze svi projekti;

Odabir projekata od strane UO LAG-a

Prilikom odabira projekata LAG mora osigurati poštivanje sljedećih načela:

- Nakon isključenja članova UO LAG-a kod kojih je utvrđen sukob interesa, najmanje 51% članova UO LAG-a mora imati pravo glasa prilikom odlučivanja;
  - Za odabir projekta mora glasovati natpolovična većina članova UO LAG-a s pravom glasa;
  - Bilo koja pojedinačna interesna skupina ne posjeduje više od 49% glasačkih prava prilikom odlučivanja;
Od članova UO LAG-a koji su glasovali za projekt najmanje 50% glasova pripada partnerima koji ne pripadaju tijelima javne vlasti;
  - Kvorum od 51% članova mora fizički prisustvovati sjednicama UO LAG-a kako bi odluke bile pravovaljane, odnosno upotreba pisane procedure kako bi se omogućio kvorum nije dozvoljena;
Nepristrandost i transparentnost prilikom odabira projekata;
  - Jednakost u postupanju prema svim nositeljima projekata i svim uključenim stranama prilikom postupka odabira projekata;
- Zaštita osobnih podataka;
- Zabrana diskriminacije po bilo kojoj osnovi kao što su rasa, boja kože, spol, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovina, rođenje, naobrazba, društveni položaj ili druge osobine;

Članovi UO moraju imati relevantnu dokumentaciju prilikom odlučivanja i biti unaprijed obaviješteni o održavanju sjednice. Na zahtjev članova UO LAG-a, ocjenjivači i/ili osobe koje su provodile administrativnu kontrolu projekta mogu prisustvovati sjednicama kako bi obrazložili projekt.

UO LAG-a može zatražiti dodatne informacije kako bi mogao donijeti ispravnu odluku pri čemu nije obvezan prihvatići preporuku članova OO i osoba koje provode administrativnu kontrolu projekta, ali mora biti zabilježen jasan razlog za donošenje takve odluke. Ako se dogodi takva situacija, UO LAG-a mora dokazati vlastitom provjerom da predloženi projekt nije/je prihvatljiv. Članovi UO LAG-a moraju odobriti i isključenje projekata iz postupka odabira.

Nakon odabira projekata od strane UO LAG-a, LAG izdaje odluke i šalje ih nositeljima projekata, sukladno propisanome u LAG Natječaju.

U slučaju da se nakon izuzimanja članova UO LAG-a zbog sukoba interesa ne može osigurati kvorum i ravnopravnost u odlučivanju, odlučivanje o odabiru projekta obavlja skupština LAG-a, pri čemu prilikom odlučivanja vrijede ista prethodno navedena pravila.

Prigovori na odluke LAG-a

Zbog povrede odredbi LAG natječaja, pogrešnog i nepotpunog utvrđenog činjeničnog stanja, nositelj projekta ima pravo podnijeti prigovor na odluke koje je donio LAG. Prigovor se podnosi Povjerenstvu za prigovore preporučenom poštom na adresu LAG-a, a cijeli postupak podnošenja

prigovora će biti naveden u LAG natječaju. Odluke Povjerenstva za prigovore moraju biti jasne i konačne i ne mogu ni na koji način biti promijenjene od strane UO LAG-a. Rok za donošenje odluka Povjerenstva bit će propisan LAG natječajem. LAG je dužan obavijestiti nositelja projekta o odluci Povjerenstva za prigovore. Rad Povjerenstva za prigovore bit će propisan internim pravilnikom LAG-a, a čine ga članovi LAG-a.

Informiranje javnosti

LAG će nakon utvrđivanja rang liste odabranih projekata, listu objaviti na mrežnoj stranici LAG-a. Objava će uključivati naziv nositelja projekta, naziv projekta i njegov kratki opis te intenzitet i iznos potpore.

Podnošenje Zahtjeva za potporu za odabранe projekte u Agenciju za plaćanje

LAG će u ime i za račun nositelja projekta koji je odoboren od strane LAG-a podnijeti Zahtjev za potoru putem AGRONET-a u roku 60 (šezdeset) dana od dana donošenja odluke na LAG razini. Agencija za plaćanje će nakon provedene administrativne kontrole donijeti Odluku o odbijanju Zahtjeva za potporu ili Odluku o dodjeli sredstava. Predmetna procedura će biti detaljno opisana u LAG Natječaju.

U poglavlju 4, kod opisa M8, određeni su kriteriji kada LAG može **dodijeliti veći intenzitet potpore** za maksimalno 20% od intenziteta potpore propisanog u PRR. Mjere i kriteriji prema kojima LAG može dodijeliti veći iznos potpore prezentirani su u poglavlju 4.

Dodjela većeg intenziteta potpore moguća je samo ako LAG bude imao dovoljno sredstava za sve pravovremene i prihvatljive projekte za koje je raspisao natječaj, što će biti jasno naznačeno u samom natječaju. U LAG natječaju će biti propisani dokumenti, koje će nositelj projekta morati priložiti kako bi mogao ostvariti veći intenzitet potpore.

Projekti, koje će LAG „Laura“ provoditi kao korisnik nisu predviđeni u LRS, zbog ograničene alokacije za provedbu LRS. LAG će projekte za operaciju 7.4.1., koji će doprinositi ciljevima LRS, izravno prijaviti na nacionalni natječaj APPRRR-u.

Opis odabira projekata suradnje

Procedura odabira projekata suradnje se razlikuje od ostalih mjera. Budući je korisnik uvijek LAG, isključivo UO preispituje/ocjenjuje projektne ideje te odlučuje o pokretanju suradnje. Svi stanovnici LAG-a (bez obzira na pravni status) imaju pravo predložiti projekt kao inicijatori/promotori projekta te sudjelovati pri njegovoj realizaciji. Ključni koraci pri raspisivanju natječaja i odabiru projekata (M9, M10) su:

1. U skladu s Planom provedbe LRS i indikativnim akcijskim planom iz poglavlja 7, LAG objavljuje natječaj za prikupljanje projektnih ideja za M9/M10 od strane inicijatora/promotora projekata (poziv na podnošenje prijava) na internetskoj stranici <http://www.lag-laura.hr/>;
2. Ukoliko u bazi projektnih ideja već postoje potencijalni projekti suradnje, pisanim putem/elektroničkom poštom nakon objave LAG natječaja Služba dodatno obavještava sve potencijalne inicijatore/promotore projekata iz baze projektnih ideja. Natječaj ne smije trajati manje od 30 dana. Ovim se osigurava nepristran i transparentan postupak;

3. Inicijatori/promotori projekata putem pošte šalju svoje projektne ideje uz dokumentaciju propisanu natječajem. Ukoliko je sama Služba LAG-a inicijator određenog projekta, dokumentaciju o istome sama priprema i dostavlja UO s ostalim projektnim prijedlozima;
4. Nakon prikupljanja prijava i zatvaranja LAG natječaja Služba/tajništvo odbora saziva sjednicu UO sa svom unaprijed pripremljenom dokumentacijom;
5. UO preispituje projektne ideje, odabire projekte sukladno Prilogu 2.i. i 2.j. te donosi konačne odluke o pokretanju postupka pripremne suradnje i/ili suradnje;
6. Priprema projekta suradnje mora završiti najkasnije u roku 18 mjeseci od dana donošenja odluke, ali ne kasnije od 1. prosinca 2020.godine;
7. Priprema projekta suradnje (M9) mora rezultirati Sporazumom o suradnji;
8. Aktivnosti provedbe projekta suradnje (M10) ne smiju nastati prije podnošenja Zahtjeva za potporu i moraju nastati najviše 36 mjeseci od dana potpisa Sporazuma o suradnji, ali ne kasnije od 30. lipnja 2022. godine. LAG će podnijeti Zahtjev za potporu za mjeru 19.3.2. po raspisivanju Natječaja za navedenu mjeru od strane Agencije za plaćanja.
9. Služba/tajništvo na propisan način i u propisanom formatu podnosi Zahtjev za potporu u APPRR te obavještava MP, ukoliko se radi o transnacionalnom projektu suradnje (TNC);
10. O svim aktivnostima Skupština LAG-a se obavještava najmanje jednom godišnje, obvezno u sklopu Godišnjeg izvješća o radu LAG-a;
11. Sve aktivnosti suradnje uz postignute rezultate moraju biti javno prezentirane Skupštini LAG-a.
12. LAG je obvezan pridržavati se svih uvjeta prihvatljivosti propisanih Pravilnikom o provedbi Podmjere 19.3. i načinom provedbe iste.

Promotori/inicijatori²⁰ projektnih ideja predstavljaju dodatnu vrijednost projekata suradnje, jer stvarna vrijednost partnerstva proizlazi iz njegove uloge u povezivanju lokalnih ljudi radi poticanja ideja i zajedničkog stvaranja projekata. Pri donošenju konačnih odluka UO će voditi brigu o davanju prednosti projektima koji potiču nove, inovativne aktivnosti za lokalno područje i stanovništvo te tako doprinose dodanoj vrijednosti provedbe LEADER pristupa na području.

Prednost će imati i oni projekti za koje je LAG već potpisao namjeru o budućoj suradnji i prije odobrenja LRS-a. Također, kod M10 će prednost imati projekti financirani iz M9, kako bi se osigurala održivost postignutih rezultata tijekom provedbe. Dijagrami tijeka projekata suradnje (M9, M10) prikazani su Prilogu 4.1 i 4.2 , ovog dokumenta.

Opis tema planiranih projekata suradnje

Tematska područja suradnje (međuteritorijalne i TNC), koja će se financirati putem LRS-a, su vezana uz:

- očuvanje i promociju tradicionalnih poljoprivrednih kultura što odgovara strateškom LRS prioritetu P1: „Povećanje konkurentnosti i održivosti poljoprivrede“;
- promociju lokalne gastronomije uz pomoć plasmana, brendiranja i edukacija što odgovara LRS prioritetu P2: „Razvoj turizma kroz diversifikaciju područja“;
- jačanje poljoprivredne djelatnosti kroz plasman proizvoda i razmjenu dobrih praksi u turizmu što odgovara LRS prioritetima P1: „Povećanje konkurentnosti i održivosti poljoprivrede“ i P2: „Razvoj turizma kroz diversifikaciju ruralnih područja“;

---

²⁰ Fizičke i pravne osobe s područja LAG-a

- podršku razvoju udruženja u poljoprivredi što odgovara LRS prioritetima P1: „Povećanje konkurentnosti i održivosti poljoprivrede“ i P5: „Održivo upravljanje ruralnim razvojem kroz CLLD pristup“;
- promociju poljoprivrednih djelatnosti u NATURA 2000 i ekološka proizvodnja u zaštićenim područjima što odgovara LRS prioritetima P1: „Povećanje konkurentnosti i održivosti poljoprivrede“ i P3: „Obnavljanje, očuvanje i poboljšanje bioraznolikosti i krajobraza“;

Kroz sva tematska područja se planira doprinijeti horizontalnim ciljevima PRR-a, za što će UO dodijeliti dodatne bodova prilikom odabira projekta sukladno Prilogu 2.i. i 2.j..

U vrijeme izrade LRS-a, tijekom 2015. planirana su dva transnacionalna projekta suradnje: s LAG-om Bory Tucholskie iz Poljske, u kojem je LAG „Laura“ partner na projektu; te LAG-om Kyovske Slovacko iz Češke, s kojim je već potpisana namjera o suradnji²¹ u kojem je uloga LAG-a „Laura“ nositelja projekta.

Cilj transnacionalnih projekata suradnje između država članica EU je:

- jačanje poljoprivredne djelatnosti kroz plasman proizvoda u turizmu uz pomoć promocije lokalnih proizvoda na tržištima Poljske i Češke. Svoje proizvode bi predstavljali lokalni proizvođači maslina, sireva, vina i drugih lokalnih proizvoda;
- razmjena dobrih praksi u turizmu, međusobna promocija, te jačanje novih oblika rekreativnog i sportskog turizma;
- organiziranje posjeta ekološki zaštićenim područjima NATURA 2000 (PP Vransko Jezero, PP Telaščica) s partnerima, te razmjena znanja o bavljenju poljoprivrednom djelatnošću u NATURA 2000 područjima i mogućnosti ekološke proizvodnje u zaštićenim područjima; i
- promocija lokalne gastronomije uz pomoć plasmana, brendiranja i edukacija.

Također, planira se i jedan projekt međuteritorijalne suradnje s LAG-om Bura. Cilj međuteritorijalnog projekta suradnje između LAG-a „Laura“ (kao nositelja projekta) i LAG-a „Bura“ (kao partnera na projektu) je promocija tradicionalnih poljoprivrednih kultura kroz ponudu istih na sajmovima organiziranim na širem lokalnom području, kao i promocija tradicijskih obrta. Ujedno, taj cilj obuhvaća i pružanje podrške razvoja zadruga i poticanja udruživanja u poljoprivredi putem organiziranja informativnih radionica na područjima LAG-ova o prednostima koje ono pruža. Opis nositelja i partnera u projektu, zajednički cilj, rezultati, aktivnosti, finansijski plan, razdioba aktivnosti/troškova i sl. će se detaljno definirati u Sporazumu o suradnji. Dodatno, u planu je i projekt međuteritorijalne suradnje s LAG-om Bura i LAG-om More 249 kroz koji je planirano opremanje prostora u Poduzetničkom inkubatoru Grada Biograda za potrebe prerade poljoprivrednih proizvoda lokalnih poljoprivrednih gospodarstva (po HACCP sustavu kvalitete) te razvoj brenda prerađenih proizvoda.

UKLJUČENOST LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS

Sudjelovanje različitih interesnih skupina u izradi LRS-a i primjena načela odozdo prema gore

Primjena načela „odozdo prema gore“ i sudjelovanje dionika iz područja različitih sektora (javnog, gospodarskog i civilnog) doprinijelo je postupku kreiranja partnerskog pristupa u izradi samog dokumenta LRS. Popis održanih radionica/sastanaka s temama i sudionicima prikazan je u Prilogu 8. ovog dokumenta. Kroz proces pripreme Lokalne razvojne strategije, naglasak je bio

²¹ Partner „MAS Kyovske Slovacko pohybu, z.s.“, pismo namjere potpisano 14.08.2015. Teme suradnje su u skladu s prioritetnim temama LRS-a.

na primjeni LEADER načela, kao i načela jednakih mogućnosti i ravnopravnosti za sve stanovnike područja, bez obzira kojeg su spola, nacionalnosti, obrazovanja, društvenog položaja, političkog ili drugog uvjerenja, kao i bilo koje druge sklonosti. Poštivanje tih načela ugrađeno je u cijelokupan rad LAG-a i buduću provedbu LRS. Samo uspješna provedba LRS može osigurati ravnomjeran i održiv razvoj područja LAG-a, a upravo je takav razvoj usko povezan s usvajanjem načela zajedničke suradnje i uvažavanja različitih mišljenja, ideja i pristupa.

Kako su JLS-ovi jedni od važnih sudionika u razvoju područja LAG-a, održani su radni sastanci na području svih 13 jedinica lokalne samouprave, sa svrhom utvrđivanja razvojnih prioriteta u lokalnim zajednicama. Na sastancima je prisustvovalo ukupno **94 člana** te je na taj način osigurano aktivno sudjelovanje javnog sektora u procesu izrade Lokalne razvojne strategije putem prikupljanja projektnih ideja i problema s kojima se suočavaju tijekom realizacije razvojnih projekata. Drugi krug uključivanja lokalnih dionika u izradu LRS odnosio na se na gospodarski i civilni sektor, s posebnim naglaskom na poljoprivrednu djelatnost. Poljoprivrednike s područja LAG-a „Laura“ karakterizira niska razina informiranja o mogućnostima financiranja svojih projekata iz nacionalnih i EU fondova, stoga je LAG organizirao informativne radionice o uvjetima i sredstvima koja su na raspolaganju iz PRR. Kroz proces informiranja, sudionici su upoznati i s prilikom koja im se pruža u narednom razdoblju kroz Lokalnu razvojnu strategiju, te s važnosti njihovog uključivanja u proces njezine izrade. Informativnim radionicama pokriveno je cijelokupno područje LAG-a te je informirano ukupno **160 osoba**. Na radionicama su sudionici mogli dobiti odgovore na konkretna pitanja te ih se tako potaklo na prijavljivanje projektnih ideja. Kroz čitav proces izrade Lokalne razvojne strategije prikupljali su se projektni prijedlozi putem unificiranih obrazaca. Prikupljeno je ukupno **135 projektnih ideja** iz različitih mjera. Za potrebe izrade LRS formirana je radna skupina koja je brojala **15 članova** iz gospodarskog, civilnog i javnog sektora, čime se doprinijelo ravnomernom prostornom obuhvaćanju, kao i primjeni različitih znanja i iskustava. Ukupno je održano **5 sastanaka radne skupine** na kojima su sudionici imali mogućnost aktivno sudjelovati u izradi svih faza strategije uključujući izradu SWOT analize, definiranje vizije, prioriteta, ciljeva i mjera, kriterija odabira i definiranja pokazatelja, definiranja procedure odabira projekata, kao i samog nacrta strategije koji je ostavljen svim članovima i zainteresiranim dionicima razvoja na komentiranje, a ti su komentari ugrađeni u konačnu verziju LRS.

Opis partnerstva

Lokalna akcijska grupa „Laura“ osnovana je 2009. godine s ciljem poticanja ruralnog razvoja i provođenja zajedničkih aktivnosti u prikupljanju sredstava i njihove ravnomjerne raspodjele prema namjeni za koja su dobivena, kroz povezivanje i sudjelovanje u LEADER programu. LAG „Laura“ je uspostavljen kao organizacija civilnog društva, neprofitnog karaktera koja okuplja različite predstavnike javnog, civilnog i gospodarskog sektora s područja 13 jedinica lokalne samouprave jugoistočnog dijela Zadarske županije.

Tablica 9. Struktura članstva LAG-a „Laura“

Partneri	Broj članova	Udio
Gospodarski sektor: 7 OPG-a, 3 d.o.o., 6 zadruga, 1 d.d. i 3 obrta	21	46,66
Javni sektor: 13 JLS i 1 komunalno poduzeće	14	31,11
Civilni sektor: udruge i fizičke osobe	10	22,22
UKUPNO	45	100%

Izvor: Izrada autora

Putem uključenosti javnog, civilnog i gospodarskog sektora u samu aktivnost izrade LRS potaknuta je suradnja između sektora koji su ključni za održivi razvoj zajednice. Suradnja se posebno istaknula u trenutcima kritičkog sagledavanja razvojnih problema područja LAG-a, koji

su sagledavani s više aspekata kako bi se došlo do optimalnog i uravnoteženog rješenja. Osnivanjem radne skupine sastavljene od dionika iz civilnog, gospodarskog i javnog sektora osiguran je potreban legitimitet, na način da su lokalni dionici uključeni u donošenje važnih odluka kroz strateški dokument, koji predstavlja smjer razvoja na njihovom području. Ovim pristupom lokalno partnerstvo odabralo je mjere ruralnog razvoja na način na koji će najbolje odgovarati potrebama zajednice s područja LAG-a.

Kroz definiranje strateških smjernica, putem povezivanja sektora, došlo je do međusobne suradnje i prijenosa znanja i ideja, što je rezultiralo sinergijskim učinkom kroz daljnje definiranje zajedničkih razvojnih ideja i ciljeva. Ukoliko se suradnja i sinergijski učinak nastavi, korist bi trebala imati čitava zajednica, osobito gospodarski sektor, na kojeg se najviše odnose mjere LRS kojima je cilj umrežavanje i jačanje gospodarskih subjekata iz različitih djelatnosti (poljoprivrednih proizvoda i turizma). Kroz mjere ulaganja u društvenu infrastrukturu cilj je jačanje javnog i civilnog sektora, što bi na kraju trebalo rezultirati povećanom kvalitetom života cjelokupnog područja LAG-a.

AKCIJSKI PLAN PROVEDBE LOKALNE RAZVOJNE STRATEGIJE

Akcijski plan provedbe prikazuje indikativno vremensko postizanje ciljeva putem mjera LRS-a. Sukladno dostavljenim procedurama od strane Agencije za plaćanje LAG će u 2018. godini, u prvom kvartalu raspisati natječaj iz prioriteta 1: Povećanje konkurentnosti i održivosti poljoprivrede za M2, dok će u drugoj polovici raspisati natječaj iz prioriteta 4: Razvoj društvene i komunalne infrastrukture za M8. Ostale mjere će se provoditi sukladno akcijskom planu u tablici 10. Kontinuirano će se provoditi aktivnosti iz M11 te periodično aktivnosti M9 i M10. U donjem vremenskom dijagramu dan je tablični prikaz indikativnog akcijskog plana 2016.-2023.

Tablica 10. Indikativni Akcijski plan provedbe LRS „Laura“

Godina (kvartali)	2016				2017				2018				2019				2020				2021				2021/2022/2023	
PRIORITET / MJERA	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	2021/2022/2023	
P5 M11 (19.4.1.)	Tekući troškovi LAG-a/poslovanje, ZZI, animacija - kontinuirano																								Kontinuirano praćenje, Izveštavanje (GIR 2020/GIR 2021/GIR 2022); Završno izvešće (uključujući 2023), Ex post evaluacija 2014.-2020., Procjena stanja i potreba za period 2021.-2027.	
P1 M1 (6.1.1.)																										
P1 M2 (6.3.1.)																										
P3 M8 (7.4.1.)																										
P5 M9 (19.3.1.)																										
P5 M10 (19.3.2.)																										
	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR	GIR		
Legenda aktivnosti																										
otvaranje natječaja LAG-a																										
zatvaranje natječaja/obradba prijava																										
slanje dokumentacije u APPRRR																										
provedba projekata M&E/izveštavanje (GIR)																										

Ključni dionici provedbe Akcijskog plana su zaposlenici i voditelj LAG-a (Služba za provedbu, praćenje i evaluaciju LAG-a), Ocjenjivački odbor te ostale radne skupine LAG-a (npr. Evaluacijska radna skupina) i Upravni odbor. Provedbu nadzire Skupština LAG-a. Nositelji projekata imaju svoju ulogu u smislu redovnog izvještavanja Službe o svim aktivnostima vezanim za projekt koji provode.

Postoji niz rizika koji bi potencijalno mogli negativno utjecati na provedbu Akcijskog plana. Procjena najznačajnijih rizika, koje je partnerstvo prepoznalo uz preventivne aktivnosti za njihovo ublažavanje i/ili izbjegavanje i/ili prilagodbu, prikazana je u Prilogu 5.

Uzimajući u obzir raspored provedbe, ukupnu alokaciju sredstava, indikativni raspored financiranja po prioritetima i mjerama, očekivane iznose projekata, **u Prilogu 6 nalazi se detaljan prikaz procjene broja projekata za vrijeme programskog razdoblja 2014.-2020.** Ukupan očekivani broj projekata (ne računajući M11) je 30 i to kako slijedi: pet projekta za M1; sedam projekta za M2; dvanaest projekata za M8. Također, očekuju se jedan projekt za mjeru M10.

Na godišnjoj razini, nakon provedene samoprocjene (ili vanjske procjene/evaluacije), donosi se detaljan akcijski plan provedbe za slijedeću godinu koji uključuje i najvažnije animacijske aktivnosti. Osim animacijskih aktivnosti vezanih za pripremu projekata, kako LRS-a, tako i drugih mjera PRR, prioritetne teme animacije će biti: očuvanje i promocija prirodne, kulturne i tradicijske baštine; zaštita prirode i okoliša; razvoj dodatnih ponuda u turizmu; udruživanje poljoprivrednih proizvođača; razvoj i promocija poljoprivrednih proizvoda dodane vrijednosti i svakako inovacije.

Sveukupne aktivnosti akcijskog plana su prikazane i u donjoj slici.

Slika 5. Aktivnosti Akcijskog plana LAG-a

NAČIN PRAĆENJA I PROCJENE PROVEDBE

Praćenje provedbe i indikatori za mjerjenje učinka

Zaposlenici Službe za provedbu, praćenje i evaluaciju LAG-a svake godine (n), pripremaju **Godišnje izvješće o radu LAG-a za prethodnu godinu s podacima od 31.12. godine (n-1)**. Godišnje izvješće o radu LAG-a potpisuje ovlaštena osoba te se, sukladno propisanom roku do 15. veljače (n), dostavlja MP/UT na daljnje analize. U sklopu Godišnjeg izvješća analiziraju se sve aktivnosti i troškovi iz prethodne godine, svi LAG natječaji, donesene odluke, pregled napretka u korištenju dodijeljenih sredstava prema postavljenim prioritetima i ciljevima LRS-a, problemi provedbe i poduzete aktivnosti, rezultati provedbe Evaluacijskog plana, provedba godišnjeg akcijskog plana za godinu n-1, napredak u dostizanju ciljeva itd. Također, uzet će se u obzir svi propisani, obvezni, indikatori i o istima izvijestiti u Godišnjem izvješću (npr. broj stanovnika LAG područja).

Kako bi se efikasno ispunjavali svi izazovi i zadaće LAG-a u ranoj fazi pripreme provedbe uspostaviti će se **baza podataka** svih projekata. Zaposlenici LAG-a će prikupljati i pohranjivati informacije na temelju dokumenata dostavljenih prilikom prijave na LAG natječaj, ali i temeljem kasnijih informacija, koje će im dostavljati nositelji projekata s područja (informacije o projektu koji je dobio potporu, o plaćanjima, o obavljenim kontrolama...). Voditelj LAG-a je odgovoran za funkcioniranje baze podataka (*excel tablice*), koja će omogućiti efikasno praćenje provedbe, uključujući:

- procesuiranje svih informacija potrebnih za praćenje;
- izradu godišnjih izvješća o radu LAG-a;
- slanje točnih informacija prema MP/UT;
- podlogu za rad evaluatora;
- transparentan rad i pravovremeno pružanje svih podataka Skupštini LAG-a.

Prilikom pohranjivanja podataka, temeljem unaprijed zadanih informacija, vodit će se briga da svaka prijava/korisnik/LAG natječaj dobiju svoj jedinstveni/identifikacijski broj, kako bi baza podataka bila funkcionalna. Svaka prijava jasno će se povezati s LRS-om, ciljevima LRS-a, ali i

PRR, primarnim i sekundarnim fokus područjima. Navedeno će osigurati podlogu za evaluaciju i izvještavanje. LAG će već pri LAG natječaju evidentirati sve informacije o korisniku i ulaganju, uključujući pravni status, spol, godine, edukaciju, primarni sektor korisnika, sektor ulaganja, broj novozaposlenih, očuvanih radnih mjesta i sl. Svi ključni datumi i informacije/zahtjevi/odluke, kako LAG-a, nositelja projekata, tako i APPRRR, ali i MP/UT, bit će evidentirani u bazi podataka LAG-a. Nositelji projekata će imati obvezu da u roku od 10 dana od slanja bilo kojih zahtjeva prema APPRRR, i/ili dobivanja bilo koje odluke od strane APPRRR, o istome obavijeste LAG (s kopijom zahtjeva/odluke), kako bi podatci bili evidentirani u bazi podataka.²² Također, sve informacije vezane za traženu potporu, odobrenu vrijednost investicije, odobrenu potporu (EU i RH sredstva), isplaćena sredstva te svaki pojedinačni zahtjev za isplatu (iznos u HRK i EUR/trošak sukladno listi dozvoljenih troškova) bit će evidentiran u bazi podataka. Na ovaj način LAG će u svakom trenutku na zahtjev MP/UT, ili bilo koje kontrole/revizije, biti u stanju dati informacije o statusu svake pojedinačne prijave (19.2²³, ali i 19.3 i 19.4). Navedene informacije odnose se na sve prijave na LAG natječaj. Međutim, u ovisnosti o kojoj se mjeri radi, LAG će prikupljati podatke koji proizlaze iz kriterija odabira svake pojedinačne mjere LAG-a, ali i dodatne specifične informacije za svaku mjeru, kao npr.:

- za M11 (tekuće troškove) će evidentirati za svaku aktivnost: broj sudionika usavršavanja i obrazovanja članova i zaposlenika LAG-a u organizaciji LAG-a, ili u organizaciji drugih pravnih/fizičkih osoba, ili ukupan broj radionica, sastanaka, seminara, treninga, studijskih putovanja i sajmova na kojima su sudjelovali zaposlenici, volonteri i članova LAG-a, ili ukupan broj zaposlenih. Također, pohranit će i specifične informacije vezane za animacijske aktivnosti;
- za M9 i M10 će evidentirati (brojčano, ili opisno) za svaku aktivnost: tip projekta (međuteritorijalni ili TNC), temu, informacije o promotoru projekta²⁴, informacije o partneru/ima kod M10 (broj partnera, a za svakog partnera: sjedište, područje djelovanja, pravni status).

Uz sve prethodno navedeno, prilikom odabira projekata voditelj LAG-a ima obvezu svakom projektu²⁵ dodijeliti odgovarajuće fokus područje i sukladno tome pratiti minimalno propisan specifični pokazatelj (1 projekt –1 pokazatelj), o kojem će u sklopu Godišnjeg izvješća o radu LAG-a, kao kumulativnu vrijednost (2016. do godine n) na razini LRS, izvjestiti MP/UT za odobrene i u potpunosti isplaćene projekte, kako je prikazano u donjoj tablici.

Tablica 11. LAG "Laura" - EU obvezna tablica za praćenje

Fokus područje PRR	Mjera LRS "Laura"	Pokazatelj - kumulativna vrijednost (2016-godina n) na razini LRS
2A	M2	broj isplaćenih korisnika
2B	M1	broj isplaćenih korisnika
6A*	M1 i M2	isplaćena javna sredstva stvorena radna mjesta
6B	M8	stanovništvo koje ima koristi od poboljšane usluge/infrastrukture (broj)

*ovi podaci su obvezni za praćenje kod svih LEADER projekata!

²² Prilikom prijave na LAG natječaj svi korisnici će potpisati Izjavu kojom se obvezuju LAG-u dostavljati ove dokumente, ali i uvid u svu ostalu dokumentaciju koja se tiče prijavljenog projekta.

²³ U svakom trenutku 1 prijava će imati samo 1 status npr. M1-M8 mogući statusi: u obradi od strane LAG-a, odbijen od LAG-a, odobren od LAG-a (iznad crte na rang listi LAG-a), u obradi od strane APPRRR, odustao u fazi obrade APPRRR, odbijen od APPRRR, odobren od strane APPRRR (što se dalje može podijeliti: na plaćanje u tijeku, isplaćen potpuno ili plaćen, ali dužnik...), poništen...

²⁴ Razvrstat će se po unaprijed određenim kategorijama: NGO-s, LAG-s, Javna tijela, JLS, SME

²⁵ Isključujući M9, M10 i M11

Također, u procjeni provedbe će imati značajnu ulogu i jasno definirani pokazatelji/indikatori²⁶ u ovom strateškom dokumentu i to:

- izlazni pokazatelji²⁷/outputi;
- pokazatelji rezultata/targeta²⁸;
- pokazatelji učinka.

Najvažniji očekivani učinci strategije su:

- zadržavanje/povećanje broja stanovnika područja LAG-a;
- smanjena depopulacija unutar slabije naseljenih dijelova područja LAG-a;
- povećanje broja zaposlenih osoba na području LAG-a;
- pad udjela registrirane nezaposlenosti s obzirom na radno sposobno stanovništvo;
- povećanje broja noćenja izvan turističke sezone (svibanj – rujan);
- povećanje broja dolazaka turista izvan turističke sezone (svibanj–rujan);
- očuvanje NATURA 2000 područja;
- korištenje ostalih mjera iz PRR na području zahvaljujući aktivnostima LAG-a.

Detaljni objedinjeni prikaz pokazatelja (izlazni/outputi, rezultati/targeti, učinci) i njihovih ciljnih vrijednosti dan je u Prilogu 3 ovog dokumenta.

Precizne, točne i nedvosmislene informacije iz baze podataka su podloga za procjenu provedbe LRS-a i polazišna točka za njezino unaprjeđenje, evaluaciju i modifikaciju po potrebi. Voditelj LAG-a će osigurati povremeno arhiviranje i sigurno spremanje baze podataka i to na minimalno tromjesečnoj bazi, a obvezno na 31.12. svake tekuće godine.

Evaluacijski plan

U odnosu na prošlo finansijsko razdoblje, Evaluacijski plan (EP) je novi element LRS LAG-a „Laura“. Stoga njegovo uvođenje predstavlja inovativnost i izazov u upravljanju lokalnim razvojem područja. U okviru ovog plana predstavljamo njegovu svrhu i ciljeve, upravljanje planom, teme i aktivnosti, izvore podataka, raspoložive resurse, raspored provedbe i način komunikacije.

Ciljevi i svrha

Svrha EP je preispitivati rezultate i učinke LRS LAG-a „Laura“ te efikasnost i efektivnost provođenja integriranog razvoja područja.

Ključni cilj je osigurati pravovremenu provedbu evaluacijskih aktivnosti usmjerenih na provedbu LRS-a s namjerom da se:

- lokalnom stanovništvu, ponajprije Skupštini LAG-a, kroz praćenje i evaluaciju pokaže dostizanje ciljeva i prioriteta, te učinkovitost i učinak provedbe LRS-a;
- na transparentan način uspostavi rani dijalog među lokalnim javno-privatnim partnerstvom o povratnim informacijama i preporukama, kako bi se postigla najveća korist od rezultata evaluacije;
- poslijedično, i po potrebi, usmjerava daljnja provedba LRS-a u svrhu poboljšanja održivog razvoja i očuvanja identiteta područja;
- razvija evaluacijska kultura područja.

²⁶ Partnerstvo LAG-a ih je ocijenilo kao SMART pokazatelje: specifične, mjerljive, dostupne, relevantne i pravovremene.

²⁷ npr. Broj prijavljenih projekata na natječajima LAG-a ili Broj isplaćenih projekata ili Ukupni iznos investicije isplaćenih projekata...

²⁸ npr. Povećan udio mlađih poljoprivrednika područja (ispod 40) u odnosu na ostale poljoprivrednike ili Udio projekata financiranih iz M9, a prijavljenih na natječaj LAG-a za M10 ili Broj stvorenih radnih mjesta (FTE)...

Osim navedenih lokalnih ciljeva, poseban cilj je i kvalitetan doprinos, putem izvještavanja, evaluaciji LEADER pristupa na nacionalnom nivou.

Upravljanje planom

Ključni dionici sustava praćenja i evaluacije su: Služba za provedbu, praćenje i evaluaciju LAG-a, Evaluacijska radna skupina (ERS), Upravni Odbor, Skupština LAG-a, Ocjenjivački odbor i neovisni evaluatori.

Uloga i odgovornosti uključenih tijela u evaluacijskim aktivnostima su:

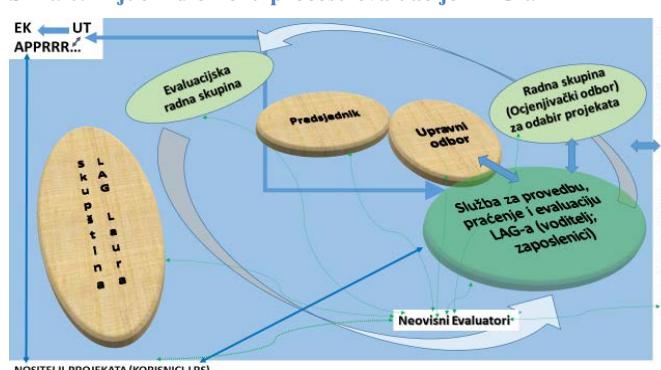
Služba za provedbu, praćenje i evaluaciju LAG-a je tijelo odgovorno za funkcioniranje i upravljanje sustavom za praćenje i evaluaciju te za kvalitetu, pravovremenost i prenošenje rezultata evaluacijskih aktivnosti. Voditelj LAG-a i zaposlenici moraju osigurati uspostavljanje sigurnog elektroničkog informacijskog sustava za prikupljanje podataka i kasniju dostavu relevantnih podataka (uključujući Godišnje izvješće o radu LAG-a) Upravnom Odboru, ali i MP/UT. Voditelj LAG-a je odgovoran za provedbu Evaluacijskog plana te komunikaciju o njegovim rezultatima s ostalim dionicicima.

Evaluacijska radna skupina bit će uspostavljena u roku od 12 mjeseci od odabira LAG-a (potpisivanje Ugovora s APPRR). Članovi ERS-a se imenuju na prijedlog članova Skupštine LAG-a.²⁹ Služba za provedbu, praćenje i evaluaciju je odgovorna za uspostavu i koordinaciju rada ERS, a voditelj LAG-a predsjedava radnom skupinom. Usputnica i rad ERS-a će osigurati dodatne ljudske kapacitete u slijedećim poslovima: praćenje provedbe LRS-a; izrada Godišnjeg izvješća o radu LAG-a; praćenje pravovremenosti i napretka evaluacijskih aktivnosti u skladu s EP; priprema opisa poslova za evaluacijske aktivnosti; osiguravanje podataka nezavisnom procjenitelju i podrška u radu; kontrola kvalitete evaluacije; analiza nacrta evaluacijskih izvješća; praćenje preporuka i pomoći u širenju rezultata evaluacije.

Upravni Odbor ima ulogu odobrenja opisa posla za procjenitelje te odobrenja evaluacijskih izvješća, na prijedlog Službe i ERS-a. Upravni Odbor poduzima radnje temeljem evaluacijskih preporuka.

Članovi Skupštine LAG-a i OO imaju ulogu pružanja informacija za rad procjenitelja. Svi članovi Skupštine mogu predlagati „ad-hoc“ evaluacijske aktivnosti³⁰, koje smatraju bitnim za unaprjeđenje rada i učinka LAG-a, a u korist svih stanovnika područja.

Slika 6. Ključni dionici u procesu evaluacije LAG-a

Sve evaluacijske aktivnosti provoditi će vanjski stručnjaci (procjenitelji/neovisni evaluatori), koji ne smiju imati prebivalište/boravište na području LAG-a (u slučaju mid-term i ex-post evaluacije), čime će se dodatno osigurati njihova nezavisna procjena. Procjenitelji će se ugovarati u skladu s odredbama nacionalnih propisa te financirati sredstvima M 11.

²⁹ Sukladno Statutu LAG-a, Upravni Odbor će imenovati Evaluacijsku radnu skupinu.

³⁰ Evaluacijske aktivnosti koje nisu unaprijed identificirane ovim EP, već se kao potreba pojavljuju tijekom provedbe LRS-a.

Teme i aktivnosti ocjenjivanja

Slijedeće aktivnosti će se provoditi u sklopu EP u periodu 2018.-2023.: uspostava i rad ERS-a; procjena u tijeku uspostavljenog sustava praćenja provedbe LRS-a; procjena mogućnosti doprinosa LAG-a u očuvanju ornitološkog rezervata područja „Laura“; izgradnja evaluacijskih kapaciteta; samo-procjena/praćenje napretka u odnosu na postavljene vrijednosti pokazatelja (rezultata i izlaznih pokazatelja); mid-term evaluacija; ex post evaluacija LRS „Laura“; procjena stanja i potreba za slijedeće programsko razdoblje; „ad-hoc“ evaluacijske aktivnosti te širenje rezultata evaluacije.

Na početku 2018. godine provest će se (samo) procjena³¹ uspostavljenog sustava praćenja provedbe LRS-a, što će osigurati daljnji kvalitetan rad i provedbu EP.

Posebnu važnost u procjeni djelotvornosti LAG-a i učinka LRS-a imat će dvije ključne evaluacije: mid-term evaluacija i ex-post evaluacija LRS „Laura“. Obje će dati odgovor o doprinosu svake pojedinačne mjere u postizanju prioriteta i ciljeva LRS-a. Kroz navedene evaluacije će se sveobuhvatno procijeniti učinci LRS-a iz Priloga 7 uz procjenu:

- intervencija LRS-a analizom pokazatelja rezultata i učinka, a uzimajući u obzir relevantna evaluacijska pitanja³²;
- primarnih i sekundarnih učinaka projekata u odnosu na fokus područja;
- doprinosa LRS-a PRR i ciljevima ZPP;
- utjecaja LRS-a na horizontalne ciljeve: okoliš, ublažavanje i prilagodba klimatskim promjenama i inovacije;
- korištenja sredstava horizontalnog prioriteta;
- poštivanja LEADER načela u radu LAG-a.

Posebna pažnja prilikom procjene bit će usmjerena na doprinos LAG-a razvoju ruralnog turizma kroz očuvanje identiteta i prepoznatljivosti područja, što je u skladu sa strateškim ciljevima.

No provoditi će se i specifične evaluacije kao:

- Procjena mogućnosti doprinosa LAG-a u očuvanju ornitološkog rezervata Vranskog jezera na području LAG-a „Laura“.

Ornitološki rezervat je jedno od rijetkih, gotovo netaknutih, prirodnih staništa ptica vodarica te područje osebujnih specifičnosti i bioraznolikosti, uvršteno u listu važnih ornitoloških područja u Europi. Stoga će se angažirati stručnjak koji će procijeniti mogućnosti doprinosa LAG-a u očuvanju i valoriziranju prepoznatljive prirodne baštine.

Izvori podataka

LAG „Laura“ je i u dosadašnjem radu vodio brigu o redovnom prikupljanju podataka o svojim aktivnostima te o bazi projekata s terena. Međutim, osim povremene samoprocjene, temeljem vlastitih podataka, nikada se nije provela vanjska evaluacija. Stoga su iskustva praćenja i evaluacije limitirana, a prioritet zaposlenicima LAG-a postaje stvaranje nove baze podataka temeljem LRS-a, koja će poslužiti i vanjskim procjeniteljima.

Na zahtjev zaposlenika LAG-a i vanjskih procjenitelja svi korisnici projekata iz LRS-a, ali i svi članovi LAG-a, trebaju pružati dodatno tražene podatke, sudjelovati u anketama i/ili omogućavati uvid u projektnu i poslovnu dokumentaciju za potrebe provedbe evaluacije.

Stoga izvore informacija i podataka za potrebe evaluacije možemo podijeliti na:

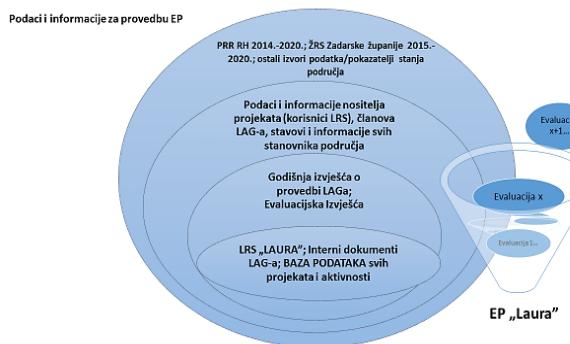
---

³¹ U ovisnosti o administrativnom opterećenju zaposlenika angažirati će se vanjski stručnjak. Naime, sustav praćenja će se početi uspostavljati i prije odobrenja LRS-a.

³² Npr...Kako i u kojem opsegu je Mjera 1 doprinijela povećanju konkurentnosti i održivosti poljoprivrede područja?...ili Do koje mjeru su aktivnosti iz LRS-a doprinijele očuvanju i stvaranju radnih mesta?...

- unutarnje (LRS, baza podataka projekata, interni dokumenti, zapisnici rada Izvršnih tijela LAG-a i OO-a, godišnja izvješća o radu LAG-a...) i
- vanjske (strateški dokumenti Zadarske županije, PRR, statistički podaci/dokumenti/nalazi/mišljenja/stavovi svih članova i stanovnika LAG-a, te dokumenti s kojim raspolažu nositelji projekata LRS-a).

Slika 7. Izvori podataka i informacija potrebnih za provedbu evaluacije

Raspored provedbe i potrebni resursi

Evaluacija će se provoditi:

- a) kao samoprocjena od strane samih zaposlenika tijekom provedbe, što ne zahtjeva dodatna financijska sredstva. Odgovarajuća razina ljudskih resursa će se osigurati kroz rad ERS-a;
- b) kao vanjska procjena putem angažiranih vanjskih stručnjaka (neovisnih evaluatora), koji će biti plaćeni sredstvima M11.

Podizanje evaluacijske kulture te kapaciteta za provedbu praćenja i evaluacije za zaposlenike, voditelja, članove ERS-a, ali i ostale članove LAG-a, će se osigurati sredstvima tekućih troškova i animacijskih aktivnosti, aktivnim sudjelovanjem na radionicama i seminarima organiziranim od strane LAG-a, ili Nacionalne ruralne mreže, ili drugih mreža/udruženja, ili institucija.

Za vanjsku procjenu, koju će obavljati vanjski stručnjaci (neovisni procjenitelji), dodatna financijska sredstva su osigurana u M11 (posebice u alokaciji za godine 2019. i 2020.). U Prilogu 7 nalazi se indikativan raspored aktivnosti evaluacijskog plana uz sve potrebne resurse.

Komunikacija

Širenje informacija o provedbi i rezultatima evaluacije bit će osigurano od strane Službe te će biti dio ukupne komunikacijske strategije LAG-a.

Budući je LRS „Laura“ vlasništvo svih stanovnika LAG područja, a s ciljem maksimalne transparentnosti u provedbi, svaka evaluacija će biti prezentirana Skupštini LAG-a te dostupna široj javnosti (brošure, priopćenja, web stranica...). Na taj će način svi biti upoznati s nalazima, preporukama i zaključcima, te moći pravovremeno djelovati u smislu poboljšanja LRS-a i njene provedbe.

Informacije o svim provedenim aktivnostima EP bit će dio Godišnjeg izvješća o radu LAG-a (sažetak evaluacija uz zaključke i preporuke) i kao takve proslijeđene u MP/UT.

Informacije o rezultatima provedbe EP će biti javno dostupne i objavljene na mrežnoj adresi <http://www.lag-laura.hr/>.

OPIS SPOSOBNOSTI PROVEDBE LRS

Ljudski kapaciteti za provedbu LRS

LAG „Laura“ trenutno zapošljava 3 osobe (3 zaposlena na puno radno vrijeme,), od kojih sve imaju visoku stručnu spremu te su kvalificirane za obavljanje poslova koji se od njih zahtijevaju za uspješno funkcioniranje rada LAG-a.

Voditelj LAG-a Ivan Čupić raspolaže s višegodišnjim iskustvom na području upravljanja organizacijom, pisanja i implementacije projekata. Od značajnijih projekata na kojima je sudjelovao za istaknuti su sljedeći projekti: voditelj 3 infrastrukturna projekta u području kulture i obrazovanja (približne vrijednosti 13,5 mil. EUR), voditelj na 5 i asistent na 9 EU projekata iz Programa zajednice (procijenjene vrijednosti 400.000 EUR). Također, član je povjerenstva za izradu pravilnika mjere 19 PRR-a, **upravnog odbora** Leader mreže Hrvatske, **upravljačkog odbora** Mreže za ruralni razvoj, te je **predstavnik hrvatskih LAG-ova** u Europskoj mreži za ruralni razvoj.

Predsjednik LAG-a Radoslav Bobanović ima veliko iskustvo stečeno dugogodišnjim radom u javnom i gospodarskom sektoru.

Jedan od djelatnika LAG-a magistar je ekonomije, a iskustvo u izradi strateških dokumenata stekao je radom u Razvojnoj agenciji Zadarske županije te sudjelovanjem na brojnim radionicama i seminarima na temu programa ruralnog razvoja. Također, jedan djelatnik je sveučilišni prvostupnik komunikologije te magistar novinarstva, a znanje o provedbi EU projekata stekao je kroz edukaciju „Voditelj izrade i provedbe projekata financiranih iz EU fondova“, kao i brojnim seminarima organiziranim od strane Razvojne agencije Zadarske županije.

U budućem poslovanju, kroz pohađanje seminara i edukacija, iskustvo djelatnika LAG-a dodatno će se proširiti, a oni će putem edukativnih radionica i seminara animirati stanovništvo na intenzivnije korištenje sredstava iz PRR-a. LAG „Laura“ raspolaže objedinjenom i redovito ažuriranom bazom projektnih ideja s cijelokupnog područja LAG-a, a planirana je i izrada interaktivne baze projektnih ideja s ciljem što boljeg praćenja projekata s područja LAG-a.

Sukladno statutu udruge, tijela LAG-a čine Skupština, Upravni odbor (UO) i Predsjednik. **Skupština** se sastoji od 41 člana iz gospodarskog, civilnog i javnog sektora. UO je predstavničko i najviše tijelo upravljanja LAG-a, a odgovara jedino skupštini. Skupština bira i razrješuje Predsjednika, Voditelja i članove Upravnog odbora, donosi Statut, usvaja izvješća o radu i godišnja finansijska izvješća te obavlja druge poslove utvrđene statutom. Redovna skupština održava se najmanje jednom godišnje, a izborna svake 4. godine. **Upravni odbor** je upravljačko i koordinacijsko tijelo koje se sastoji od 9 članova. Upravni odbor brine o informiranju javnosti, predlaže nacrt statuta i drugih akata, izvršava odluke Skupštine, priprema materijale za skupštinu LAG-a, provodi postupak zapošljavanja voditelja i ostalih zaposlenika, podnosi skupštini godišnji izvješće o radu, odlučuje o osnivanju drugih organizacijskih oblika, utvrđuje prijedlog finansijskog plana i obavlja druge poslove koje odredi skupština. **Predsjednik LAG-a** obavlja izvršne funkcije i zastupa LAG u javnosti. Predsjednika bira Skupština na razdoblje od četiri godine s mogućnosti ponovnog izbora. Predsjednik saziva i predsjedava sjednicama Skupštine i Upravnog odbora, priprema nacrt godišnjeg Programa rada i Finansijski plan, vodi popis članova, zajedno s članovim UO priprema prijedloge izmjena i dopuna Statuta i obavlja druge poslove određene Statutom LAG-a.

Finansijski kapaciteti za provedbu LRS

Za provedbu Lokalne razvojne strategije i funkcioniranje LAG-a predviđeni su izvori financiranja putem članarina članova LAG-a, sredstava PRR (Mjere 11) te putem donacija i potpora iz različitih proračunskih izvora. U slučaju izostajanja nekih od navedenih izvora

financiranja (osim članarine), proces financiranja LRS će biti utvrđen godišnjim akcijskim planom ili njegovom revizijom.

Za 2016. godinu donesena je odluka o visini članarina na mjesечноj bazi u iznosu od 15.000 kn za Grad Biograd, 1000 kuna za ostale lokalne samouprave te 200 kuna mjesечно za članove iz gospodarskog i civilnog sektora. Dio izvora financiranja LAG „Laura“ ostvaruje putem Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva, Ministarstva poljoprivrede, Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, Zadarske županije te putem ostalih nacionalnih natječaja. Ukupni prihodi u 2014. god. iznosili su 1.043.887 kn, a u 2015. god. ostvareni prihodi iznosili su 960.919 kn. Rashodi su u 2014. god. iznosili 1.108.043 kn a u 2015. god. 907.829 kn. U proteklom trogodišnjem razdoblju 2016.-2018. ukupni prihodi su se smanjili, no, smanjili su se i rashodi te LAG i dalje, i u finansijskom smislu, funkcionira na istoj razini (ukupni prihodi u 2016. god. iznosili su 669.070 kn, u 2017. god. 714.807 kn i u 2018. 866.481 kn, dok su ukupni rashodi u 2016. god. iznosili 580.186 kn, u 2017. 660.714 kn i u 2018. 873.736 kn).

Iskustvo u provedbi projekata unutar i izvan mjere LEADER

LAG „Laura“ raspolaže velikim iskustvom u izradi i provedbi projekata, kako iz nacionalnih, tako i iz EU fondova. U vrijeme izrade ove LRS, kao nositelj, te kao partner, LAG je sudjelovao na ukupno 101 projektu (na temelju kojih su odobrena sredstva potpore u iznosu većem od 11 mil. kn). Od navedenog broja projekata za izdvajati je 17 projekata iz turističkog sektora ukupne vrijednosti 1.730.000. kn., 10 završenih projekata iz programa „Europa za građane“ ukupne vrijednosti 167.000 EUR te 9 završenih projekata iz programa „Mladi na djelu“ i „Erasmus +“ ukupne vrijednosti 137.000 EUR.

Kroz IPARD program i mjeru 202 *LEADER*, LAG je ostvario potporu u iznosu od 863.767,40 kn (od maksimalnih 900.000,00 kn). Navedenim sredstvima je, između ostalog, educirano ukupno 300 osoba. Također, LAG je izdao 4 pisma preporuke, na temelju kojih su u mjeri 103 IPARD programa odobrena sredstva u ukupnom iznosu od gotovo 11,5 mil. kn.

Iskustvo u organiziranju manifestacija dokazano je kroz organizaciju tri LAG Summer festivala, u razdoblju od 2013. do 2015. god., kao najvećem okupljanju LAG-ova u ovom dijelu Europe. Festival je imao za cilj predstaviti aktivnosti LAG-ova i njihovih članova te razmjenu iskustava u provedbi LEADER pristupa u RH i drugim članicama EU. Na festivalu je u prosjeku sudjelovalo oko 500 predstavnika iz 70 LAG-ova iz više od 12 država članica EU. Sudionici festivala su posjetitelje, njih preko 15.000, upoznali s poljoprivredno-prehrabrenim i tradicijskim proizvodima s područja svojih LAG-ova.

Također, važno je za istaknuti da je voditelj LAG-a „Laura“ inicijator osnivanja prve lokalne akcijske grupe u ribarstvu, FLAG „Lostura“ na području Zadarske županije, ali i na području cjelokupne RH. FLAG obuhvaća grad Biograd na Moru i 4 priobalne općine: Sveti Filip i Jakov, Tkon, Pašman te Pakoštane.

FINANCIJSKI PLAN PROVEDBE I RADA LAG-a

Financiranje provedbe LRS-a i procjena potrebnih sredstava za provedbu projekata

LAG „LAURA“ i Agencija za plaćanje potpisali su Ugovor o dodjeli sredstava 17. veljače 2017. godine i Aneks Ugovora o dodjeli sredstva 07. siječnja 2019., gdje je LAG-u je na raspolaganju 11.573.418,78 HRK. Financijski plan ove verzije LRS rezultat je prealokacije sredstva potpore između mjera Podmjere 19.2. te ukupni iznosi Podmjera 19.2., 19.3. i 19.4. ostaju nepromijenjeni. Tako je za provedbu Podmjere 19.2. (provedba LRS) LAG-u na raspolaganju 8.817.842,88 HRK, za Podmjeru 19.3. na raspolaganju je 440.892,14 HRK, a za tekuće troškove

i animaciju je na raspolaganju 2.314.683,76 HRK. Financijski plan prikazuje, kako apsolutne iznose, tako i relativne odnose i u tom smislu je prilagodljiv –ukoliko LAG ugovori s APPRRR drugi iznos javnih sredstava za ovo programsko razdoblje.³³

Provedba LRS-a se financira **javnim i privatnim sredstvima**. Sredstva javne potpore osiguravaju se iz proračuna Europske unije i državnog proračuna Republike Hrvatske, od čega Europska unija sudjeluje s 90% udjela, a Republika Hrvatska s 10% udjela. Privatna sredstva su sredstva korisnika (nositelja projekata), ovisno o stopi sufinanciranja, kako je opisano u pojedinim mjerama. Privatna sredstva će osigurati nositelji, bilo vlastitim, bilo kreditnim izvorima.

Za predfinanciranje troškova iz M9, M10 i M11, LAG će sredstava osigurati putem članarina i zajmova, a koristit će i mogućnost dobivanja predujma.

Ukupne javne financije (po godinama provedbe) su prikazane u donjoj tablici. No, njihova realizacija ovisi o nizu preduvjeta opisanih u analizi rizika (Prilog 5).

Tablica 12. Indikativna raspodjela ukupno ugovorene potpore po godinama provedbe

Godina provedbe	2017	2018	2019	2020	Ukupno 2014-2020
EAFRD potpora (EUR)	60.142,57	68.298,32	947.342,77	458.103,91	1.533.887,57
RH potpora (EUR)	6.682,51	7.588,70	105.260,31	50.900,43	170.431,95
Ukupna potpora (EUR)	66.825,08	75.887,02	1.052.603,08	509.004,34	1.704.319,52
% od ukupne potpore 2014-2020	3,92%	4,45%	61,76%	29,87%	100,00%

Sukladno Akcijskom planu, predviđenom broju projekata i uzimajući u obzir ukupnu financijsku omotnicu, napravljena je raspodjela sredstava po mjerama. Ukupna sredstva za M11 Čine zbrojeni iznos javne potpore za 19.2 i 19.3 *25%. Na projekte suradnje (M9 i M10) je izdvojeno 5% od dodijeljenog iznosa potpore za provedbu M1-M8.

Tablica 13. Indikativna raspodjela ukupne potpore po mjerama

Mjera LRS	Tip operacije PRR	Prioritet LRS	Prioritet/Fokus područje PRR	Neizravan doprinos Fokus područjima PRR	% od ukupne alokacije LRS	EAFRD alokacija (EUR)	HR alokacija (EUR)	Ukupna javna potpora (EUR)
M1	6.1.1.	P1, P2 i P3	P2, P5, P6/2B	2A, 6A	14,67%	225.000,00	25.000,00	250.000,00
M2	6.3.1.	P1, P2 i P3	P2, P5,P6/2A	2B, 3B, 6A	6,16%	94.500,00	10.500,00	105.000,00
M8	7.4.1.	P4	P6/6B	1B	57,57%	883.046,94	98.116,33	981.163,27
Ukupno Podmjera 19.2. (PRR 2014.-2020.)					78,40%	1.202.546,94	133.616,33	1.336.163,27
M9	19.3.1.	P5	P6/6B	1A, 1B, 3A, 4A	0,69%	10.602,90	1.178,10	11.781,00
M10	19.3.2.	P5	P6/6B	1A, 1B, 3A, 4A	2,76%	42.411,60	4.712,40	47.124,00
Ukupno Podmjera 19.3. (PRR 2014.-2020.)					3,46%	53.014,50	5.890,50	58.905,00
M11	19.4.1.	P5	P6/6B	1A, 1B, 3A, 4A	18,15%	278.326,12	30.925,13	309.251,25
Ukupno Podmjera 19.4. (PRR 2014.-2020.)					18,15%	278.326,12	30.925,13	309.251,25
UKUPNO LRS "LAURA"					100%	1.533.887,56	154.625,63	1.704.319,52

³³ U tom slučaju koristiti će se isti relativni odnosi između mjera i prioriteta (uz korekcije po potrebi) s obzirom da su od partnerstva prepoznati kao najidealniji u smislu koherentnosti s ciljevima LRS-a.

Ukoliko promatramo samo sredstva izdvojena za M1-M8 (sredstva 19.2 PRR RH), preko 30% sredstava je predviđeno za Prioritet 1 i uz njega vezane prioritete 2 i 3, prepoznate kao najznačajnije prioritete partnerstva.

Tablica 14. Indikativan udio sredstava za provedbu projekata LRS „Laura“

MJERA LRS	Poveznica: Tip operacije PRR RH 2014.- 2020.	Udio od ukupne alokacije za provedbu projekata (%) od 19.2. LRS)	Ukupna javna potpora (EUR)	Prioriteti po važnosti (finansijskoj težini)*
M1	6.1.1.	18,71%	250.000,00	1
M2	6.3.1.	7,86%	105.000,00	
Prioritet 1, 2 i 3 LRS		26,57%	355.000,00	
M8	7.4.1.	73,43%	981.163,27	2
Prioritet 4 LRS		73,43%	981.163,27	
UKUPNO (19.2.)		100,00%	1.336.163,27	

S obzirom na vrlo limitirana sredstva za provedbu LRS-a s jedne strane i velike potrebe područja s druge strane, te analizirajući sve projektne ideje područja/potrebe stanovnika, kao najvažnija okosnica daljnog razvoja prepoznat je „Povećanje konkurentnosti i održivosti poljoprivrede“ s direktnim utjecajem na "Razvoj turizma kroz diversifikaciju ruralnih aktivnosti" uz očuvanje identiteta LAG-a: zaštitu, promicanje i razvoj prirodne, tradicijske i kulturne baštine.

No, uzimajući u obzir ukupnu alokaciju (uključujući M9 –M11), uz njihov unakrsni doprinos strateškim ciljevima, najviše sredstava je dodijeljeno P4 i horizontalnom prioritetu 5.

Tablica 15. Indikativna preraspodjela sredstava za LRS po prioritetima i ciljevima

PRIORITET LRS	Unakrsni doprinos ciljevima LRS- a*	% OD UKUPNE ALOKACIJE LRS	EAFRD ALOKACIJA (EUR)	HR ALOKACIJA (EUR)	UKUPNA JAVNA POTPORA (EUR)
P1, P2, P3	C1;C2;C3	20,83%	319.500,00	35.500,00	355.000,00
P4	C1;C2;C3	57,57%	883.046,94	98.116,33	981.163,27
P5 (horizontalni)	C1;C2;C3	21,60%	331.340,63	36.815,63	368.156,25
UKUPNO LRS		100	1.533.887,57	170.431,95	1.704.319,52

Jedan prioritet doprinosi većem broju ciljeva LRS-a u smislu postizanja integriranog razvoja. Međutim, svi prioriteti snažno doprinose cilju C2 (okosnica LRS-a), koji je stoga i najvažniji cilj LAG-a „Laura“. Sekundarni doprinos svakog projekta ciljevima LRS, ali i PRR 2014–2020, bit će evidentiran pri praćenju projekata i procijenjen prilikom evaluacije LRS-a.

OVAJ LAG SUFINANCIRAN JE SREDSTVIMA EUROPJSKE UNIJE
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj

Podmjeru 19.1. "Priprema ponos" u okviru Mjere 19 "LEADER-CLLD"

LAG LAURA

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA 2014. - 2020.
Uložio sufinanciranje: 90% EU, 10% RI

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj: Europa ulaze u ruralna područja

Prilog 1.a

Usklađenost ciljeva LRS-a s PRR RH 2014.-2020.

Opći ciljevi PRR 2014.-2020.	Poveznica s ciljevima LRS "Laura"		
	C1: Održivi razvoj strateških gospodarskih grana LAG područja	C2: Očuvanje identiteta područja - zaštita, promicanje i razvoj prirodne i kulturne baštine	C3: Poboljšanje kvalitete života i stvaranje radnih mesta
C1: Restrukturiranje i modernizacija poljoprivrednog i prehrambenog sektora	X		X
C2: Promicanje okolišno učinkovitog poljoprivrednog sustava		X	
C3: Poboljšana učinkovitos resursa te pomaka ka klimatskim elastičnoj poljoprivredi, prehrambenoj industriji i šumarstvu		X	
C4: Smanjenje ruralne depopulacije i povećanje kvalitete života te gospodarski oporavak	X		X
X: sasvim direktni doprinos, dok i ostale kombinacije ciljeva mogu indirektno biti povezane			

Prilog 1.b

Usklađenost ciljeva i prioriteta LRS-a sa Strategijom razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.

Poveznica ciljeva (C) i prioriteta (P)		LRS "LAURA"				
		C1/Održivi razvoj strateških gospodarskih grana LAG područja C2/Očuvanje identiteta područja - zaštita, promicanje i razvoj prirodne i kulturne baštine C3/Poboljšanje kvalitete života i stvaranje radnih mesta				
Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.		P1. Povećanje konkurenčnosti i održivosti poljoprivrede	P2. Razvoj turizma kroz diversifikaciju ruralnih aktivnosti	P3. Razvoj društvene i komunalne infrastrukture	P4. Obnavljanje, očuvanje, i poboljšanje bioraznolikosti i krajobraza	P5. Održivo upravljanje ruralnim razvojem kroz CLLD pristup
C1/Povećanje zaposlenosti i jačanje konkurenčnosti gospodarstva	P1.1. Jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija	X	X	X	X	X
	P1.2. Osnaživanje kompetencija malog i srednjeg poduzetništva	X	X			X
	P1.3. Povećanje zapošljivosti	X	X	X		X
	P1.4. Jačanje umrežavanja	X	X	X	X	X
C2/Promoviranje obrazovanja i cijeloživotnog učenja	P2.1. Jačanje obrazovnih institucija					X
	P2.2. Jačanje sustava profesionalnog usmjeravanja					X
	P2.3. Jačanje sustava socijalnog partnerstva u obrazovanju					X
C3/Jačanje socijalne uključenosti osoba u nepovoljnem položaju	P3.1. Jačanje socijalne uključenosti osoba u nepovoljnem položaju	X	X	X		X
C4/Jačanje civilnog društva	P4.1. Jačanje civilnog društva					X

Prilog 1.c

Usklađenost ciljeva i prioriteta LRS-a sa Glavnim planom razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023.

Poveznica ciljeva (C) i prioriteta (P)	LRS "LAURA"					
	C1/Održivi razvoj strateških gospodarskih grana LAG područja C2/Očuvanje identiteta područja - zaštita, promicanje i razvoj prirodne i kulturne baštine C3/Poboljšanje kvalitete života i stvaranje radnih mesta					
	Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023.	P1. Povećanje konkurenčnosti i održivosti poljoprivrede	P2. Razvoj turizma kroz diversifikaciju ruralnih aktivnosti	P3. Razvoj društvene i komunalne infrastrukture	P4. Obnavljanje, očuvanje, i poboljšanje bioraznolikosti i krajobraza	P5. Održivo upravljanje ruralnim razvojem kroz CLLD pristup
C1/Uspostava održivog učinkoviteg sustava upravljanja resursima i potencijalima turizma	P1.1. Unaprjeđenje sustava upravljanja destinacijom			X	X	X
	P1.2. Jačanje ljudskih potencijala za potrebe turizma		X			X
C2/Smanjenje sezonsnosti kroz razvoj konkurentnog turističkog sektora	P2.1. Smanjenje sezonalnosti		X	X		
	P2.2. Razvoj poduzetničkog okruženja		X			X
	P2.3. Uvođenje znanja, novih tehnologija i inovacija u turizmu		X			X
	P2.4. Unaprijeđenje kvalitete turističkih objekata		X	X		
	P2.5. Razvoj ruralnih područja turizmom	X	X	X		X
	P2.6. Stvaranje turističke destinacije izvrsnosti		X	X	X	X
C3/Unaprijeđenje turističke infrastrukture i usluga, te zaštita okoliša	P3.1. Razvoj turističke infrastrukture i usluga		X	X	X	X
	P3.2. Poboljšanje prometne povezanosti županije					
	P3.3. Unaprijeđenje zaštite okoliša i povećanje energetske učinkovitosti	X	X	X	X	X

Prilog 2.a

Kriteriji odabira za M1 «Potpora generacijskoj obnovi u poljoprivredi»

KRITERIJI ODABIRA M1		Bodovi
1	Aktivnosti iz poslovnog plana doprinose većem broju ciljeva LRS-a (integrirane aktivnosti/LEADER načelo)¹	max. 10
	ulaganje doprinosi ostvarivanju 2 cilja LRS-a	5
	ulaganje doprinosi ostvarivanju sva 3 cilja LRS-a	10
2	Aktivnosti iz poslovnog plana su povezane s prioritetnim sektorima LAG-a (proizvodnja grožđa i/ili proizvodnja i/ili prerada u sektoru maslinarstva/voća i povrća/ovčarstva i kozarstva)²	max. 30
	aktivnosti povezane s uzgojem koza i/ili bajama i/ili smokve i/ili preradom masline	30
	aktivnosti povezane s uzgojem višnje maraske i/ili trešnje i/ili preradom voća	20
	aktivnosti povezane s ostalim prioritetnim sektorima	15
3	Aktivnosti iz poslovnog plana su inovativne (LEADER načelo)³	10
4	Aktivnosti iz poslovnog plana doprinose očuvanju postojećih ili stvaranju novih radnih mesta	max. 15
	stvaranje novog radnog mesta	15
	očuvanje postojećih radnih mesta	5
5	Stručna sprema korisnika	max. 10
	VSS, VŠS agronomskog ili veterinarskog smjera	10
	SSS agronomskog ili veterinarskog smjera ili završen tečaj vezan uz ulaganje	5
6	Aktivnosti iz poslovnog plana se odnose na ekološku poljoprivredu i/ili sustave kvalitete za poljoprivredne i prehrambene proizvode⁴	10
7	Aktivnosti iz poslovnog plana doprinose očuvanju okoliša i prirode⁵	10
MAKSIMALNI BROJ BODOVA		95
PRAG PROLAZNOSTI⁶		25

¹ Korisnik dostavlja obrazloženje, ocjenjivači prosuđuju (C1: Održivi razvoj strateških gospodarskih grana LAG područja; C2: Očuvanje identiteta područja - zaštita, promicanje i razvoj prirodne, tradicijske i kulturne baštine; C3: Poboljšanje kvalitete života i stvaranje radnih mesta). Doprinos Cilju 3: Poboljšanje kvalitete života i stvaranje radnih mesta, može se dokazati isključivo stvaranjem minimalno jednog radnog mesta (zapošljavanjem osobe u PG-u ili početak plaćanja doprinosa po osnovi poljoprivrede nositelja OPG-a).

² Ukoliko je ulaganje povezano s više kategorija bodovanja, dodjeljuju se bodovi povoljniji za korisnika.

³ Korisnik dostavlja obrazloženje, ocjenjivači prosuđuju. Inovativnost podrazumijeva uvođenje novih ili unaprijeđenje postojećih tehnologija i tehnika u odnosu na korisnika, ali i ukupno područje lokalne akcijske grupe.

⁴ Novi proizvod je svaki proizvod koji je nastao kao rezultat ulaganja na način da stvara novu dodanu vrijednost.

Uvođenje novog/unaprijeđenog tehničko - tehnoškog procesa predstavljaju aktivnosti kojima se postojeći tehnoški proces automatizira, informatizira (čime se isključuje kupnja osobnih računala i printerja za redovito poslovanje te računalnih programa namijenjenih svakodnevnom uredskom poslovanju) ili unaprijeđuje na način da utječe na povećanu produktivnost, smanjenje utroška energije, očuvanje okoliša, ukupan prinos ili prirasti i sl.

Kupnja mehanizacije ne može se smatrati unaprijeđenjem tehničko - tehnoškog procesa.

⁵ Aktivnosti se provode na gospodarstvu koje je upisano u Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji i/ili je rezultat proizvodnog procesa proizvod koji je u sustavu sheme kvalitete sukladno Zakonu o zaštićenim oznakama izvornosti, zaštićenim oznakama zemljopisnog podrijetla i zajamčeno tradicionalnim specijalitetima poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (NN 80/13, 14/14 i 30/15) ili koji ima znak ekološke proizvodnje sukladno Zakonu o provedbi Uredbe Vijeća (EZ) br. 834/2007 o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda (NN 80/13, 14/14 i 30/15).

⁶ Korisnik dostavlja obrazloženje, ocjenjivači prosuđuju i to neovisno u kojoj mjeri aktivnosti iz poslovnog plana doprinose nečemu od navedenog: obnovi, očuvanju i povećanju bioraznolikosti; očuvanju krajobraza; boljem upravljanju vodama, uključujući upravljanje gnojivima i pesticidima; sprečavanju erozije tla i boljem upravljanju tlom; olakšavanju opskrbe i korištenja OIE; povećanju učinkovitosti u korištenju energije ili vode u poljoprivredi; smanjenju emisije stakleničkih plinova i amonijaka iz poljoprivrede; poticanju pohrane i sekvestracije ugljika u poljoprivredi.

Bodovi će se dodjeliti ukoliko se aktivnosti odnose na obnovljive izvore energije, građenje objekta minimalno B energetskog razreda te kupnju novih strojeva i/ili opreme, bez obzira na njihov finansijski udio u ukupnom iznosu projekta.

⁶ Financirati će se samo oni projekti koji ostvaruju minimalan broj bodova.

PRILOG 2.b - Kriteriji odabira za M2 „Ulaganja u razvoj i održivost poljoprivrede područja“

KRITERIJI ODABIRA M2		Bodovi
1	Aktivnosti iz poslovnog plana doprinose većem broju ciljeva LRS-a (integrirane aktivnosti/LEADER načelo)¹	max. 10
	ulaganje doprinosi ostvarivanju 2 cilja LRS-a	5
	ulaganje doprinosi ostvarivanju sva 3 cilja LRS-a	10
2	Aktivnosti iz poslovnog plana su povezane sa prioritetnim sektorima LAG-a (proizvodnja grožđa i/ili proizvodnja i/ili prerada u sektoru maslinarstva/voća i povrća/ovčarstva i kozarstva)²	max. 30
	aktivnosti povezane s uzgojem koza i/ili bajama i/ili smokve i/ili preradom masline	30
	aktivnosti povezane s uzgojem višnje maraske i/ili trešnje i/ili preradom voća	20
	aktivnosti povezane sa ostalim prioritetnim sektorima	15
3	Aktivnosti iz poslovnog plana su inovativne (LEADER načelo)³	10
4	Aktivnosti provodi mladi poljoprivrednik ili osoba ženskog spola⁴	10
5	Aktivnosti iz poslovnog plana doprinose očuvanju postojećih ili stvaranju novih radnih mesta	max. 15
	stvaranje novog radnog mesta	15
	očuvanje postojećih radnih mesta	5
6	Aktivnosti iz poslovnog plana se odnose na ekološku poljoprivredu i/ili sustave kvalitete za poljoprivredne i prehrambene proizvode⁵	10
7	Aktivnosti iz poslovnog plana doprinose očuvanju okoliša i prirode⁶	10
MAKSIMALNI BROJ BODOVA		95
PRAG PROLAZNOSTI⁷		25

¹ Korisnik dostavlja obrazloženje, ocjenjivači prosuđuju (C1: Održivi razvoj strateških gospodarskih grana LAG područja, C2: Očuvanje identiteta područja - zaštita, promicanje i razvoj prirodne, tradicijske i kulturne baštine, C3: Poboljšanje kvalitete života i stvaranje radnih mesta). Doprinos Cilju 3: Poboljšanje kvalitete života i stvaranje radnih mesta, može se dokazati isključivo stvaranjem minimalno jednog radnog mesta (zapošljavanjem osobe u PG-u ili početak plaćanja doprinosu po osnovi poljoprivrede nositelja ili člana OPG-a).

² Ukoliko je ulaganje povezano s više kategorija bodovanja, dodjeljuju se bodovi povoljniji za korisnika.

³ Korisnik dostavlja obrazloženje, ocjenjivači prosuđuju. Inovativnost podrazumijeva uvođenje novih ili unaprjeđenje postojećih tehnologija i tehnika u odnosu na korisnika, ali i ukupno područje lokalne akcijske grupe.

Novi proizvod je svaki proizvod koji je nastao kao rezultat ulaganja na način da stvara novu dodanu vrijednost.

Uvođenje novog/unaprijeđenog tehničko - tehnoškog procesa predstavljaju aktivnosti kojima se postojeći tehnoški proces automatizira, informatizira (čime se isključuje kupnja osobnih računala i printeru za redovito poslovanje te računalnih programa namijenjenih svakodnevnom uredskom poslovanju) ili unaprjeđuje na način da utječe na povećanu produktivnost, smanjenje utroška energije, očuvanje okoliša, ukupan prinos ili prirast i sl.

Kupnja mehanizacije ne može se smatrati unaprjeđenjem tehničko - tehnoškog procesa.

⁴ Nositelj poljoprivrednog gospodarstva mora biti mladi poljoprivrednik ili osoba ženskog spola. Mladi poljoprivrednik je osoba koja u trenutku podnošenja prijave projekta nema više od 40 godina (dan prije navršavanja 41 godine starosti). Za osobe ženskog spola bodovi se dodjeljuju bez obzira na godine.

⁵ Aktivnosti se provode na gospodarstvu koje je upisano u Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji i/ili je rezultat proizvodnog procesa proizvod koji je u sustavu sheme kvalitete sukladno Zakonu o zaštićenim oznakama izvornosti, zaštićenim oznakama zemljopisnog podrijetla i zajamčeno tradicionalnim specijalitetima poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (NN 80/13; 14/14; 30/15) ili koji ima znak ekološke proizvodnje sukladno Zakonu o provedbi Uredbe Vijeća (EZ) br. 834/2007 o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda (NN 80/13, 14/14; 30/15).

⁶ Korisnik dostavlja obrazloženje, ocjenjivači prosuđuju i to neovisno u kojoj mjeri aktivnosti iz poslovnog plana doprinose nečemu od navedenog: obnovi, očuvanju i povećanju bioraznolikosti; očuvanju krajobraza; boljem upravljanju vodama, uključujući upravljanje gnojivima i pesticidima; sprečavanju erozije tla i boljem upravljanju tlom; olakšavanju opskrbe i korištenja OIE; povećanju učinkovitosti u korištenju energije ili vode u poljoprivredi; smanjenju emisije stakleničkih plinova i amonijaka iz poljoprivrede; poticanju pohrane i sekvestracije ugljika u poljoprivredi.

Bodovi će se dodijeliti ukoliko se aktivnosti odnose na obnovljive izvore energije, građenje objekta minimalno B energetskog razreda te kupnju novih strojeva i/ili opreme, bez obzira na njihov financijski udio u ukupnom iznosu projekta.

⁷ Financirati će se samo oni projekti koji ostvaruju minimalan broj bodova.

Prilog 2.h

Kriteriji odabira za M8 „Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili širenje lokalnih temeljnih usluga“

KRITERIJI ODABIRA M8		Bodovi
1	Ulaganje doprinosi većem broju ciljeva LRS-a (integrirane aktivnosti/LEADER načelo)¹	max. 10
	ulaganje doprinosi ostvarivanju 2 cilja LRS-a	5
	ulaganje doprinosi ostvarivanju sva 3 cilja LRS-a	10
2	Doprinos kvaliteti života mlađeg stanovništva	max. 20
	JLS koja nemaju vrtić: ulaganje u građevine za ostvarivanje organizirane njegе, odgoja, obrazovanja i zaštite djece do polaska u osnovnu školu ²	20
	Ulaganje u građevine za ostvarivanje organizirane njegе, odgoja, obrazovanja i zaštite djece do polaska u osnovnu školu ili ulaganje u dječja igrališta	15
3	Ulaganje u multifunkcionalnu društvenu infrastrukturu za javnu uporabu kojom upravlja udruža i kojom se koristi više interesnih skupina³ (suradnja/umrežavanje LEADER načelo)	15
4	Ulaganje povezano sa zaštićenim kulturnim dobrom LAG-a⁴ (nepokretno/pokretno materijalno kulturno dobro ili nematerijalna baština)	15
5	Ulaganje u javno dostupnu infrastrukturu otvorenu za sve pojedince i sve interesne skupine	max. 10
	Ulaganje u groblja (komunalna infrastruktura i prateće građevine)	10
	Ostala ulaganja ⁵	5
6	Ulaganje doprinosi očuvanju postojećih ili stvaranju novih radnih mjesta	max. 20
	Ulaganja iz opisa projekta će doprinijeti povećanju radnih mjesta i to više od 2, iskazano u ekvivalentu pune zaposlenosti (FTE)	20
	Ulaganja iz opisa projekta će doprinijeti povećanju radnih mjesta više od 0.5 do uključujući 2 radna mjesta, iskazano u ekvivalentu pune zaposlenosti (FTE)	15
	Ulaganjima opisa projekta očuvati će se postojeća radna mjesta ili ista povećati do uključujući 0.5 radnih mjesta, iskazano u ekvivalentu pune zaposlenosti (FTE)	5

¹ Nositelj projekta dostavlja obrazloženje, ocjenjivači prosuđuju (uz C3: Poboljšanje kvalitete života i stvaranje radnih mjesta i C2: Očuvanje identiteta područja - zaštita, promicanje i razvoj prirodne, tradicijske i kulturne baštine i/ili C1: Održivi razvoj strateških gospodarskih grana LAG područja). Nositelj projekta treba obrazložiti u Prilogu III. Opis projekta na koji način ulaganje doprinosi ciljevima (minimalno 2 cilja) LRS LAG-a „Laura“, kako bi se ostvarili bodovi po ovom kriteriju. LRS LAG-a „Laura“ dostupna je na www.lag-laura.hr. Doprinos Cilju 3., može se dokazati isključivo stvaranjem minimalno jednog radnog mesta (zapošljavanjem osobe). Zapošljavanje je potrebno obrazložiti u točki 3.4.2. Priloga III. Opis projekta.

² Dječji vrtić, rekonstrukcija i opremanje prostora za izvođenje predškolskog programa u osnovnoj školi te rekonstrukcija i opremanje prostora za igraonicu pri knjižnici, zdravstvenoj, socijalnoj, kulturnoj i sportskoj ustanovi, udruzi te drugoj pravnoj osobi u kojoj se provode kraći programi odgojno-obrazovnog rada s djecom rane i predškolske dobi uz suglasnost Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta sukladno odredbama Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 10/97, 107/07 i 94/13).

³ Npr. društveni domovi, kulturni centri, vatrogasni domovi i spremišta, planinarski domovi i skloništa, sportske građevine, objekti za slatkodovni sportski ribolov.

⁴ Nositelj projekta dostavlja naziv, vrstu te oznaku kulturnog dobra, na način da je isto provjerljivo u Ministarstvu kulture, Registru kulturnih dobara RH (<https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212>), sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17 i 90/18). Naziv, vrstu te oznaku kulturnog dobra nositelj projekta treba navesti u Prilogu III. Opis projekta uz obrazloženje na koji je način ulaganje povezano sa zaštićenim kulturnim dobrom LAG-a.

⁵ Javne zelene površine – parkovi i sl.; pješačke staze; pješačke zone; otvoreni odvodni kanali koji nisu sastavni dio ceste; javne prometne površine – trgovi, pothodnici, nadvožnjaci, javne stube i prolazi; tržnice; sportske građevine kojim ne upravlja udruža, rekreacijske zone na rijekama i jezerima, biciklističke staze i trake, tematski putovi i parkovi, turistički informativni centri.

7	Ulaganje je inovativnog karaktera⁶	10
	MAKSIMALNI BROJ BODOVA⁷	75
	PRAG PROLAZNOSTI⁸	15

⁶ Nositelj projekta dostavlja obrazloženje, ocjenjivači prosuđuju. Inovativnost podrazumijeva nove, inovativne mogućnosti podizanja kvalitete života u području ulaganja. Nositelj projekta treba obrazložiti u Prilogu III. Opis projekta na koji način je ulaganje inovativno.

⁷ Kriteriji odabira broj 2, 3 i 5 su međusobno isključivi (ili 2 ili 3 ili 5).

⁸ Financirati će se samo oni projekti koji ostvaruju minimalan broj bodova.

Prilog 2.i

Kriteriji odabira za M9 «Pripremna suradnja»

OSNOVNI KRITERIJI ODABIRA M9 ¹		Bodovi
1	Planirani broj uključenih partnera u projekt suradnje	max. 30
	2	10
	3 - 4	20
	5 i više	30
2	Planirani tip projekta suradnje²	max. 20
	međuteritorijalni (unutar granica RH)	10
	TNC (između država članica EU)	20
	TNC (s trećim državama)	15
3	Planirana uloga LAG-a u projektu suradnje	max. 20
	nositelj projekta	20
	partner na projektu	10
NAJVEĆI MOGUĆI BROJ OSNOVNIH BODOVA		70
PRAG PROLAZNOSTI³		40
DODATNI KRITERIJI ODABIRA		
4	Planirane teme pripremne suradnje	max. 25
	očuvanje i promocija tradicionalnih poljoprivrednih kultura	5
	promocija lokalne gastronomije uz pomoć plasmana, brendiranja i edukacija	5
	jačanje poljoprivredne djelatnosti kroz plasman proizvoda i razmjenu dobroih praksi u turizmu	5
	podrška razvoju udruženja u poljoprivredi	5
	promocija poljoprivrednih djelatnosti u NATURA 2000 i ekološka proizvodnja u zaštićenim područjima	5
5.	Horizontalni doprinos kroz poticanje inovativnog karaktera aktivnosti lokalnog razvoja	5
6.	Horizontalni doprinos kroz podizanje svijesti o zaštiti okoliš	5
7.	Horizontalni doprinos kroz prilagodbu i ublažavanje negativnih posljedica klimatskih promjena i smanjenju emisije stakleničkih plinova	5
NAJVEĆI MOGUĆI BROJ UKUPNIH BODOVA (OSNOVNI+DODATNI)⁴		110

¹ ISKLJUČIVO OSNOVNI BODOVI SLUŽE ZA IZRAČUN PRAGA PROLAZNOSTI

² U slučaju da su partneri/nositelji u projektu suradnje iz zemalja članica i iz trećih država, bodovi se dodjeljuju samo za jedan kriterij i to po onom povoljnijem za korisnika.

³ Sufinancirati će se samo oni projekti koji ostvaruju minimalan broj bodova.

⁴ ZBROJ OSNOVNIH I DODATNIH BODOVA SE KORISTI ZA RANGIRANJE PROJEKATA

Prilog 2.j

Kriteriji odabira za M10 «Suradnja»

OSNOVNI KRITERIJI ODABIRA M10 ¹		Bodovi
1	Broj uključenih partnera u projekt suradnje	max. 30
	2	10
	3 - 4	20
	5 i više	30
2	Tip projekta suradnje²	max. 20
	međuteritorijalni (unutar granica RH)	10
	TNC (između država članica EU)	20
	TNC (s trećim državama)	15
3	Uloga LAG-a u projektu suradnje	max. 20
	nositelj projekta	20
	partner na projektu	10
NAJVEĆI MOGUĆI BROJ OSNOVNIH BODOVA		70
PRAG PROLAZNOSTI³		40
DODATNI KRITERIJI ODABIRA		
4	Pismo namjere za projekt suradnje je potpisano tijekom izrade, ali prije usvajanja LRS-a	30
5	Doprinos temu suradnje prioritetima LRS-a	max. 25
	P1 kroz teme: očuvanje i promocija tradicionalnih poljoprivrednih kultura i/ili jačanje poljoprivredne djelatnosti kroz plasman proizvoda i razmjenu dobroih praksi u turizmu i/ili podrška razvoju udruženja u poljoprivredi i/ili promocije poljoprivrednih djelatnosti u NATURA 2000 i ekološkoj proizvodnji u zaštićenim područjima	5
	P2 kroz teme: promocije lokalne gastronomije uz pomoć plasmana, brendiranja i edukacije i/ili jačanje poljoprivredne djelatnosti kroz plasman proizvoda i razmjenu dobroih praksi u turizmu	10
	P3 kroz temu: promocije poljoprivrednih djelatnosti u NATURA 2000 i ekološka proizvodnja u zaštićenim područjima	5
	P5 kroz temu: podrška razvoju udruženja u poljoprivredi	5
6.	Horizontalni doprinos kroz poticanje inovativnog karaktera aktivnosti lokalnog razvoja	5
7.	Horizontalni doprinos kroz podizanje svijesti o zaštiti okoliš	5
8.	Horizontalni doprinos kroz prilagodbu i ublažavanje negativnih posljedica klimatskih promjena i smanjenju emisije stakleničkih plinova	5
9.	Doprinos održivosti radu LAG-a: projekt suradnje je nastao kao rezultat M9 „Pripremna suradnja“	10
NAJVEĆI MOGUĆI BROJ DODATNIH BODOVA		80
NAJVEĆI MOGUĆI BROJ UKUPNIH BODOVA (OSNOVNI+DODATNI)⁴		150

¹ ISKLJUČIVO OSNOVNI BODOVI SLUŽE ZA IZRAČUN PRAGA PROLAZNOSTI

² U slučaju da su partneri/nositelji u projektu suradnje iz zemalja članica i iz trećih država, bodovi se dodjeljuju samo za jedan kriterij i to po onom povoljnijem za korisnika.

³ Sufinancirati će se samo oni projekti koji ostvaruju minimalan broj bodova.

⁴ ZBROJ OSNOVNIH I DODATNIH BODOVA SE KORISTI ZA RANGIRANJE PROJEKATA

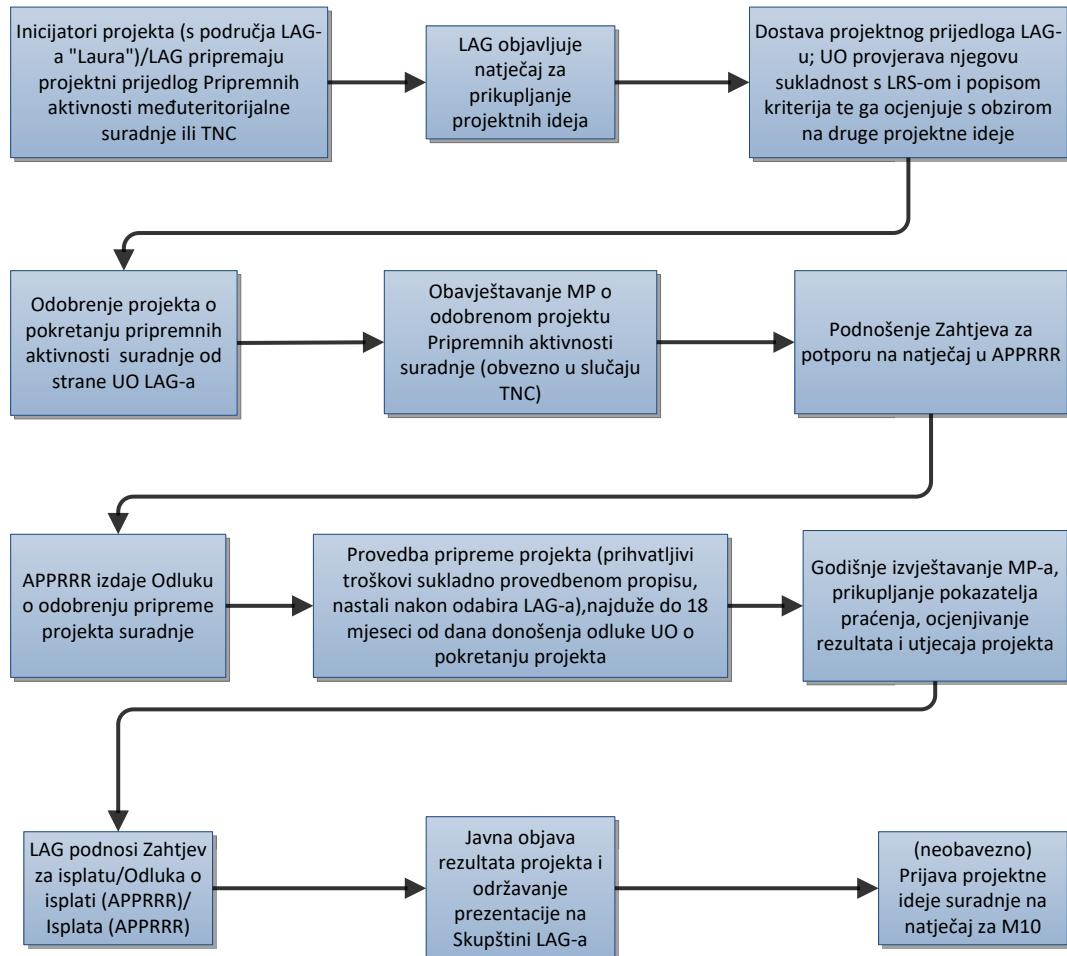
Prilog 3: Pokazatelji LRS-a (indikatori izlaza, rezultata i učinka)

P	M	Pokazatelji 2020. (2023)				
		Izlazni (output) /nivo Mjera	Ciljana vrijednost	Rezultati (target) /nivo Prioritet	Ciljana vrijednost	Učinci na nivou LRS-a
P1, P2, P3	M1	Broj prijavljenih projekata na natječajima LAG-a	15	Povećanje udjela mladih poljoprivrednika područja (ispod 40) u odnosu na ostale poljoprivrednike (%)	8%	<p>Društveno-gospodarski pokazatelji:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zadržavanje broja stanovnika područja; - Smanjena depopulacija unutar ruralnih dijelova područja; - Povećanje broja zaposlenih osoba područja; - Pad udjela registrirane nezaposlenosti s obzirom na ukupno radno sposobno stanovništvo; <p>Sektorski pokazatelji:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Povećanje broja noćenja van turističke sezone (svibanj-rujan); -Povećanje broja dolazaka turista van turističke sezone (svibanj-rujan); <p>Pokazatelji prirode i okoliša:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Očuvanje NATURA 2000 područja (%) <p>Pokazatelji LEADER djelovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Povećanje broja članova LAG-a -Korištenje sredstava drugih ESI fondova na području zahvaljujući aktivnostima LAG-a -Korištenje ostalih mjera PRR RH na području zahvaljujući aktivnostima LAG-a
		Broj isplaćenih projekata	5			
		Broj stvorenih radnih mesta (FTE)	5			
	M2	Broj prijavljenih projekata na natječajima LAG-a	9	Poljoprivredna gospodarstva područja koja su dobila potporu (%)	0,32%	
		Broj isplaćenih projekata	7			
		Broj stvorenih radnih mesta (FTE)	1,25	Stvorena radna mjesta s obzirom na broj projekata (%)	25%	
		Očuvana radna mjesta kroz projekte (%)	100%			
		Udio financiranih projekata s ulaganjem u prioritetne sektore (proizvodnja grožđa i/ili proizvodnja i/ili prerada u sektoru maslinarstva/voća i povrća/ovčarstva i kozarstva) (%)	90%			
	M8	Broj prijavljenih projekata na natječajima LAG-a	11	Udio vrijednosti ukupnih ulaganja u NATURA područje (%)	75%	
P4	M8	Broj prijavljenih projekata na natječajima LAG-a	11	Udio stanovništva LAG-a koje ima koristi od poboljšanih usluga/infrastrukture	60%	

				(%)		
		Broj isplaćenih projekata	12	Očuvana radna mjesta kroz projekte (%)	100%	
		Broj stvorenih radnih mesta (FTE)	1,75	Stvorena radna mjesta s obzirom na broj projekata (%)	25%	
P5	M9	Broj prijavljenih projektnih ideja LAG-u	4	Udio projekata financiranih iz M9, a prijavljenih na natječaj LAG-a za M10 (%)	67%	
		Broj isplaćenih projekata	3			
		Broj stvorenih radnih mesta tijekom trajanja projekta (FTE)	0,5	Udio projekata financiranih iz M9, a ugovorenih u M10 (%)	33%	
	M10	Broj prijavljenih projektnih ideja LAG-u	4	Udio međuteritorijalnih projekata (%)	33%	
		Broj isplaćenih projekata	3	Ukupan broj partnera suradnje iz EU (broj)	5	
		Broj stvorenih radnih mesta tijekom trajanja projekta (FTE)	1	Udio pokrivenosti najavljenih tema suradnje (%)	80%	
		Broj TNC projekata	2	Udio utroška javne potpore na animacijske aktivnosti (%)	35%	
	M11	Broj aktivnosti usavršavanja i obrazovanja zaposlenika i članova LAG-a	50		15%	
		Broj aktivnosti animacije LAG-a (isključujući animaciju 1 na 1)	100	Udio sudionika na aktivnostima informiranja i promidžbe organiziranih od strane LAG-a, a korisnici su PRR RH		
		Broj sudionika na aktivnostima informiranja i promidžbe organiziranih od strane LAG-a	200	15%		
		Broj stvorenih radnih mesta (FTE)	2,5	Udio provedenih evaluacijskih aktivnosti u odnosu na planirane (%)	100%	

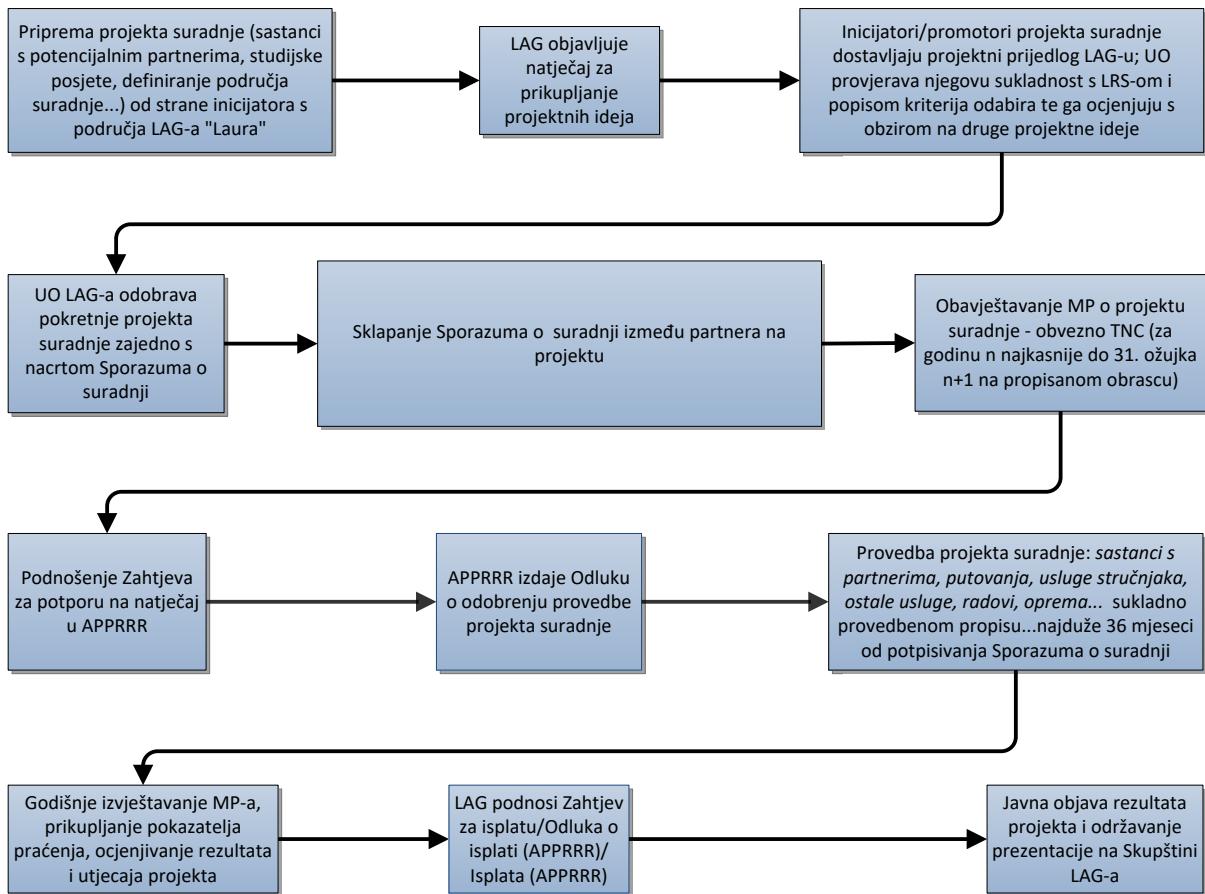
Prilog 4.1

Dijagram tijeka projekta pripremne suradnje M9

Prilog 4.2

Dijagram tijeka projekta suradnje M10

Prilog 5

Analiza rizika provedbe LRS¹ LAG-a „Laura“

Opis	Mogućnost ostvarenja	Utjecaj	Preventivne aktivnosti	Aktivnosti ublažavanja
Politički čimbenici				
Kašnjenje na nacionalnoj razini u pokretanju prvih natječaja za pojedine mjere LRS (M1, M8) tj. tipove operacija PRR RH (6.1.1., 7.4.1.) relevantne za provedbu LRS-a	Srednja	Visok	Stalna suradnja s MP i APPRR radi informiranja o mogućim kašnjenjima	Revizija LRS / realokacija sredstava na druge mjere/promjena Akcijskog plana provedbe LRS-a
Dug proces obrade projekata u APPRR	Visoka	Visok	Nemoguće utjecati s lokalne razine	Podnošenje zahtjeva (projekata) u APPRR što ranije
Veće izmjene PRR 2014.-2020.	Srednja	Srednji	Stalna suradnja s MP radi informiranja o mogućim izmenama, pravovremeno informiranje članova LAG-a o utjecaju izmjena na LRS	Brza prilagodba novonastaloj situaciji/fleksibilnost programiranja/revizija LRS-a
Ekonomski čimbenici				
Slab investicijski potencijal mogućih korisnika	Srednja	Srednji	Programiranje u LRS-u maksimalno dopuštenih stopa potpore sukladno PRR RH/Uredbi EU br. 1305/2013	Informiranje potencijalnih korisnika o svim aspektima financiranja projekata i isplata
Nedovoljna programirana sredstva za provedbu LRS-a	Visok	Srednji	Visoko kvalitetnom pripremom i provedbom ostvarivati maksimalno dopuštene finansijske iznose za LRS iz EFPRR	Sustavima nagrađivanja MP ostvariti dodatna sredstva/korištenje dodatnih izvora financiranja
Socijalni čimbenici				
Nezainteresiranost malih poljoprivrednih gospodarstava za ulaganjem	Mala	Srednji	Pravovremeno informiranje potencijalnih korisnika o natječajima LAG-a i pripremi projektne dokumentacije	Veća angažiranost zaposlenika LAG-a u razvoju projektnih ideja potencijalnih korisnika
Povećanje razvojnih razlika unutar područja LAG-a (zaleđe/ priobalje/otoci)	Mala	Srednji	Usmjeravanje potpore prema manje atraktivnim turističkim naseljima i davanje prednosti pri financiranju (sukladno programiranim kriterijima odabira)	Dodatne izmjene LRS-a, kriterija odabira
Unutarnji rizik				
Povećano administrativno opterećenje djelatnika LAG-a	Srednja	Visok	Kontinuirana obuka osoblja, učinkoviti upravljački alati i metode (IT sustavi)	Zapošljavanje novih djelatnika u LAG-u (novi izvori financiranja)/korištenje vanjskih stručnjaka kroz M11

¹ Verzija LRS „Laura“ usvojena 2021. g.

Prilog 6

Procjena broja projekata LRS¹ LAG-a „Laura“ u razdoblju 2014.-2020.

Mjera iz LRS	Indikativno po godinama provedbe: udio ugovorene javne potpore; iznos po godinama; broj projekata					Ukupno 2014.-2020
	2017	2018	2019	2020	2021*	
M1 (% udio)					100%	100
M1 (EUR)					250.000,00	250.000,00
M1 (br. projekata)					5	5
M2 (% udio)			100%			100
M2 (EUR)			105.000,00			105.000,00
M2 (br. projekata)			7			7
M8 (% udio)				66,27%	33,73%	100
M8 (EUR)				650.211,75	330.951,52	981.163,27
M8 (br. projekata)				8	4	12
M9 (% udio)			70	30		100
M9 (EUR)			8.246,70	3.534,30		11.781,00
M9 (br. projekata)			2	1		3
M10 (% udio)			70%	30%		100
M10 (EUR)			32.986,80	14.137,20		47.124,00
M10 (br. projekata)			2	1		3
M11 (% udio)	21,61%	24,54%	26,93%	26,93%		100
M11 (EUR)	66.825,08	75.887,02	83.269,58	83.269,57		309.251,25
Ukupno javna potpora (EUR)	66.825,08	75.887,02	229.503,08	751.152,82	580.951,52	1.704.319,52
Ukupno javna potpora (%)	3,92%	4,45%	13,47%	44,07%	34,09%	100%

*Sredstva ugovorena iz alokacije LAG-a za 2021. g. se mogu isplatiti do 2023.g. (pravilo n+3).. Sredstva za troškove iz tipa operacije 19.4 PRR 2014 - 2020. (M11 LRS) će se isplaćivati i nakon 2020.g.

¹ Verzija LRS „Laura“ usvojena 2019. g.

Prilog 7

Indikativni raspored provedbe Evaluacijskog plana

Aktivnosti	Godina provedbe i trajanje	Izvještavanje	Finansijska sredstva/vanjski stručnjak
Uspostava i rad ERS	Uspostava u 2017. godini te održavanje sastanaka najmanje dva puta godišnje	Informacije o radu ERS-a će biti prikazane u svakom GIP-u	-
Procjena u tijeku uspostavljenog sustava praćenja provedbe LRS-a	U prvom kvartalu 2017. godine. Sredstva će se osigurati u Godišnjem akcijskom planu provedbe za 2017. godinu (M11)	Informacije u GIP-u za 2017. godinu	po potrebi/ maksimalno 15% sredstava M11 za 2017. godinu
Procjena mogućnosti doprinosa LAG-a u očuvanju ornitološkog rezervata područja „Laura“	U prvom kvartalu 2018. godine. Sredstva osigurana u Godišnjem akcijskom planu provedbe za 2018. godinu (M11)	Informacije u GIP-u za 2018. godinu	maksimalno 5% sredstava M11 za 2018. godinu
Izgradnja evaluacijskih kapaciteta	kontinuirano	Informacija će biti u svakom GIP-u	financiranje iz M11
Samo-procjena/praćenje napretka u odnosu na postavljene vrijednosti pokazatelja (rezultati i izlaznih pokazatelja)	kontinuirano	Informacije će biti prikazane u svakom GIP-u	-
Mid - term evaluacija LRS „Laura“	Nakon najmanje jedne godine provedbe. Sredstva osigurana u finansijskoj alokaciji za 2018. godinu (M11).	Informacije će biti prikazane u GIP-u za 2018.godinu, poslane UT/MP u 2019. godini, Evaluacijsko izvješće će biti objavljeno na web stranici LAG-a.	maksimalno 40% sredstava M11 za 2018. godinu
Ex post evaluacija LRS „Laura“	Ne prije 2020. godine, ali završetak prije kraja 2023. Sredstva osigurana u finansijskoj alokaciji za 2020. godinu (M11)	Informacije će biti prikazane u Završnom GIP-u, a Evaluacijsko ex-post izvješće objavljeno na web stranici LAG-a	maksimalno 50% sredstava M11 za 2020. godinu
Procjena stanja i potreba za slijedeće programsko razdoblje područja LAG-a „Laura“	Ne prije 2019. godine, ali završetak prije kraja 2021. Sredstva mogu biti osigurana u Godišnjem akcijskom planu provedbe za 2019. godinu (M11)	Informacije će biti prikazane u GIP-u za 2021. godinu	po potrebi/ maksimalno 15% sredstava M11 za 2019. godinu
„Ad-hoc“ evaluacijske aktivnosti	Provodit će se tijekom razdoblja provedbe LRS-a na temelju uočenih potreba i rezultata provedenih evaluacija	Informacije će biti prikazane u svakom GIP-u, evaluacijska izvješća objavljena na web stranici LAG-a	po potrebi/ maksimalno do 10% godišnjih sredstava za M11, (isključujući godine 2018. (mid-term) i 2020. (ex-post)
Širenje rezultata evaluacije	Provodit će se tijekom razdoblja provedbe LRS-a	Informacije će biti prikazane u svakom GIP-u	-

PRILOG 8

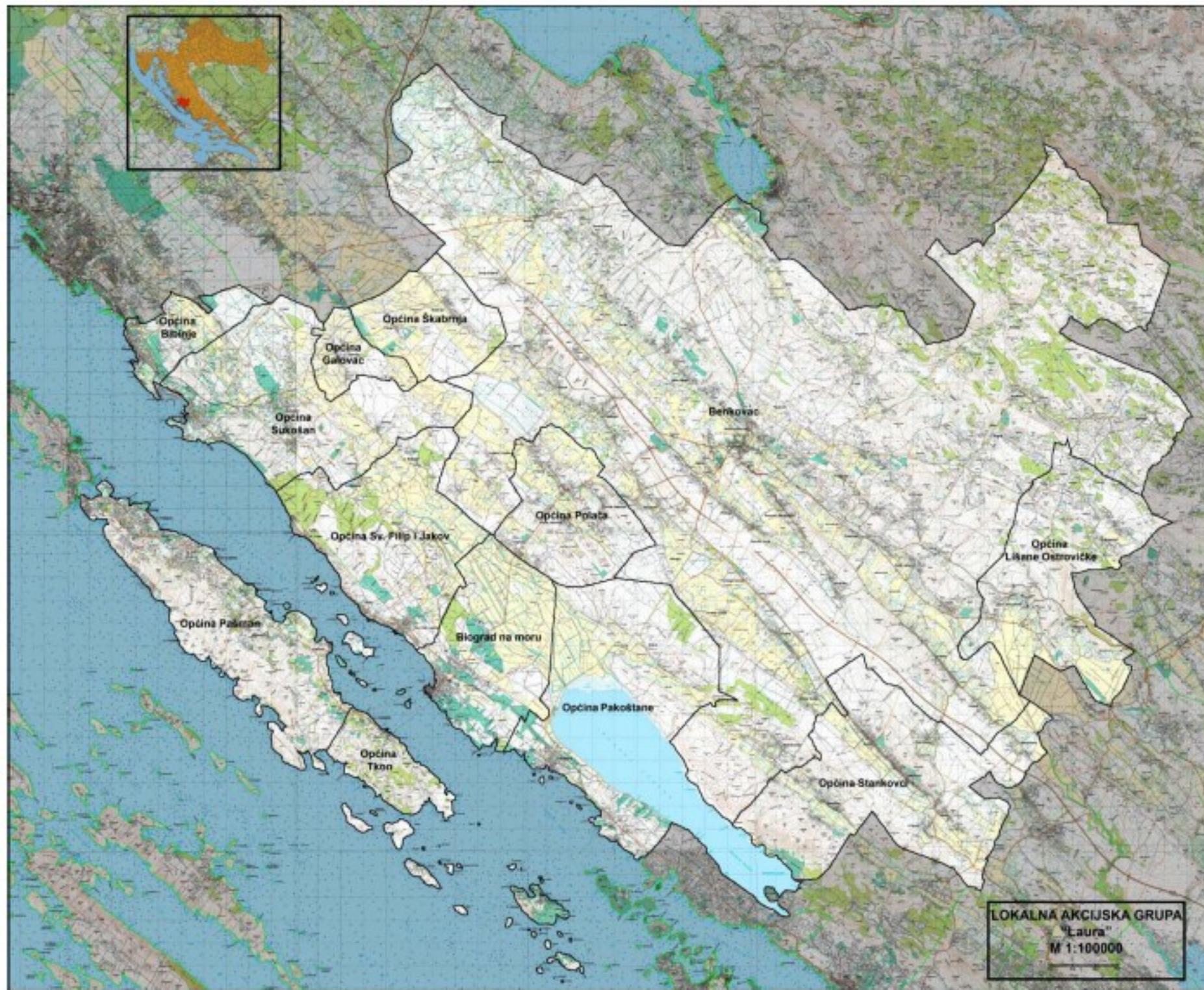
Popis aktivnosti uključivanja dionika u izradu LRS

Svrha sastanka	Datum održavanja	Mjesto održavanja	Broj sudionika
Informativni sastanak u svrhu izrade LRS	10.12. 2015. god.	Biograd na Moru	18
	12.01. 2016. god.	Bibinje	9
	12.01. 2016. god.	Galovac	6
	12.01. 2016. god.	Sukošan	6
	13.01. 2016. god.	Biograd na Moru	6
	13.01. 2016. god.	Sv. Filip i Jakov	10
	13.01. 2016. god.	Lišane Ostrovičke	6
Radni sastanak s Javnim sektorom u svrhu izrade LRS	14.01. 2016. god.	Škabrnja	4
	14.01. 2016. god.	Tkon	13
	14.01. 2016. god.	Pašman	17
	15.01. 2016. god.	Benkovac	7
	15.01. 2016. god.	Stankovci	5
	15.01. 2016. god.	Polača	7
	15.01. 2016. god.	Pakoštane	7
Informativni sastanak za dionike iz civilnog i privatnog sektora u svrhu izrade LRS	25.01. 2016. god.	Škabrnja	16
	25.01. 2016. god.	Polača	25
	26.01. 2016. god.	Pakoštane	25
	26.01. 2016. god.	Sukošan	20
	27.01. 2016. god.	Sv. Filip i Jakov	24
	28.01. 2016. god.	Benkovac	32
	08.02. 2016. god.	Bibinje	19
1. Sastanak radne skupine u svrhu izrade SWOT analize	02.02. 2016. god.	Biograd na Moru	15
2. Sastanak radne skupine	15.02. 2016. god.	Biograd na Moru	15
3. Sastanak radne skupine	08.03. 2016. god.	Biograd na Moru	14
4. Sastanak radne skupine	15.03. 2016. god.	Biograd na Moru	16

Izradi Lokalne razvojne strategije prethodili su informativni i radni sastanci s ciljem uključivanja dionika s područja LAG-a „Laura“. U tom procesu ukupno je bilo uključeno 342 sudionika kroz ukupno 25 sastanaka. Na prvom informativnom sastanku stanovništvo s područja LAG-a upoznato je s procesom izrade Lokalne razvojne strategije i prikazane su mogućnosti koje se pružaju kroz takav razvojni dokument na razvoj zajednice. Tijekom radnih sastanaka s javnim sektorom obuhvaćeno je svih 13 jedinica lokalne samouprave te su zabilježene projektne ideje koje bi se trebale realizirati u narednom razdoblju do 2020. godine. Na tim sastancima su također evidentirani problemi s kojima se javni sektor suočava tijekom realiziranja svojih projekata poput neriješenih imovinsko pravnih odnosa i nedostatka stručnog kadra potrebnog za realiziranje i provedbu projekata financiranih iz EU fondova. Drugim krugom informativnih sastanaka obuhvaćeni su dionici iz privatnog i civilnog sektora na kojima su dionici informirani o mogućnostima koje im se pružaju u narednom razdoblju kroz Program ruralnog razvoja, kao i važnosti ispunjavanja projektnih obrazaca koji će biti

uvršteni sam dokument Lokalne razvojne strategije te na taj način odrediti smjer razvoja područja LAG-a.

Na 4 preostala radna sastanka radnoj skupini je predstavljena SWOT analiza, mjere, prioriteti i ciljevi kao i sam nacrt Lokalne razvojne strategije koji je ostavljen sudionicima komentiranje. Svi sudionici radnih sastanak aktivno su bili uključeni kroz definiranje snaga, slabosti, prilika i prijetnji potrebnih za kvalitetnu izradu SWOT analize, kao i kroz određivanje mjera prioriteta, vizije i ciljeva gdje su svojim prijedlozima i primjedbama doprinijeli kvalitetnoj izradi dokumenta LRS.

LOKALNA AKCIJSKA GRUPA
"Laura"
M 1:100000

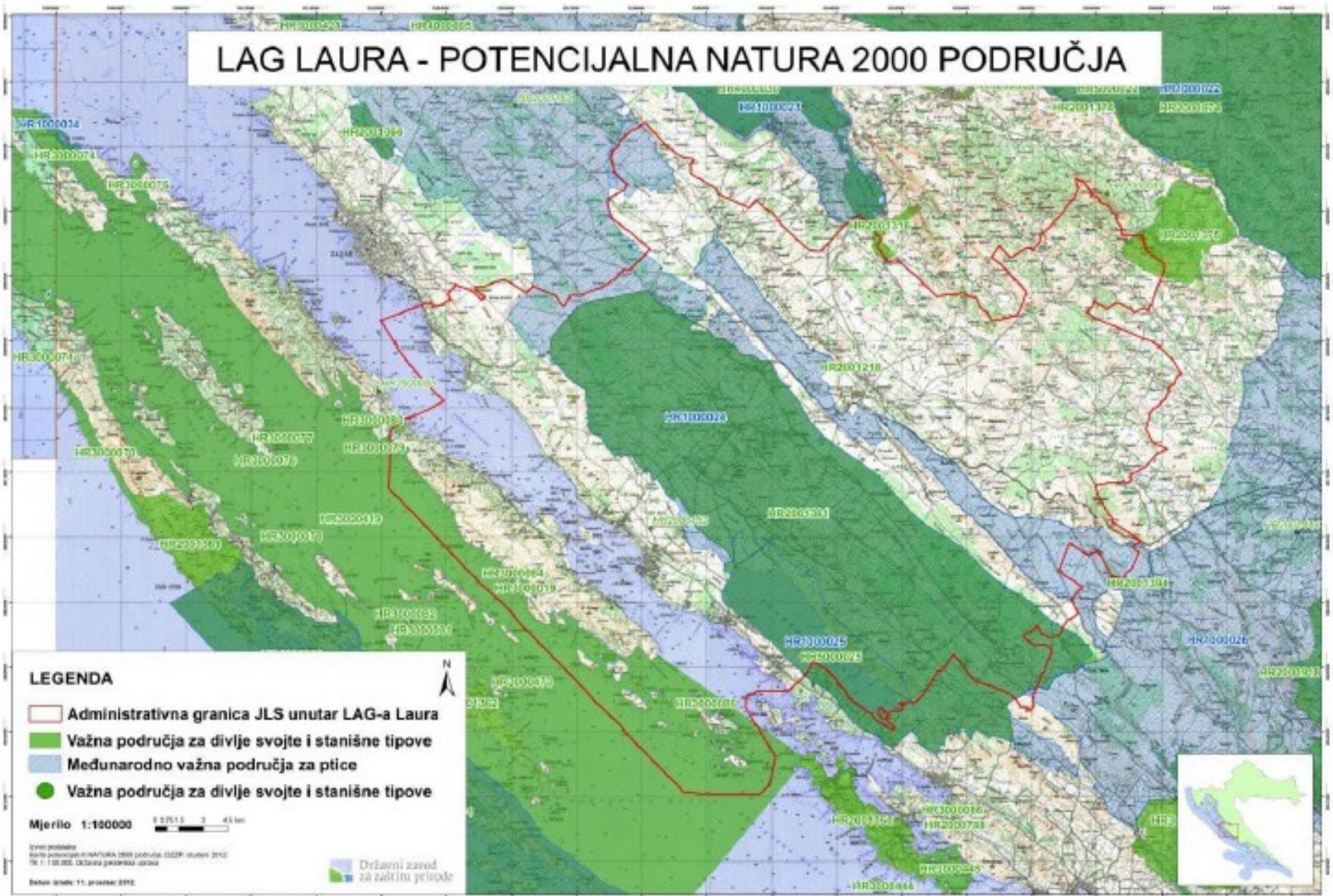
Prilog 10.

Broj stanovnika i površine naselja na području LAG-a „Laura“

JLS	Naselje	Površina u km2	Broj stanovnika
Benkovac	Benkovac	3,77	2.866
	Benkovačko selo	3,81	789
	Bjelina	25,29	92
	Brgud	23,42	13
	Bruška	14,51	113
	Buković	9,82	526
	Bulić	11,53	147
	Dobra Voda	3,53	113
	Donje Biljane	18,21	102
	Donje Ceranje	6,25	22
	Donji Karin	18,81	174
	Donji Kašić	8,45	63
	Donji Lepuri	11,87	174
	Gornje Biljane	18,22	170
	Gornje Ceranje	4,97	62
	Islam Grčki	13,79	150
	Kolarina	13,08	39
	Korlat	18,85	353
	Kožlovac	12,14	20
	Kula Atlagić	13,62	184
	Lisičić	8,89	263
	Lišane Tinjske	5,66	97
	Medviđa	41,7	140
	Miranje	9,34	303
	Nadin	12,76	406
	Perušić Benkovački	4,71	153
	Perušić Donji	3,31	123
	Podgrađe	4,34	87
	Podlug	4,67	177
	Popovići	41,16	210
	Pristeg	21,05	316
	Prović	7,05	93
	Radošinovci	18,9	238
	Raštević	15,37	468
	Rodaljice	6,97	67
	Smilčić	8,28	248
	Šopot	6,61	281
	Tinj	7,95	530
	Vukšić	15,05	513
	Zagrad	10,04	85
	Zapužane	6,02	56

Biograd na Moru	Biograd na Moru	37,17	5.569
Bibinje	Bibinje	13,04	3.985
Galovac	Galovac	9,5	1.234
Lišane Ostrovičke	Dobropoljci	18,98	29
	Lišane Ostrovičke	19,98	583
	Ostrovica	10	86
Pakoštane	Drage	6,63	893
	Pakoštane	7,42	2.191
	Vrana	65,92	790
	Vrgada	3,5	249
Pašman	Banj	4,47	193
	Dobropoljana	6,02	279
	Kraj	6,8	281
	Mrljane	4,64	249
	Neviđane	8,42	376
	Pašman	12,55	392
	Ždrelac	5,49	312
Polača	Donja Jagodnja	7,98	113
	Gornja Jagodnja	8,63	85
	Kakma	2,89	213
	Polača	10,47	1.057
Stankovci	Banjevci	18,77	447
	Bila Vlaka	7,44	164
	Budak	11,54	402
	Crljenik	3,42	130
	Morpolača	6,08	49
	Stankovci	11,71	688
	Velim	9,68	123
Sukošan	Debeljak	18,64	919
	Glavica	2,78	185
	Gorica	15,13	671
	Sukošan	19,86	2.808
Sv. Filip i Jakov	Donje Raštane	5,21	499
	Gornje Raštane	6,53	456
	Sikovo	12,28	374
	Sv. Filip i Jakov	11,09	1.667
	Sv. Petar na Moru	7,33	403
	Turanj	5,12	1.207
Škabrnja	Prkos	7,74	363
	Škabrnja	14,91	1.413
Tkon	Tkon	13,5	763
	Ugrinić	1,36	

LAG LAURA - POTENCIJALNA NATURA 2000 PODRUČJA

Prilog 12.

Popis kulturne baštine na području LAG-a „Laura“

JLS	Lokacija	Naziv kulturnog dobra	Vrsta kulturnog dobra
Biograd na Moru	Biograd na Moru	Arheološki ostaci crkve sv. Tome	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Biograd na Moru	Arheološko nalazište Baštijunski brig Istok	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina
	Biograd na Moru	Arheološko nalazište Baštijunski brig Zapad	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Biograd na Moru	Crkva sv. Ivana Evangelista	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Biograd na Moru	Crkva sv. Stošije	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Biograd na Moru	Drveni retabl oltara iz crkve sv. Stošije	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Biograd na Moru	Kulturno-povijesna cjelina grada Biograda na moru	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina
	Biograd na Moru	Ostaci antičke arhitekture	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Biograd na Moru	Ostaci antičkog pristaništa	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Biograd na Moru	Ostaci crkve sv. Katarine	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Biograd na Moru	Ostaci velikog antičkog operativnog pristaništa i okolnog kulturnog sloja	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Biograd na Moru	Teret potopljenog broda kod Gnalića iz Zavičajnog muzeja	Pokretno kulturno dobro - zbirka
	Biograd na Moru	Zavičajni muzej Biograd na Moru - muzejska građa	Pokretno kulturno dobro - muzejska građa
Galovac	Galovac	Slika Sv. Mihovil sa sv. Ivanom Krsiteljem i sv. Jeronimom	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
Benkovac	Benkovac	Arheološko nalazište Lastvine	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Benkovac	Kaštel Benković i crkva sv. Ante	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Benkovac	Kaštel Benković i crkva sv. Ante	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Benkovac	Kulturno-povijesna cjelina grada Benkovca	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina
	Benkovac	Mauzolej obitelji Meštrović	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno

	Benkovac	Velika pećina u kanjonu rječice Kličevice	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Brgud	Arheološko nalazište gradina Jarebinjak	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Donje Biljane	Crkva i arheološko nalazište u Veljanima	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Donji Karin	Arheološka zona gradine Miodrag s ostacima antičkoga Coriniuma i srednjovjekovnoga Karina	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Donji Karin	Arhiv franjevačkog samostana Provincije Presvetog Otkupitelja	Pokretno kulturno dobro - zbirka
	Donji Karin	Ostaci crkve sv. Marka (Nikole)	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Donji Lepuri	Arheološki kompleks s ostacima ranokršćanske i srednjovjekovne crkve sv. Martina na groblju	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Gornje Biljane	Crkva sv. Đurđa i okolno groblje	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Islam Grčki	Etnografska zbirka u Kuli Stojana Jankovića	Pokretno kulturno dobro - zbirka
	Islam Grčki	Kula Stojana Jankovića i crkva sv. Đurđa	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Islam Grčki	Šesterolisna crkva i samostan na nalazištu Manastirine	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Korlat	Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije - "Runjavica" na groblju	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Kula Atlagić	Crkva sv. Nikole	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Kula Atlagić	Crkva sv. Petra	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Medviđa	Crkva sv. Ivana Krstitelja	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Nadin	Arheološki ostaci građevine s mozaičnim podom na položaju Trnovac/Lužine	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Nadin	Arheološko nalazište gradina Nadin-zapadna padina	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Nadin	Niz od tri gradine - Križova glavica, Nadin (Nedinum) i Vjenac	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Podgrađe	Arheološko nalazište Asseria	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Podgrađe	Crkva sv. Duha	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Raštević	Arheološko nalazište Kutlovića gradina	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno

	Raštević	Utvrda Kličevica	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Rodaljice	Glavni oltar	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Šopot	Arheološko nalazište Mala gradina	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Šopot	Srednjovjekovna crkva na arheološkom nalazištu Crkvina	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Tinj	Ostaci utvrde i crkva sv. Ivana Krstitelja na arheološkom nalazištu Gradina	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Vukšić	Gradina	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
Pakoštane	Pakoštane	Arheološki lokalitet Crkvina	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Pakoštane	Kulturno-povijesna cjelina Pakoštane	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina
	Pakoštane	Novovjekovni brodolom	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Pakoštane	Ophodno Raspelo	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Pakoštane	Ostaci antičke arhitekture	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Pakoštane	Ostaci kasnoantičkog brodoloma	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Pakoštane	Retabl oltara u crkvi Uzašašća Gospodinova	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Pakoštane	Slika "Bogorodice s djetetom, sv. Mihovilom i sv. Petrom"	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Vrana	Arheološko nalazište gradina Samograd	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Vrana	Crkva sv. Nediljice	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Vrana	Kipovi i dijelovi oltara u vlasništvu župe Sv. Mihovila u Vrani	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Vrana	Maškovića han	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Vrana	Templarska gradina	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
Vrgada	Vrgada	Crkva sv. Andrije	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Glavica	Arheološka nalazišta gradina Vrčevo i uzvisina Torine-Krugle	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Sukošan	Antičke pristanišne instalacije	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno

	Sukošan	Crkva Gospe od Milosrđa	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Sukošan	Kulturno-povijesna cjelina Sukošan	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina
Bibinje	Bibinje	Arheološki ostaci rimskog akvedukta Biba-Jader (Vrana-Zadar) u predjelu Lonića	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina
	Bibinje	Crkva sv. Roka Ispovjednika	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Bibinje	Drveni retabl glavnog oltara	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Bibinje	Inventar riznice crkve sv. Roka	Pokretno kulturno dobro - zbirka
	Bibinje	Kulturno-povijesna cjelina naselja Bibinje	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina
	Bibinje	Arheološki ostaci rimskog akvedukta Biba-Jader (Vrana-Zadar) u predjelu Lonića	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina
	Bibinje	Crkva sv. Roka Ispovjednika	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Bibinje	Drveni retabl glavnog oltara	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Bibinje	Inventar riznice crkve sv. Roka	Pokretno kulturno dobro - zbirka
	Bibinje	Kulturno-povijesna cjelina naselja Bibinje	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina
Pašman	Banj	Crkva sv. Kuzme i Damjana	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Kraj	Inventar samostana sv. Duje u Kraju na otoku Pašmanu	Pokretno kulturno dobro - zbirka
	Kraj	Ostaci velikog antičkog mola s bogatim kulturnim slojem u okolini	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Kraj	Reljef sv. Jeronima u špilji iz Zbirke franjevačkog samostana sv. Duje	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Kraj	Samostan sv. Duje	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Kraj	Samostan sv. Duje	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Kraj	Slika "Bogorodica s Djetetom i sv. Ivanom Krstiteljem"	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Kraj	Slika "Bogorodica Žalosna"	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Kraj	Slika "Sv. Sebastijan"	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Kraj	Zbirka starih i rijetkih knjiga knjižnice franjevačkog samostana sv. Duje	Pokretno kulturno dobro - zbirka

	Neviđane	Kulturno-povijesna cjelina Neviđane	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina
	Neviđane	Ostaci antičkog pristaništa	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Neviđane	Ostaci rimskih građevina i ostaci okolne rimske keramike	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Neviđane	Tradicijski godišnji običaj neviska koleda	Nematerijalno kulturno dobro
	Pašman	Antičko pristanište	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Pašman	Crkva sv. Roka	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Pašman	Ostaci antičke submarine arhitekture s pokretnim nalazima u okolini	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Pašman	Otok Ričul	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina
	Pašman	Slika Sv. Petar i sv. Pavao i slika Sv. Ivan Krstitelj i sv. Šimun iz župne crkve Rođenja Blažene Djedvice Marije	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Ždrelac	Crkva sv. Luke	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Ždrelac	Ljetnikovac Katić	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Ždrelac	Slike Bogorodica s Djetetom i svecima iz crkve sv. Luke	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
Tkon	Tkon	Arheološko nalazište Poljana	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Tkon	Crkva Gospe Žalosne	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Tkon	Crkva sv. Antuna Opata	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Tkon	Crkva sv.Tome Apostola	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Tkon	Glavni oltar crkve sv. Tome	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Tkon	Oltarna slika "Bogorodice s djitetom"	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Tkon	Samostan sv. Kuzme i Damjana	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Tkon	Samostan sv. Kuzme i Damjana	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Tkon	Slika Bogorodica sa sv. Antunom pustinjakom, sv. Ćirilom i sv. Metodom	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Tkon	Tkonsko raspelo	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno

	Tkon	Utvrda Pustograd	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Tkon	Veliki tor (Ugrinići)	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
Škabrnja	Škabrnja	Crkva sv. Luke na groblju	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Škabrnja	Crkva sv. Marije na Ambaru	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
Polača	Polača	Gradina Štrkovača	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Polača	Gradina Trojan	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
Sv. Filip i Jakov	Turanj	Arheološki ostaci crkve na otoku Babcu	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Turanj	Crkva sv. Andrije	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Turanj	Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije na groblju	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Turanj	Gradina	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Turanj	Kula	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Turanj	Kulturno povijesna cjelina mjesta Turanj	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina
	Turanj	Ostaci antičke arhitekture	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Turanj	Ostaci antičkog pristaništa	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Turanj	Zaseok Mandići i kula Fortica na otoku Babcu	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina
	Sveti Filip i Jakov	Crkva sv. Roka (sv. Mihovil)	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Sveti Filip i Jakov	Dvorine - ostaci Rogovskoga dvora	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Sveti Filip i Jakov	Kulturno-povijesna cjelina naselja Sv. Filipa i Jakova	Nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina
	Sveti Filip i Jakov	Ostaci antičke rustične vile s pristaništem	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Sveti Filip i Jakov	Rogovsko raspelo	Pokretno kulturno dobro - pojedinačno
	Sveti Filip i Jakov	Stara župna crkva sv. Mihovila	Nepokretno kulturno dobro - pojedinačno

Prilog 13.

Poduzetničke zone na području LAG-a „Laura“

JLS	Naziv i lokacija zone	Površina (ha)	Namjena
Benkovac	Posl. ind. zona Benkovačko selo	37	posl. - proizvodna
	Posl. ind. zona Veljani, Biljane Donje	44,53	posl. - proizvodna
	Posl. Ind. zona Šopot, Šopot	62,79	posl. - proizvodna
Biograd	Kom. serv. zona Bučina, Biograd	12,38	proiz. - servis
	Industrijska zona Biograd	20,2	proiz. - servis
Bibinje	Posl. zona Lonići, Bibinje	50	posl. - proizvodna
	Poslovna zona Gromica, Bibinje	250	posl. - proizvodna
Pakoštane	Servisna zona Pakoštane, Pakoštane	11	proiz. - servis
Pašman	Kopilje, Pašman	3	proiz. - servis
Polača	Primat, Polača	10	proiz. - servis
	Ind. Zona Brig, Polača	28,5	industrijska
	Ind. zona Kamenolomi, Jagodnja Gornja	122	industrijska
Stankovci	Novi stankovci, Velim	306,7	proiz. - usl.
Sukošan	Kosmatac, Sukošan	21	proizv. - zanat.
	Brižine, Sukošan	23	proizv. - zanat.
	Barake, Debeljak	10,8	proizv. - zanat.
	Drinjine, Gorica	53,5	proizvodna
Sv. Filip i Jakov	Gnojine, Sv. Filip i Jakov	14	pod. - serv.
Škabrnja	Posl.-indus. zona Marinovac, Škabrnja	11,77	proiz. - usl.
Tkon	Zona proizvodne namjene, Ugrinić, Tkon	2,41	proizvodna

Prilog 14.

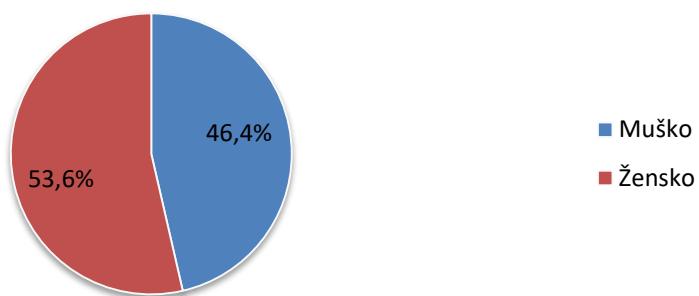
Analiza rezultata ispunjenih anketnih upitnika

2. DEMOGRAFSKO SOCIJALNE ZNAČAJKE ANKETIRANIH OSOBA	3
2.1. Spol.....	3
2.2. Općina ili grad iz kojeg dolazite?.....	3
2.3. Stručna spremu	3
2.4. Status zaposlenja	4
3. PERCEPCIJA STANJA U GRADU/OPĆINI.....	4
3.1. Kako biste ocijenili kvalitetu pružanja usluga na području Vašeg grada ili općine?	4
3.1.1. Zaštita okoliša.....	4
3.1.2. Stanovanje	5
3.1.3. Pružanje komunalnih usluga.....	5
3.1.4. Pružanje zaštite od požara	5
3.1.5. Prikupljanje i odlaganje otpada	6
3.1.6. Održavanje cesta.....	6
3.1.7. Upravljanje općinskim/gradskim vlasništvom	6
3.1.8. Pružanje primarne zdravstvene zaštite	7
3.1.9. Pružanje socijalne skrbi.....	7
3.1.10. Obrazovanje.....	7
3.1.11. Briga o djeci predškolske dobi	8
3.1.12. Kultura i sport.....	8
3.1.13. Poticanje poduzetništva.....	8
3.1.14. Prostorno i urbanističko planiranje.....	9
3.1.15. Izdavanje suglasnosti i dozvola	9
3.1.16. Informiranje stanovništva i dostupnost informacija	9
3.2. Koja gospodarska područja na području Vašeg grada/općine treba posebno poticati (broj 1 predstavlja minimalnu potrebu za ulaganjem u određeno područje dok broj 5 predstavlja maksimalnu potrebu).....	10
3.2.1. Infrastruktura	10
3.2.2. Komunalna djelatnost.....	10
3.2.3. Sport	10
3.2.4. Kultura.....	11

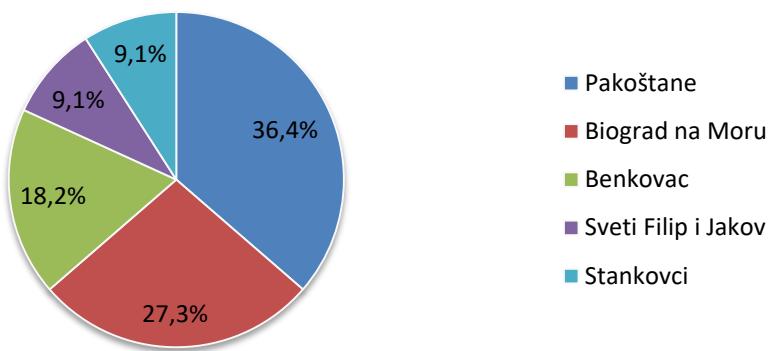
3.2.5.	Obrazovanje.....	11
3.2.6.	Socijalna skrb	11
3.3.	Kako biste ocijenili utjecaj sljedećih čimbenika na razvoj gospodarstva u Vašem gradu ili općini? (1 – najmanji problem, 5 – najveći problem).....	12
3.3.1.	Ograničen pristup sredstvima za financiranje	12
3.3.2.	Visoke cijene ulaznih troškova za proizvodnju	12
3.3.3.	Neučinkovita državna administracija	12
3.3.4.	Neučinkovita lokalna/gradska administracija.....	13
3.3.5.	Nestabilnost javnih politika/vlasti	13
3.3.6.	Korupcija i kriminal	13
3.3.7.	Neadekvatna infrastruktura	14
3.3.8.	Zastarjela tehnologija u proizvodnji	14
3.3.9.	Složenost poreznih propisa i previsoke porezne stope	14
3.3.10.	Nedovoljno obrazovana radna snaga.....	15
3.3.11.	Nemogućnost ili kašnjenje naplate za prodanu robu ili izvršene usluge	15
4.	PLANIRANJE RAZVOJNIH AKTIVNOSTI	15
4.1.	Planirate li u idućih 5 godina ulaganje/investicije u:.....	15
4.2.	Namjeravate li planirane investicije/ulaganja prijaviti na natječaje iz Programa ruralnog razvoja	16
4.3.	Odaberite jednu ili više mjera kroz koju biste u idućih 5 godina pokušali ostvariti financiranje iz Programa ruralnog razvoja	16
4.4.	Jeste li član neke udruge?	17
4.5.	Jeste li čuli za Lokalnu akcijsku grupu „Laura“?	17
4.6.	Biste li se željeli aktivno uključiti u razvoj Lokalne akcijske grupe „Laura“?	17
4.7.	Biste li željeli živjeti u nekom drugom mjestu izvan područja LAG „Laura“	18
4.8.	Želite li se dodatno informirati o Programu ruralno razvoja RH 2014.-2020.god.	18

2. DEMOGRAFSKO SOCIJALNE ZNAČAJKE ANKETIRANIH OSOBA

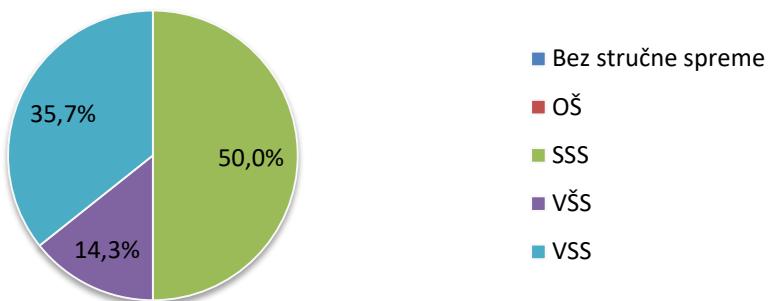
2.1. Spol

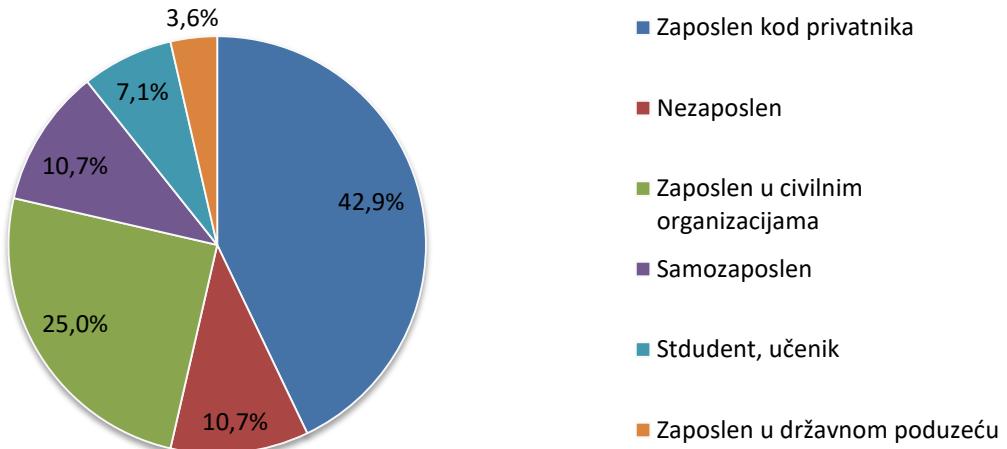
2.2. Općina ili grad iz kojeg dolazite?

2.3. Stručna spremu

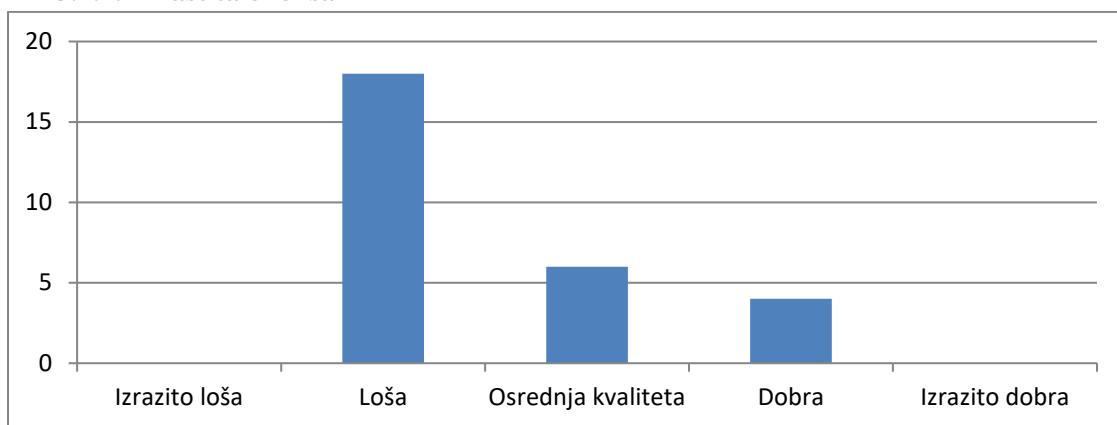
2.4. Status zaposlenja

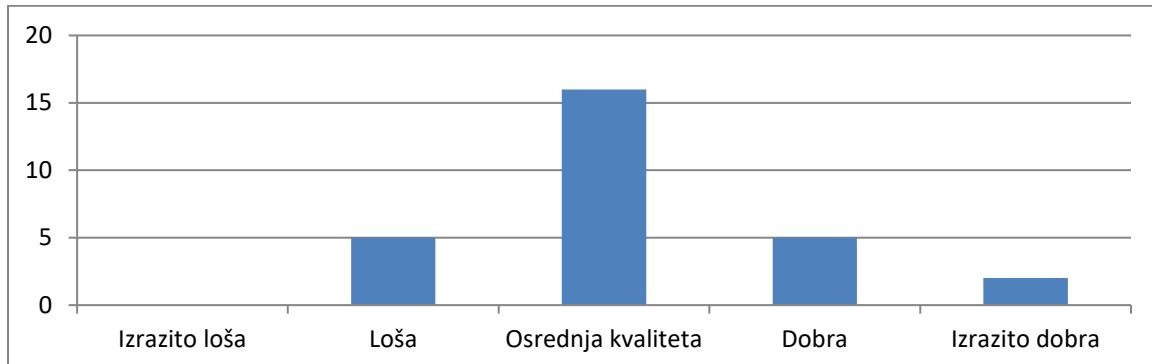
3. PERCEPCIJA STANJA U GRADU/OPĆINI

3.1. Kako biste ocijenili kvalitetu pružanja usluga na području Vašeg grada ili općine?

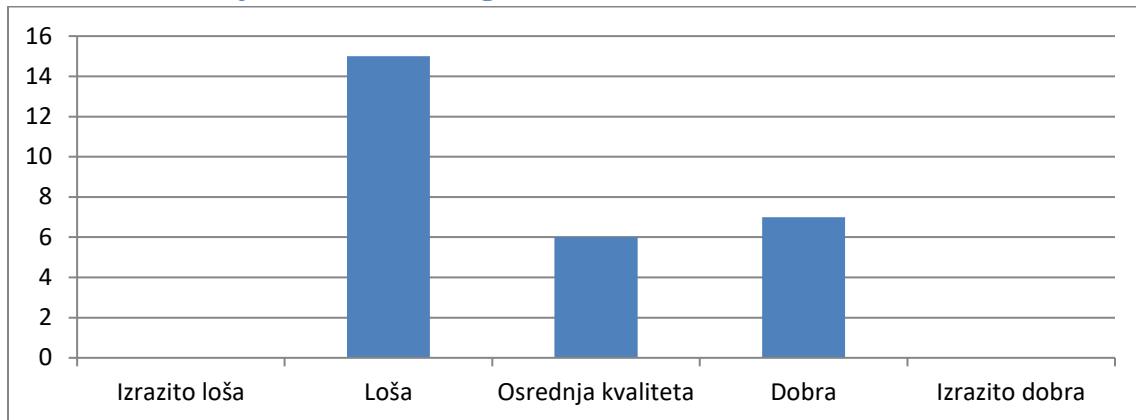
3.1.1. Zaštita okoliša

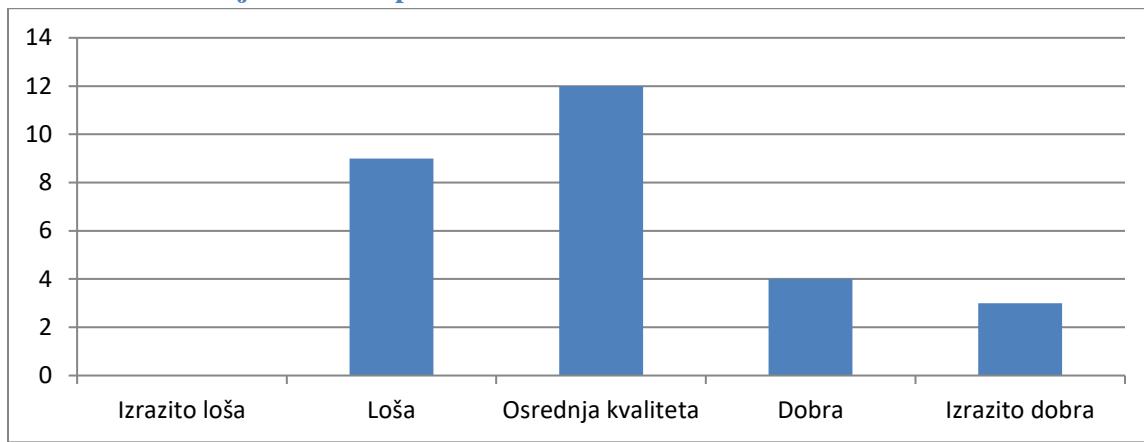
3.1.2. Stanovanje

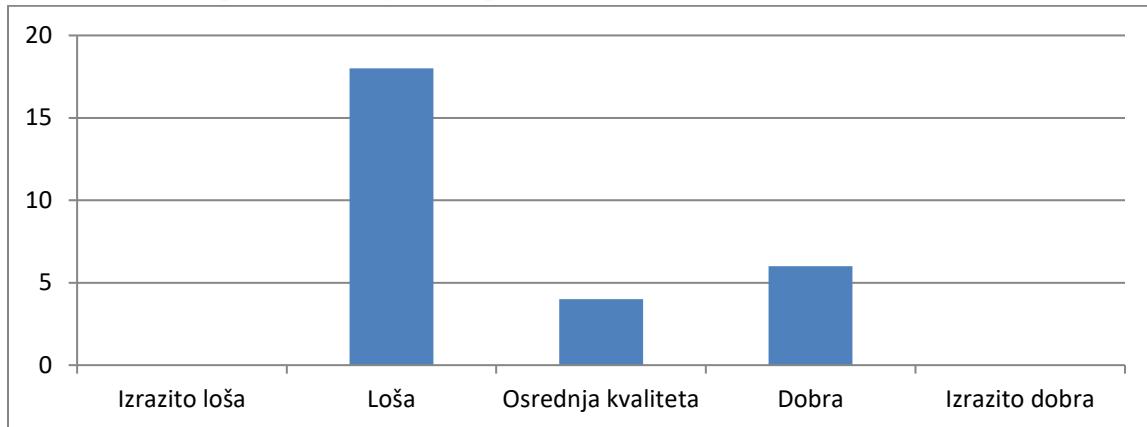
3.1.3. Pružanje komunalnih usluga

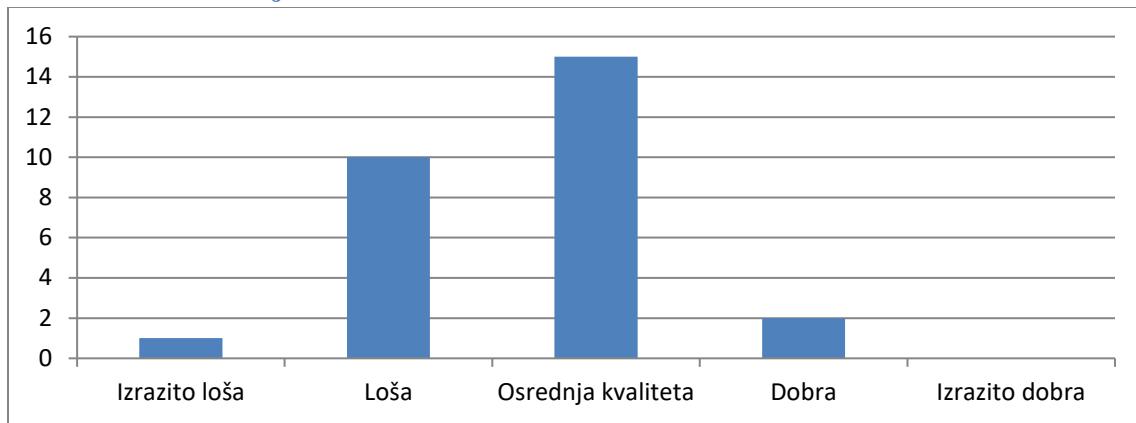
3.1.4. Pružanje zaštite od požara

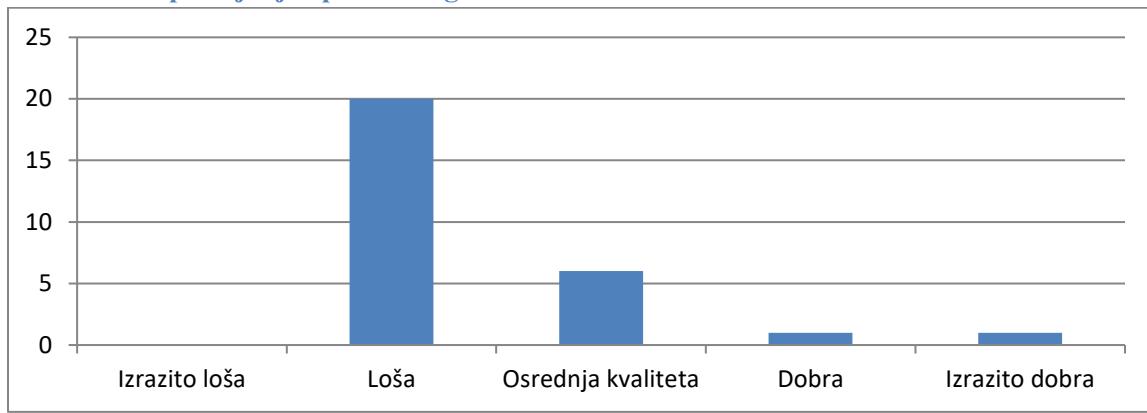
3.1.5. Prikupljanje i odlaganje otpada

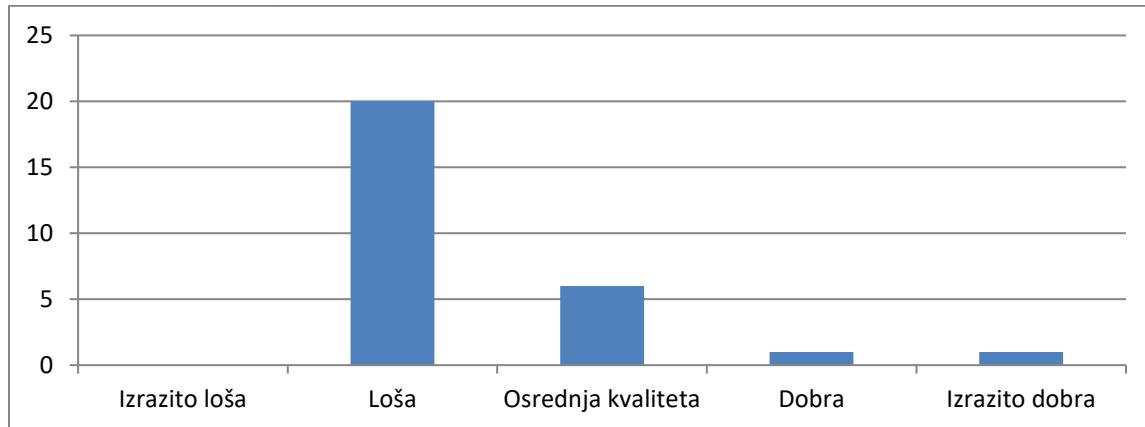
3.1.6. Održavanje cesta

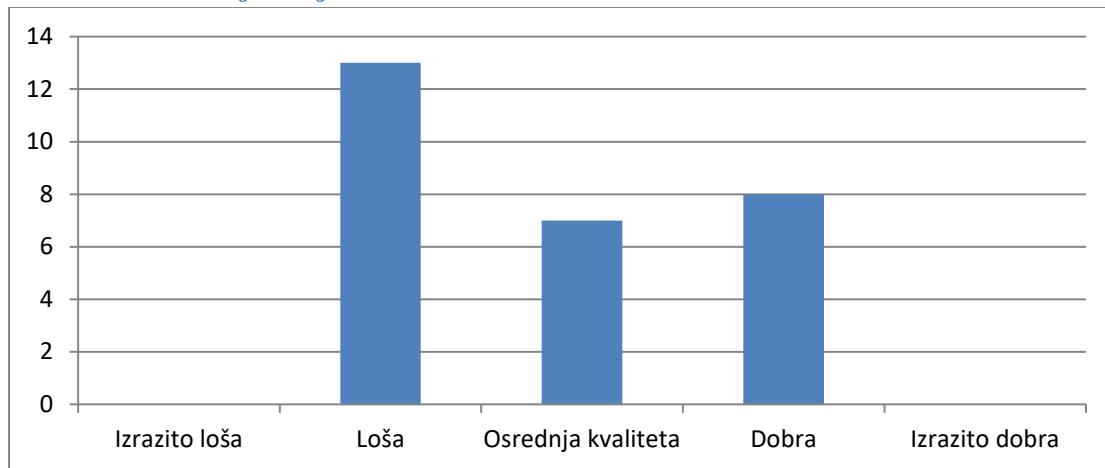
3.1.7. Upravljanje općinskim/gradskim vlasništvom

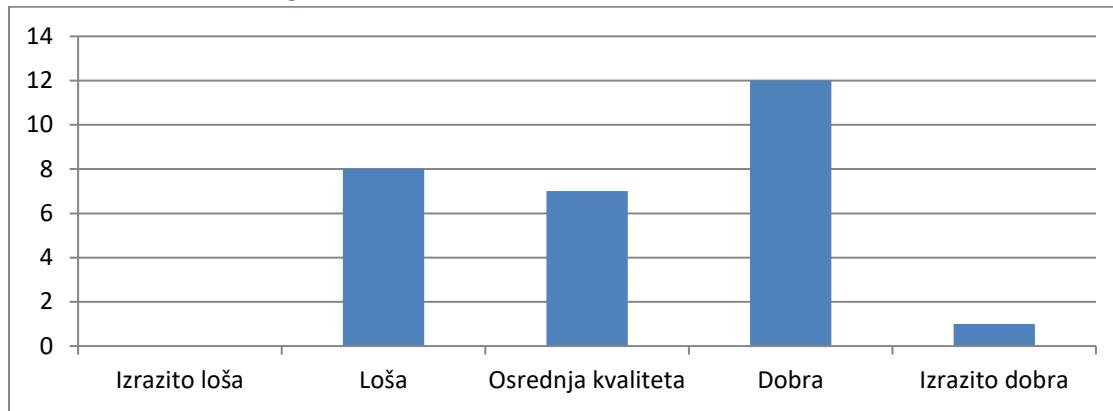
3.1.8. Pružanje primarne zdravstvene zaštite

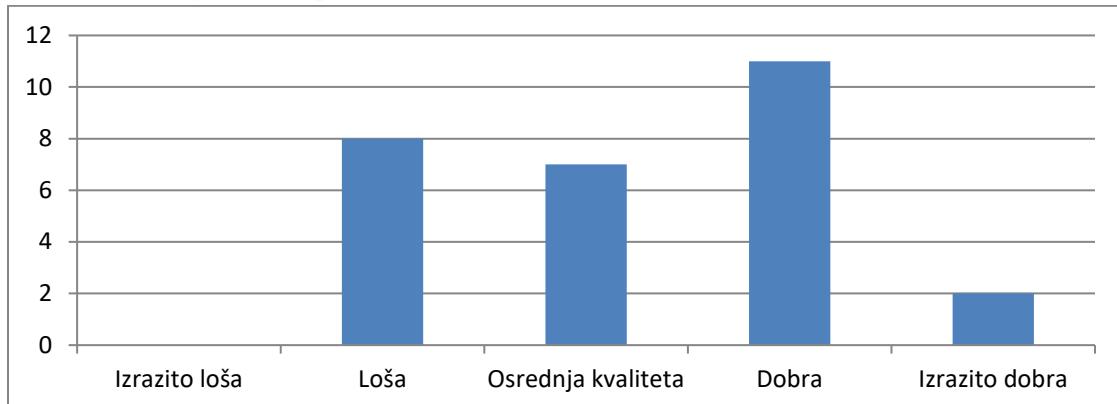
3.1.9. Pružanje socijalne skrbi

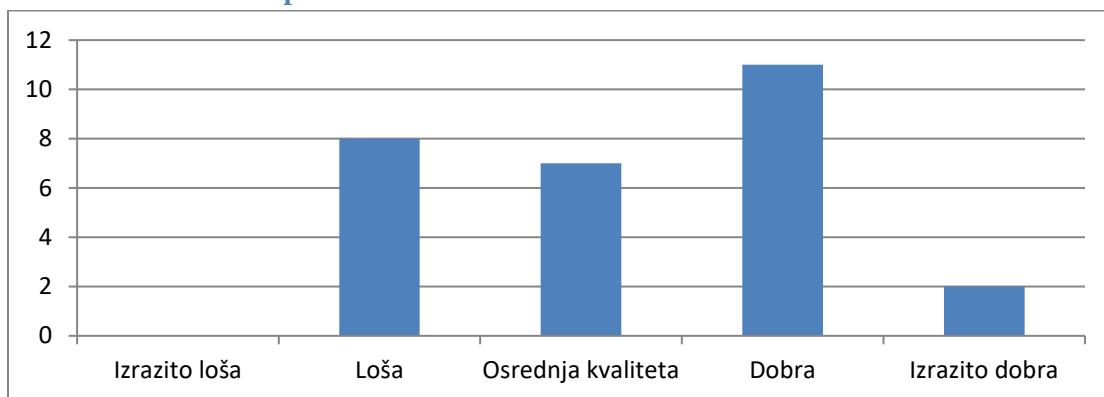
3.1.10. Obrazovanje

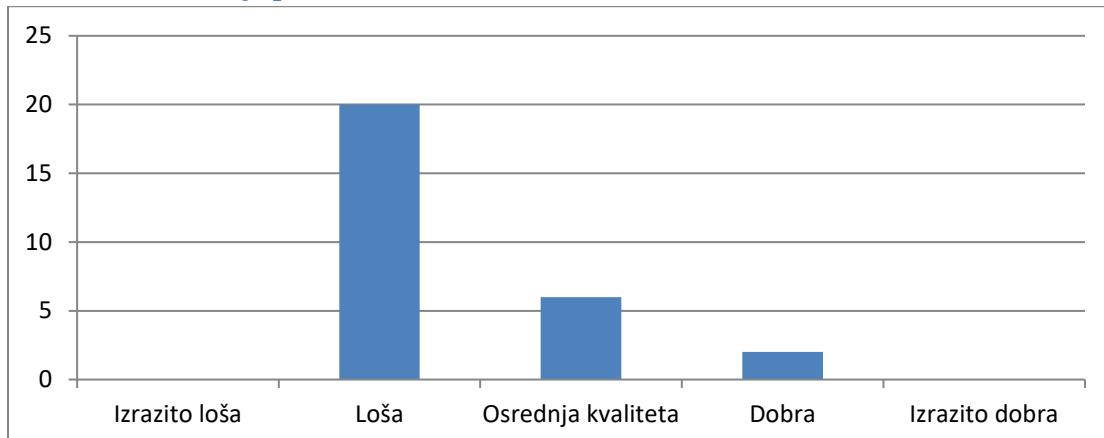
3.1.11. Briga o djeci predškolske dobi

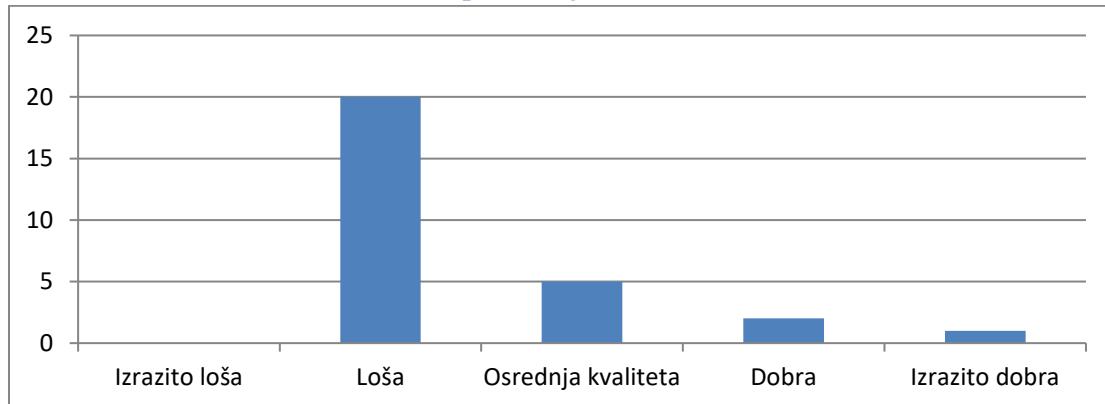
3.1.12. Kultura i sport

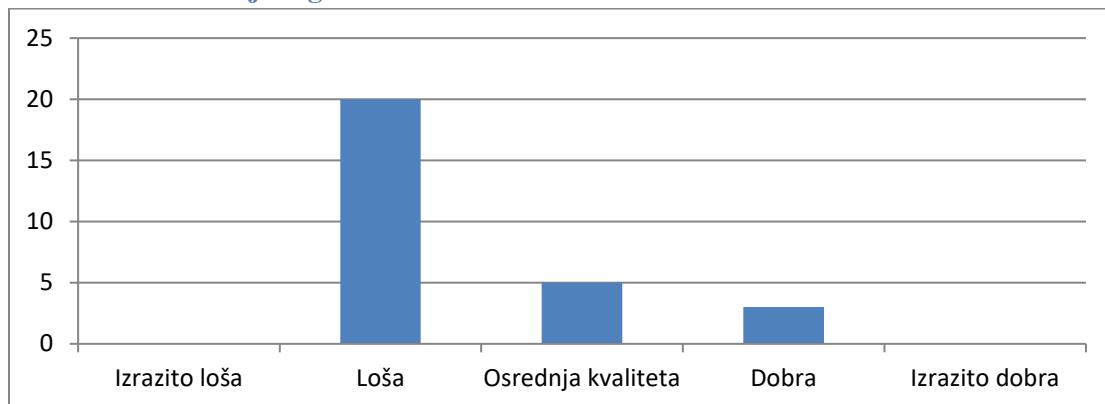
3.1.13. Poticanje poduzetništva

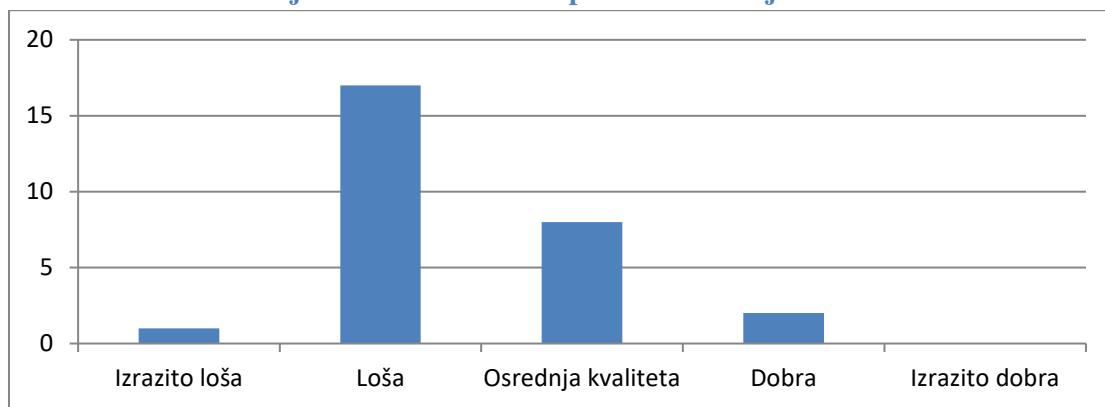
3.1.14. Prostorno i urbanističko planiranje

3.1.15. Izdavanje suglasnosti i dozvola

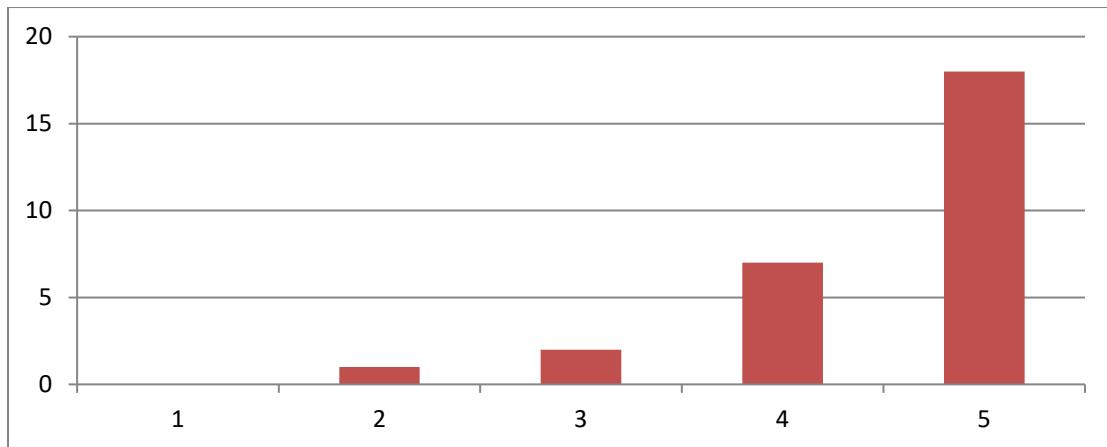

3.1.16. Informiranje stanovništva i dostupnost informacija

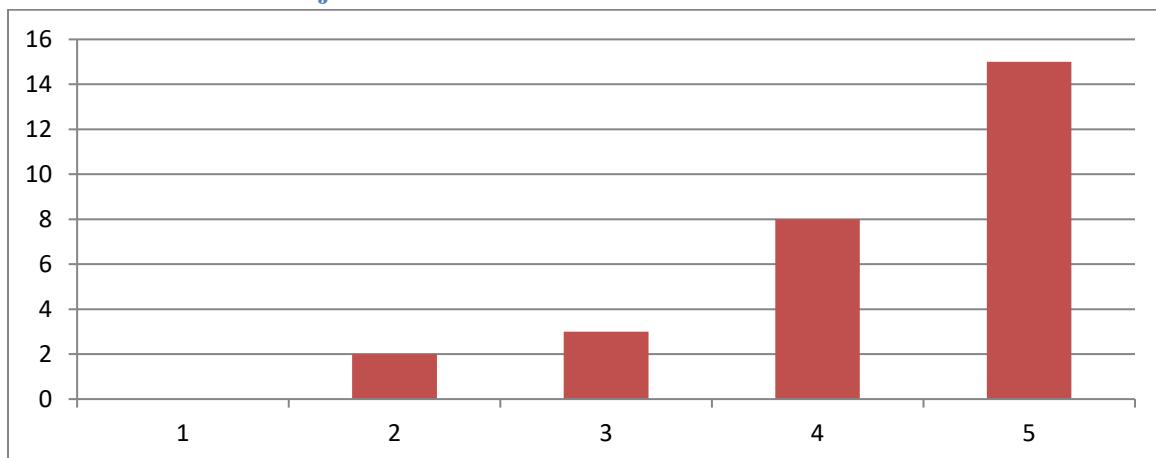

3.2. Koja gospodarska područja na području Vašeg grada/općine treba posebno poticati (broj 1 predstavlja minimalnu potrebu za ulaganjem u određeno područje dok broj 5 predstavlja maksimalnu potrebu)

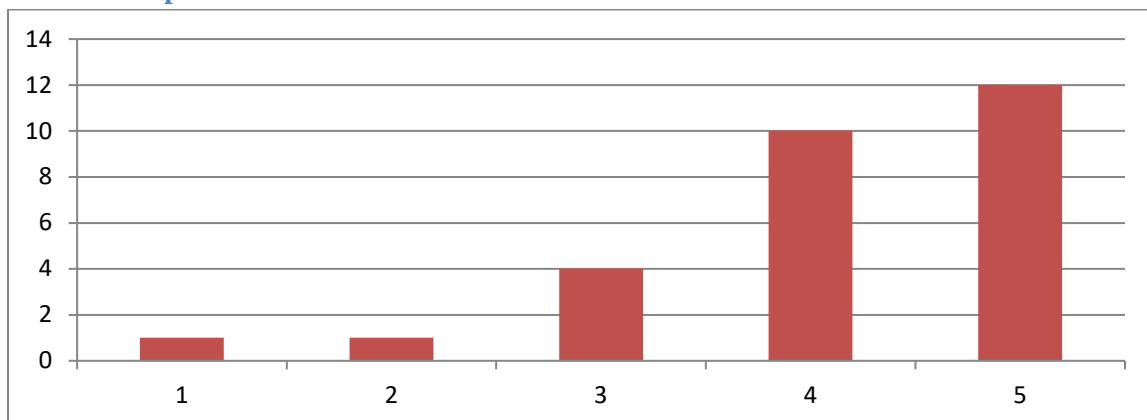
3.2.1. Infrastruktura

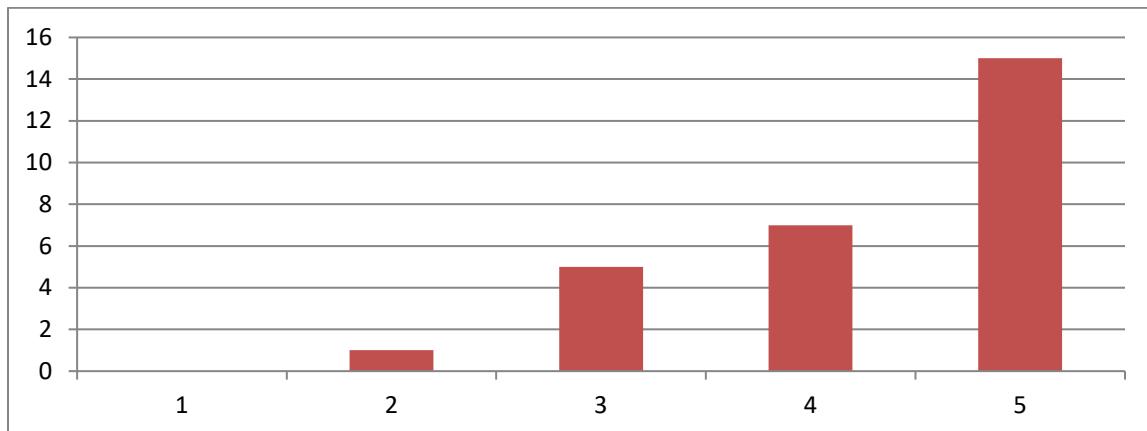
3.2.2. Komunalna djelatnost

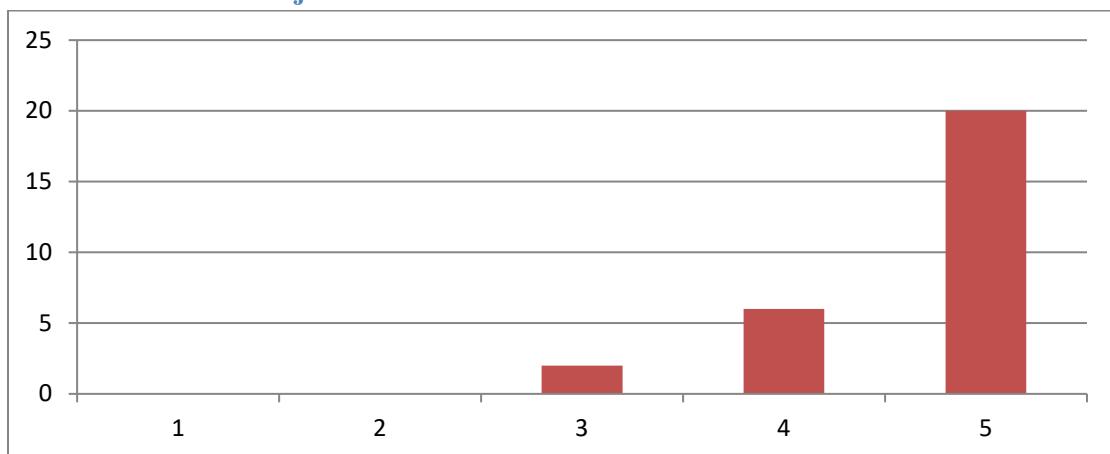
3.2.3. Sport

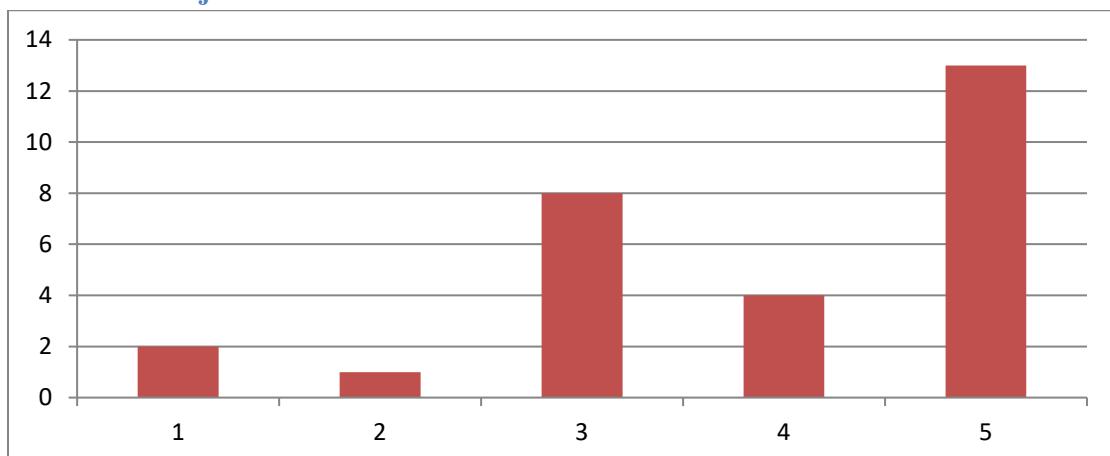
3.2.4. Kultura

3.2.5. Obrazovanje

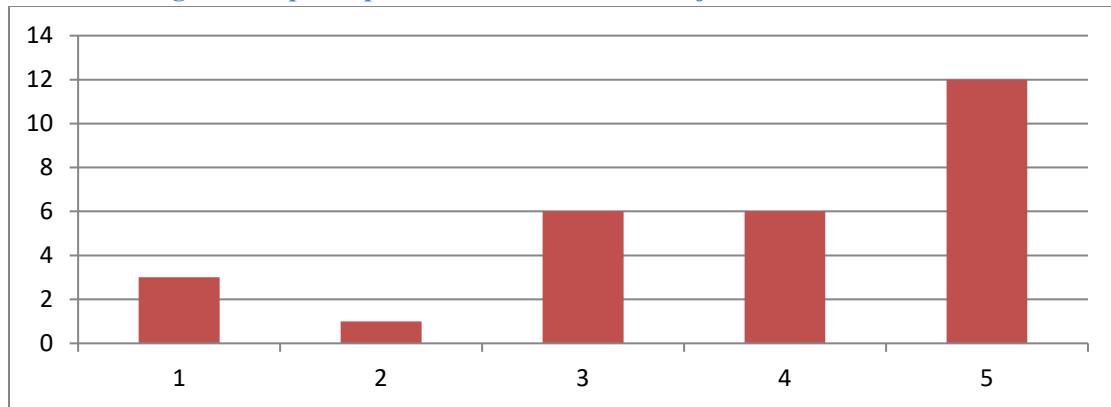

3.2.6. Socijalna skrb

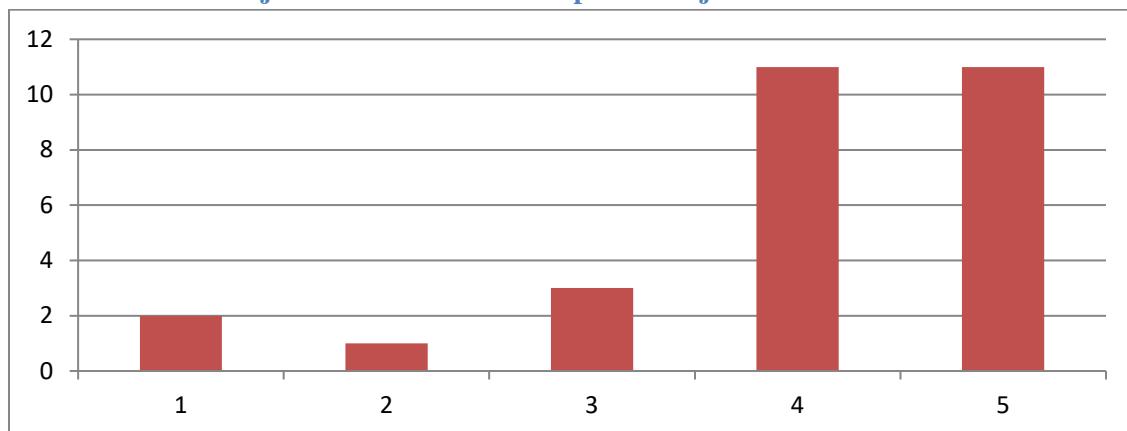

3.3. Kako biste ocijenili utjecaj sljedećih čimbenika na razvoj gospodarstva u Vašem gradu ili općini? (1 – najmanji problem, 5 – najveći problem)

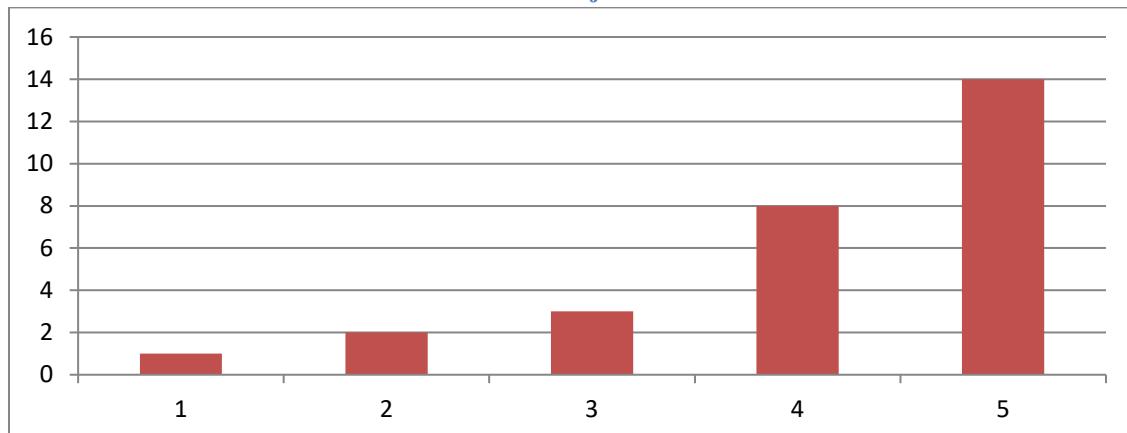
3.3.1. Ograničen pristup sredstvima za financiranje

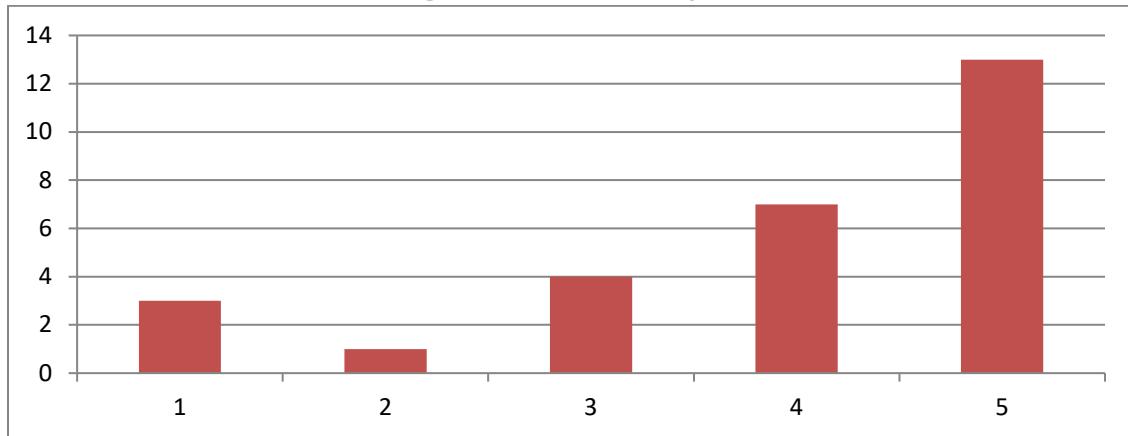
3.3.2. Visoke cijene ulaznih troškova za proizvodnju

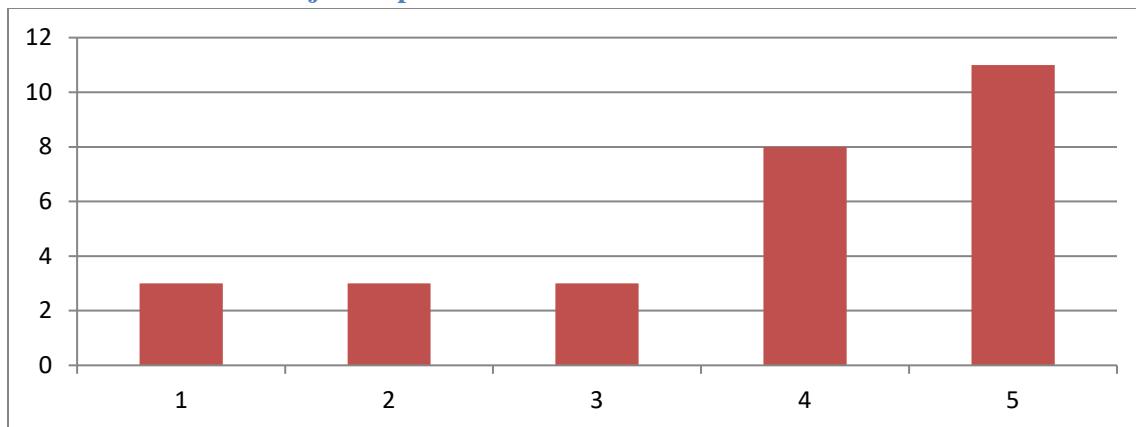
3.3.3. Neučinkovita državna administracija

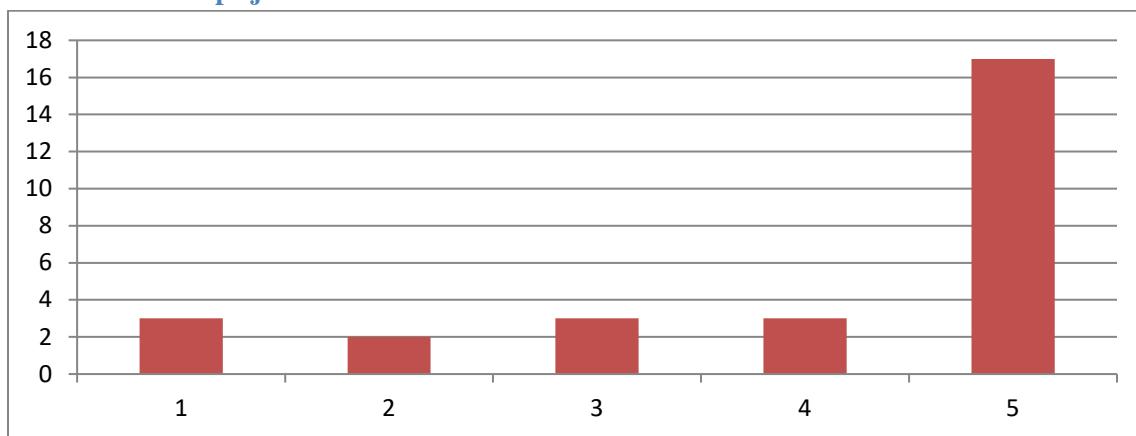
3.3.4. Neučinkovita lokalna/gradska administracija

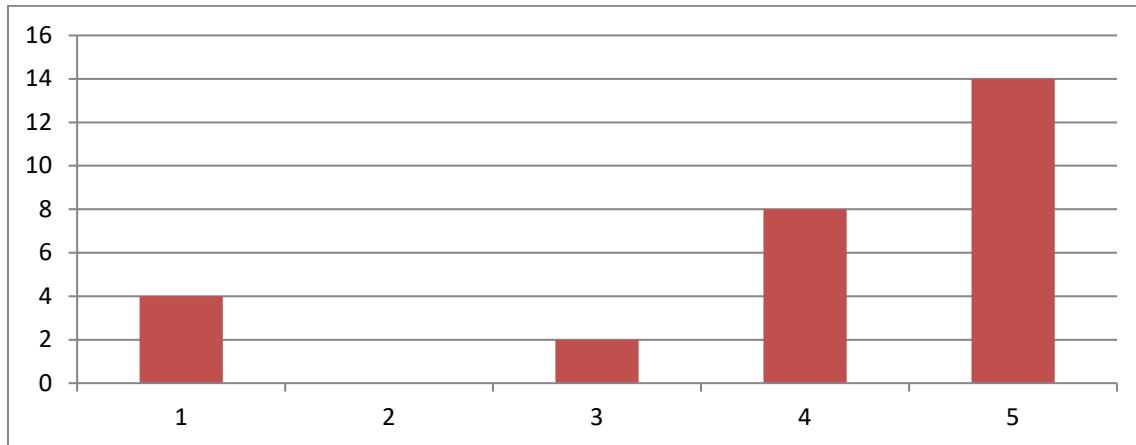
3.3.5. Nestabilnost javnih politika/vlasti

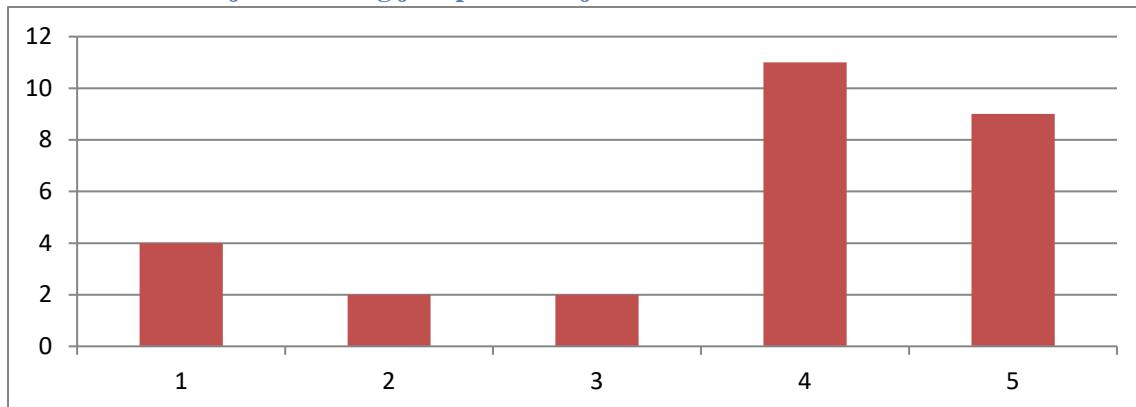
3.3.6. Korupcija i kriminal

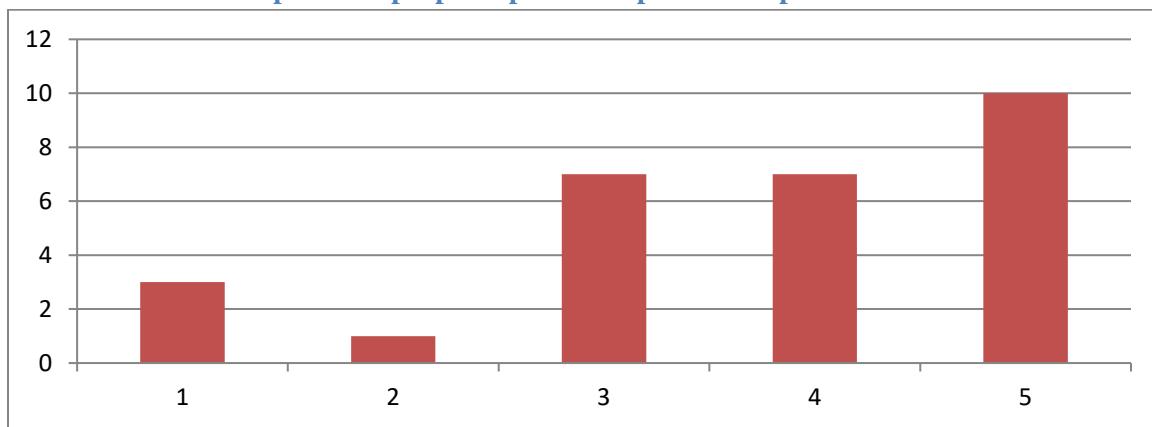
3.3.7. Neadekvatna infrastruktura

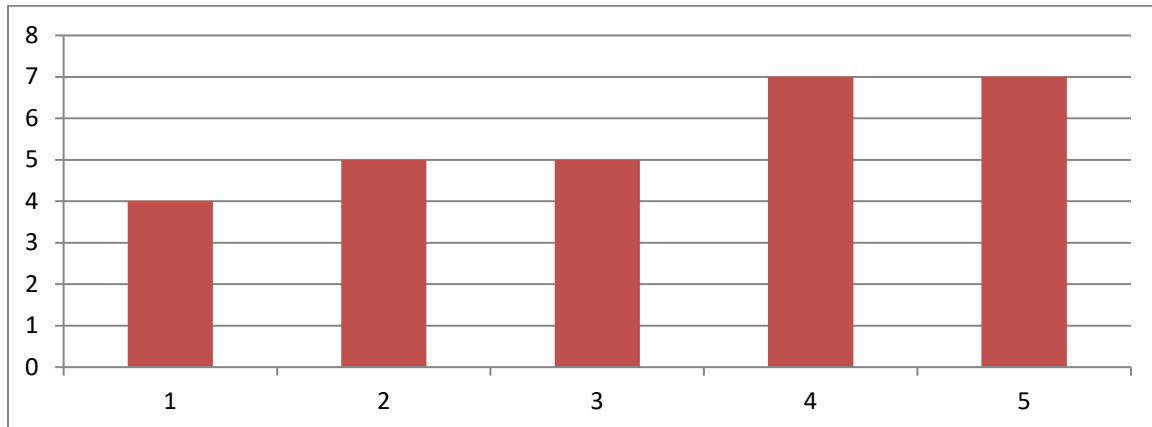
3.3.8. Zastarjela tehnologija u proizvodnji

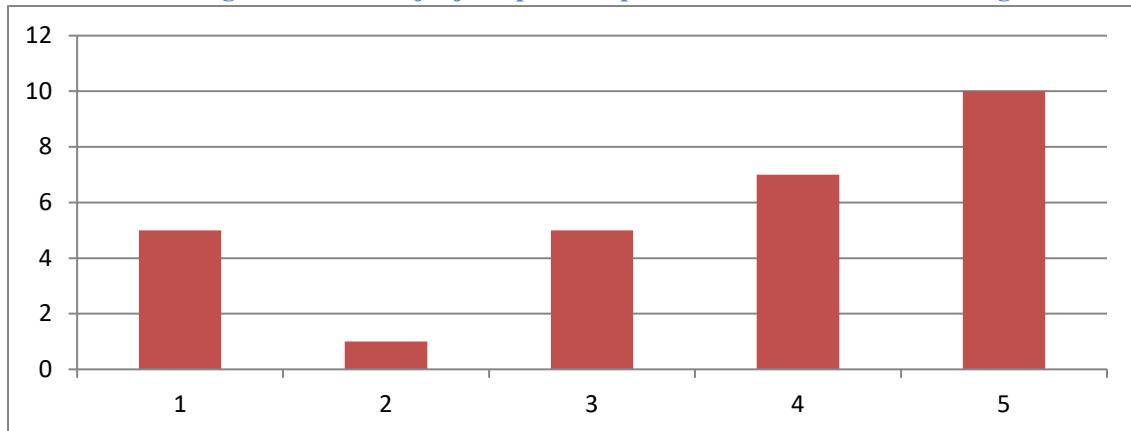
3.3.9. Složenost poreznih propisa i previsoke porezne stope

3.3.10. Nedovoljno obrazovana radna snaga

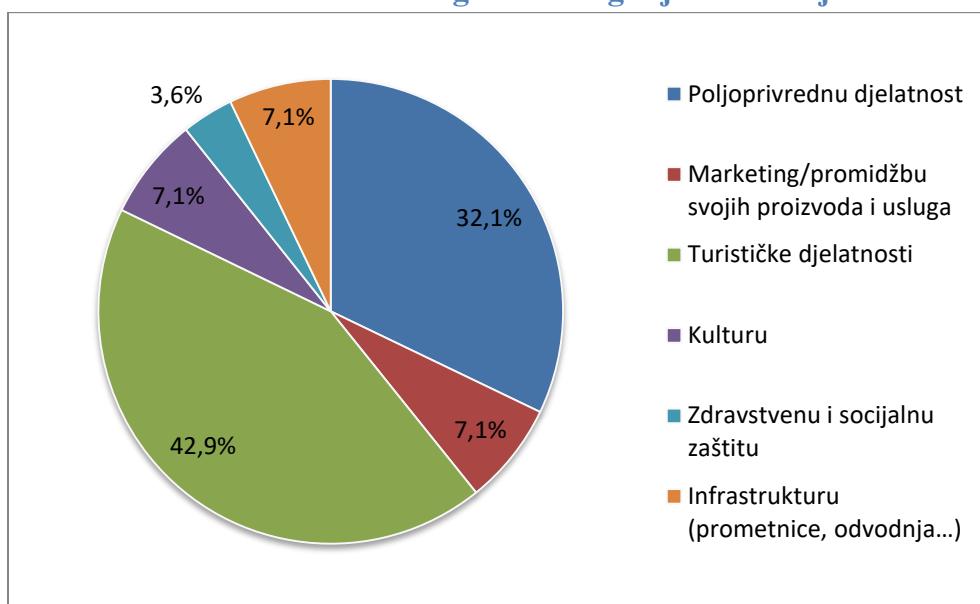

3.3.11. Nemogućnost ili kašnjenje naplate za prodanu robu ili izvršene usluge

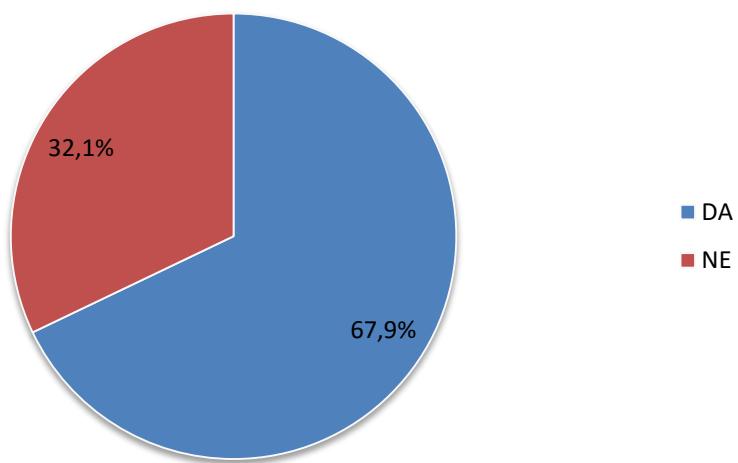

4. PLANIRANJE RAZVOJNIH AKTIVNOSTI

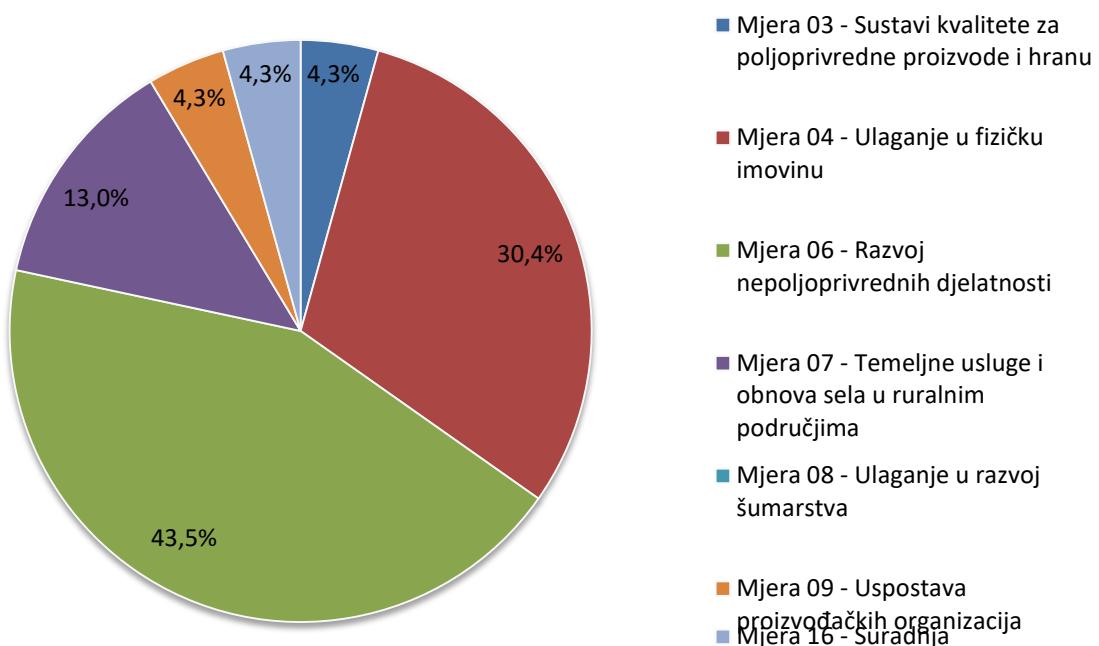
4.1. Planirate li u idućih 5 godina ulaganje/investicije u:

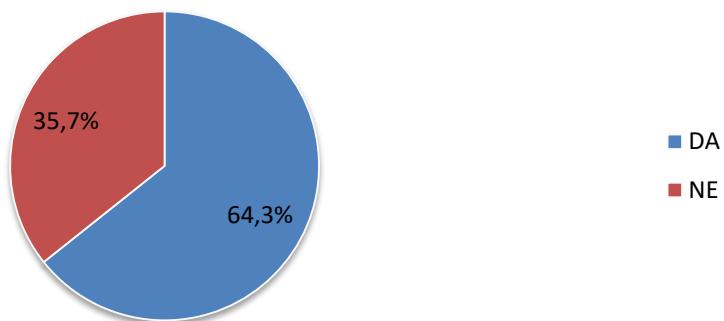
4.2. Namjeravate li planirane investicije/ulaganja prijaviti na natječaje iz Programa ruralnog razvoja

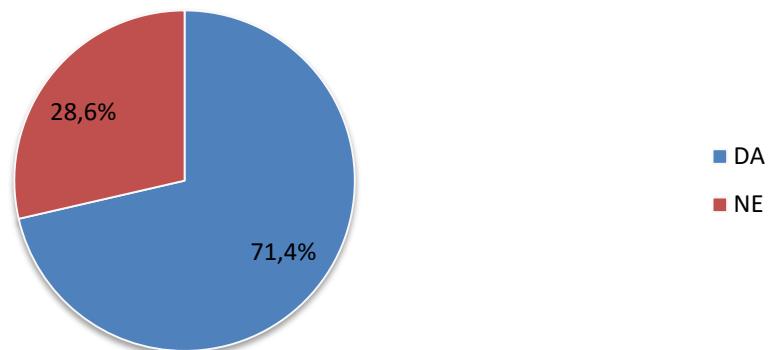
4.3. Odaberite jednu ili više mjera kroz koju biste u idućih 5 godina pokušali ostvariti financiranje iz Programa ruralnog razvoja

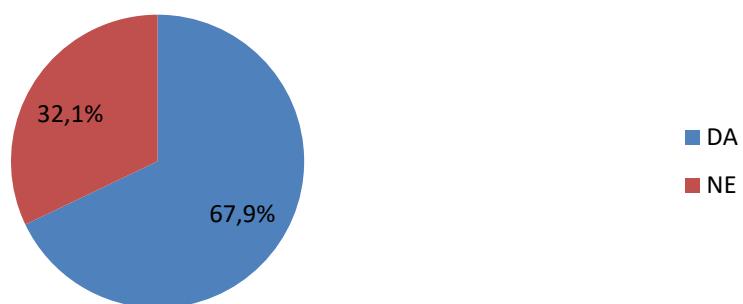
4.4. Jeste li član neke udruge?

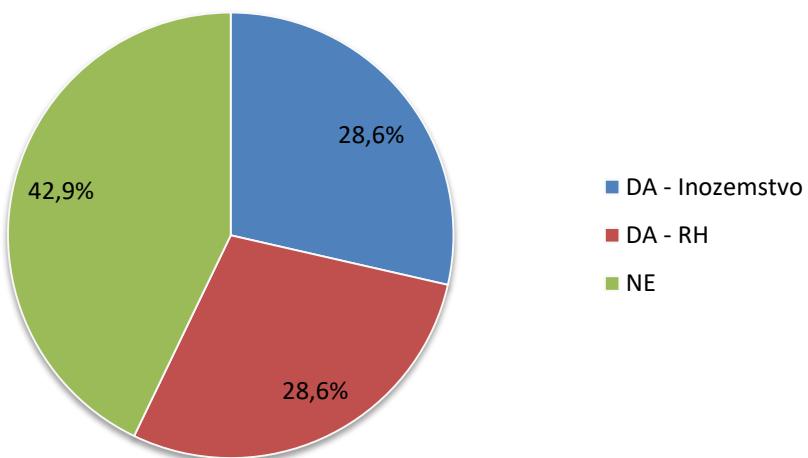
4.5. Jeste li čuli za Lokalnu akcijsku grupu „Laura“?

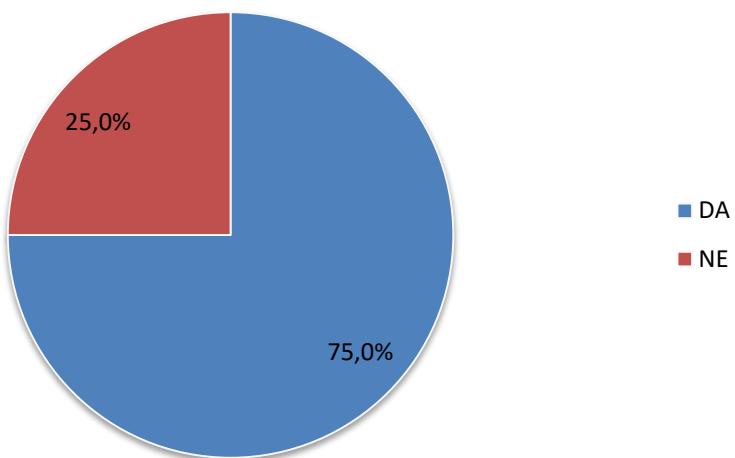
4.6. Biste li se željeli aktivno uključiti u razvoj Lokalne akcijske grupe „Laura“?

4.7. Biste li željeli živjeti u nekom drugom mjestu izvan područja LAG „Laura“

4.8. Želite li se dodatno informirati o Programu ruralno razvoja RH 2014.-2020.god.

Prilog 15.

Izvori podataka

Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju – statistička izvješća 1.-5.

Državna geodetska uprava – sektor za katastarski sustav

Elaborat o stanju i potrebama izgradnje ruralne infrastrukture na području LAG-a „Laura“; veljača 2015.

Faričić J., Marelić T.: Potencijali društveno – gospodarskog razvijanja Zadarske županije, Prirodno geografske osnove razvijanja Zadarske županije

FINA – finansijski rezultati poslovanja poduzetnika po gradovima i općinama 2013.-2014.

Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023

Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Zadar

Hrvatski centar za razminiranje, Sisak

Hrvatski zavod za javno zdravstvo Zadarske županije – Statistički ljetopis 2014. God.

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje

Hrvatski zavod za statistiku Republike Hrvatske; Popis stanovništva 2001/2011.

Hrvatski zavod za zapošljavanje – Statistika

Ministarstvo kulture – registar kulturnih dobara RH

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU – vrijednost indeksa razvijenosti za 2013. godinu

Obrtnička komora Zadarske županije

Program održivog razvoja poljoprivrede Zadarske županije 2012.-2014.

Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020.

Program ruralnog razvoja Zadarske županije 2012.-2014

Program zaštite okoliša Zadarske županije 2014.-2020.

Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.

Turistička zajednica Zadarske županije

Udruženje obrtnika Benkovac; Udruženje obrtnika Biograd na Moru; Udruženje obrtnika Zadar

Ured državne uprave Zadar- odjel za prosvjetu, kulturu i sport

Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2014.-2020. – Nacrt osnovne i SWOT analize

Županijska uprava za ceste Zadarske županije